

UUPRS
UNIJA UDRUŽENJA POSLODAVACA
REPUBLIKE SRPSKE

Socijalni DIALOG
Podrška socijalnim partnerima u socijalnom dijalogu

ANALIZA I PROJEKCIJE TRŽIŠTA RADA U REPUBLICI SRPSKOJ

autor: doc. dr Stevo Pucar

Banja Luka, juli 2017. godine

Ova publikacija je urađena uz pomoć Europske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost njegovih autora I Kronauer Consulting (BiH) u konzorcijumu sa Eptisa (ES) i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Europske unije.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Ekonomski kontekst	7
3. Analiza tržišta rada RS	9
3.1. Stanovništvo RS	9
3.2. Uticaj migracija na radno sposobno stanovništvo.....	10
3.3. Analiza zaposlenosti RS.....	11
3.4. Analiza nezaposlenosti RS	17
4. Projekcije tržišta rada RS	23
4.1. Metodologija	23
4.2. Projekcija radno sposobnog stanovništva	24
4.3. Projekcija tražnje za radnom snagom.....	26
4.4. Projekcija ponude radne snage	29
4.5. Projekcija kretanja plata.....	32
5. Analiza tržišta rada i projekcije po odabranim opštinama	36
5.1. Opština Bratunac.....	36
5.2. Opština Derventa	42
5.3. Opština Kostajnica	47
5.4. Opština Kotor Varoš.....	52
5.5. Opština Teslić.....	59
5.6. Grad Prijedor	65
Zaključak	71
Literatura	73

1. Uvod

Ovaj dokument prezentuje rezultate analize i projekcija kretanja na tržištu rada Republike Srpske izrađene uz tehničku podršku projekta "Podrška socijalnim partnerima u socijalnom dijalogu", koji ima za cilj poduprijeti poboljšanje socijalnog dijaloga u Bosni i Hercegovini. Cilj ove analize je dati određene procjene u vezi sa kretanjima na tržištu rada u Republici Srpskoj u periodu 2017 - 2021. na osnovu analitičkog pristupa i egzaktnih pokazatelja. Rezultat ove analize su sveobuhvatne projekcije ponude radne snage u budućem srednjoročnom periodu, na bazi sadašnjih trendova, na nivou RS i odabranih opština.

Ove projekcije mnogo jasnije ukazuju na probleme sa kojima se poslodavci suočavaju u oblasti tržišta rada, pogotovo sa nedostatkom kvalitetne i obučene radne snage. Ova analiza ojačava njihovu poziciju u pregovorima sa socijalnim partnerima u rješavanju tih istih problema. Konkretno, ova analiza će ojačati kapacitet Unije udruženja poslodavaca Republike Srpske (UUPRS) da zagovara djelotvorniji i efikasniji dijalog o javnim politikama koje se odnose na tržište rada i rješenja zasnovana na dokazima. UUPRS će, među ostalim, i kroz mehanizam socijalnog dijaloga, zagovaračke napore u ovom području usmjeriti na republičke i lokalne vlasti. Na taj način UUPRS će podsticati dijalog o kretanjima na tržištu rada i implikacijama tih kretanja za ekonomski rast u Republici Srpskoj, a kako bi se podstaklo donošenje politika i mjera koje mogu unaprijediti stanje na tržištu radne snage i stanje opšteg poslovnog okruženja.

Nakon analize dostupnih studija, analiza, istraživanja i drugih radova (desk research) u sferi kretanja na tržištu rada u Republici Srpskoj, te analize dostupnih relevantnih statističkih podataka, o demografskoj strukturi, zaposlenosti i karakteristikama radne snage, neformalnoj ekonomiji, politikama obrazovanja i ishodima tržišta rada, kao i ekonomskom rastu i dinamici potražnje za radom, ova analiza odgovara na pitanje kakva su trenutna kretanja na tržištu rada Republike Srpske, te daje analitički pregled dostupnosti radne snage s obzirom na starosnu strukturu, obrazovnu strukturu i druge dostupne statističke pokazatelje. Kreirana je i projekcija kretanja ponude/potražnje radne snage na tržištu Republike Srpske u periodu 2017 - 2021. s obzirom na identifikovane trendove u starosnoj i obrazovnoj strukturi radne snage te podatke o strukturi i broju zaposlenih/nezaposlenih u razdoblju 2010 – 2015, te opšta kretanja na tržištu rada.

Pored uvoda, ovaj dokument se sastoji od još četiri dijela. Drugi dio govori o makroekonomskoj situaciji u kojoj se Republika Srpska trenutno nalazi, po pitanju ekonomskog rasta, zaposlenosti, inflacije, itd. Treći dio predstavlja analizu tržišta rada Republike Srpske i to analizu radno sposobnog stanovništva, aktivnog i neaktivnog stanovništva, tražnje za radnom snagom i ponude radne snage. Četvrti i najvažniji dio ovog dokumenta su projekcije u periodu 2017 – 2021, takođe u kategorijama radno sposobnog stanovništva, aktivnog i neaktivnog stanovništva, tražnje za radnom snagom i ponude radne snage. Peti dio donosi analizu i projekcije na nivou odabranih opština. Na kraju se daju zaključna razmatranja.

2. Ekonomski kontekst

U prvom dijelu ove analize napravićemo makroekonomski snimak stanja ekonomije Republike Srpske. Prije svega, jasno je da je RS u veoma teškoj ekonomskoj situaciji. Dovoljno je reći da je u 2015. godini, RS imala 3.200 evra BDP po glavi stanovnika, a da je Grčka, koja je u fokusu Evrope i svijeta zbog ekonomske krize, imala 16.000 evra BDP po glavi stanovnika¹. U slučaju RS, u posljednjih pet godina smo imali recesiju i veoma niske stope rasta (od -1,1% u 2012. i od 1 do 2% u 2010, 2011, 2013. i 2014. i 2,6% u 2015). Ukupna društveno-ekonomska situacija u takvim okolnostima se pogoršala.

U periodu prije globalne finansijske i ekonomske krize, stope realnog rasta u RS su iznosile preko 5%. Međutim, svjetska ekonomska recesija dovela je do smanjenja ekonomske aktivnosti. Nakon pada realnog BDP-a u 2009. godini za 3% i dvije godine krize sa vrlo skromnim stopama rasta, ekonomija u RS ni u 2012. nije zabilježila ekonomski rast. Naprotiv, u 2012. godini se desio pad BDP-a od 1,1%, što predstavlja nazadovanje u odnosu na skromnih 0,7% iz 2010. i 1% iz 2011. godine. U 2013, 2014. i 2015. godini, takođe, imamo skroman rast. To je daleko ispod pretkriznih stopa rasta od iznad 5%, neophodnih da bi se dostigao životni standard, ne samo razvijenih, nego i većine tranzicionih, te zemalja iz neposrednog okruženja. Međutim, preliminarni podaci za 2016. godinu pokazuju neke pozitivne trendove u ovoj oblasti (zaposlenost, izvoz, rast BDP-a²).

Tabela 1. Pregled ključnih makroekonomskih indikatora RS, 2008 - 2015.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nominalni BDP (u milionima KM)	8.490,60	8.236,30	8.318,20	8.682,40	8.584,97	8.760,80	8.847,12	9.150,18
BDP, nomin. stopa rasta u %, (g/g)	15,50	-3,00	1,00	4,40	-1,10	2,00	0,70	n/a
BDP, realna stopa rasta u %, (g/g)	6,30	-3,00	0,80	0,80	-1,10	1,90	0,40	2,60
BDP per capita (u KM)	5.907,00	5.739,00	5.805,00	6.073,00	6.006,00	6.146,00	6.225,00	6.463,00
Broj nezaposlenih (registrovani)	135.102	139.536	145.343	150.344	153.225	151.29	145.919	139.465
Broj zaposlenih (registrovani)	259.205	258.634	244.453	238.956	238.178	238.64	241.544	245.975
Formalna stopa nezaposlenosti, u %	34,20	35,50	37,30	38,70	39,30	38,70	37,70	36,20
Stopa nezaposlenosti (ARS – ILO), u %	20,50	21,40	23,60	24,50	25,60	27,00	25,70	25,20
Prosječne plate (u KM)	755,00	788,00	784,00	809,00	818,00	808,00	825,00	831,00
Prosječne penzije (u KM)	309,00	335,00	321,00	321,00	312,00	318,00	333,00	343,00
Indeks potrošačkih cijena (prosj. god. promjena u %)	7,20	-0,40	2,50	3,90	2,10	0,00	-1,20	-1,40

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srpske

1 http://www.rzs.rs.ba/front/category/316/?left_mi=292&add=292; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_in_figures_-_Eurostat_yearbook

2 Republički zavod za statistiku RS, Saopštenja, nacionalni računi, spoljna trgovina, rad i zaposlenost, dostupno na http://www.rzs.rs.ba/front/category/316/?left_mi=292&add=292

Ukupna socio-ekonomska situacija je u ovakvim okolnostima pogoršana, pogotovo kad se poredi 2008, kao zadnja „pretkrizna“, sa 2015. godinom. U ovom kriznom periodu zabilježeno je značajno povećanje broja nezaposlenih u BiH. Stopa realne nezaposlenosti, po Anketi o radnoj snazi (ARS) u RS je povećana sa 20,5% na 25,2% u istom periodu.

Kad se sagledaju svi podaci, očigledno je da je svjetska ekonomska kriza dovela do recesije i stagnacije privrede u RS, koja se i dalje nastavlja. Ukupna socio-ekonomska situacija je u ovakvim okolnostima znatno pogoršana.

Potrebno je, takođe, naglasiti da Izvještaj Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine (što se odnosi i na Republiku Srpsku) kaže da je Bosna i Hercegovina još uvijek u ranoj fazi u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije.

Izvještaj govori da je postignut određeni napredak, kao što su koraci za modernizaciju radnog zakonodavstva, poboljšanje poslovnog okruženja i rješavanje slabosti u finansijskom sektoru. Međutim, postizanje jačeg i održivog ekonomskog rasta zahtijevaće efikasniji javni sektor i dinamičniji razvoj privatnog sektora. Snažna i kontinuirana politička podrška brzom realizaciji neophodnih strukturnih reformi, u skladu sa dogovorenim agendom reformi, je ključ.

U skladu sa Reformskom agendom, a u cilju podrške dugoročnom rastu, Izvještaj navodi da u narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posvetiti posebnu pažnju:

- ▶ unapređenju kvaliteta javnih finansija kroz povećanje prijaznosti ulaganja u razvoj, poboljšanje ciljanja socijalne potrošnje i jačanje upravljanja dugom;
- ▶ jačanju finansijskog sektora, adresiranjem nekvalitetnih kredita i unapređenjem supervizije bankarskog sektora i razvojem novog okvira za rješavanje;
- ▶ poboljšanju pružanja i kvalitetu pravovremene i iscrpne statistike, sve više primjenjivati evropske i međunarodne standarde.

3. Analiza tržišta rada RS

3.1. Stanovništvo RS

Demografske promjene nastale u Republici Srpskoj u zadnjih 10 godina izraz su dugotrajnih tendencija koje je teško zaustaviti, a još teže preokrenuti. Prema demografskim istraživanjima prof. dr Steve Pašalića, savremeni demografski razvoj Republike Srpske obilježava izražena depopulacija. Prema ovom istraživanju, tokom narednih pola vijeka u Republici Srpskoj će broj živorođenih tokom čitavog projektovanog perioda biti manji od broja umrlih³. U ovakvoj situaciji, smanjenje brojnosti radne snage i starenje stanovništva sve više postaju ograničavajući faktor privrednog rasta i razvoja. U tabeli 2. vidimo razmjere tih tendencija.

Tabela 2. Podaci o stanovništvu Republike Srpske (u hiljadama)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ukupno stanovništvo	1.168	1.155	1.109	1.096	1.064	1.052	1.021	1.033	1.001	1.02
Radno sposobno stanovništvo	964	969	938	927	901	898	882	891	873	885
Aktivno stanovništvo	417	455	441	439	432	429	418	422	410	417
Neaktivno stanovništvo	547	514	497	488	469	469	464	469	463	468
Lica mlađa od 15 godina	205	186	170	169	164	154	139	142	128	135

Izvor: Republički zavod za statistiku RS, Anketa o radnoj snazi

Ako posmatramo radno sposobno stanovništvo u zadnjih 10 godina, uočava se izražen trend pada, i to od oko 964.000 u 2006. godini na 885.000 u 2015, što je smanjenje za 79.000 osoba ili za 8,2%. Od ukupnog radno sposobnog stanovništva, aktivno stanovništvo, tj. radna snaga (zbir zaposlenih i nezaposlenih), na relativno istom nivou je na početku i na kraju ovog perioda, dok je nivo neaktivnog stanovništva, tj. radno sposobnog stanovništva koje ne traži zaposlenje, značajno opao.

Ovdje posebno treba naglasiti da je stopa neaktivnosti (udio neaktivnih i nezaposlenih u ukupnom radno sposobnom stanovništvu) u RS jako niska, posebno u poređenju sa drugim zemljama u okruženju, a naročito u odnosu na EU⁴. Ona u RS iznosi oko 65%, i to znači da je oko dvije trećine radno sposobnog stanovništva ili nezaposleno ili neaktivno. U ovom trenutku to je negativno, ali ovako veliki broj neaktivnih, stvara rezervu za budući period u kom se povećava tražnja, a smanjuje ponuda radne snage.

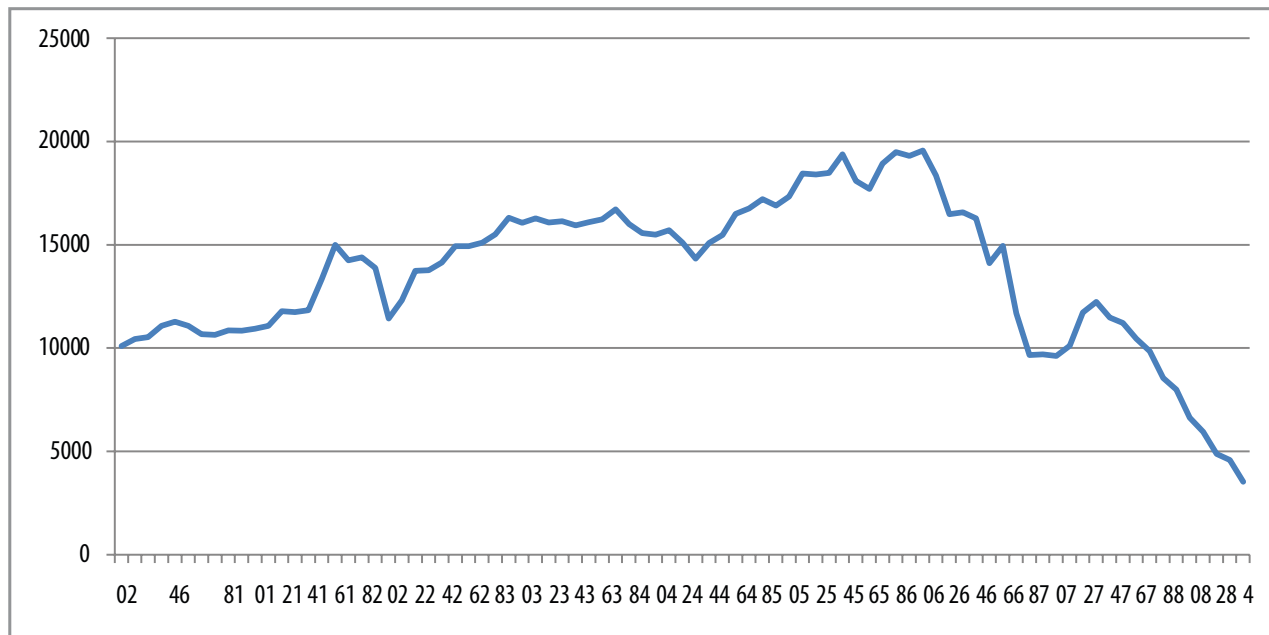
S druge strane, posljedice negativnog prirodnog priraštaja naročito se vide kod lica mlađih od 15 godina, gdje je zabilježen pad od oko 205.000 u 2006. godini na 135.000 u 2015, što je smanjenje za 70.000 djece ili za 38,53%. Kao uzroci negativnog trenda ističu se negativan prirodni priraštaj i emigracije, čime se smanjuje radna snaga i ljudski kapital u zemlji.

3 Pašalić, S., (2014) Demografska slika Republike Srpske – stanje i perspektive, dostupno na <http://www.porodicnikrug.com/wp-content/uploads/2015/05/Stevo-novo-DEMOGRAFSKI-GUBICI-.pdf>

4 Više podataka o tome dostupno na http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_in_figures_-_Eurostat_yearbook

Generalno, broj stanovnika u RS je u opadanju, a evidentna je i činjenica da stanovništvo u RS stari. Na grafikonu 1. vidimo starosnu strukturu stanovništva Republike Srpske. U prikazanoj strukturi dominira stanovništvo u starosti od 50 do 60 godina. Ovakva struktura stanovništva ima negativne implikacije na dalji demografski i privredni razvoj.

Grafikon 1. Struktura stanovništva Republike Srpske po godinama života, 2013. godina

Izvor: Republički zavod za statistiku RS, Popis 2013.

U demografskom pogledu, ovakva struktura stanovništva negativno utiče, kako na ukupno kretanje, tako i na dalje pogoršanje strukture stanovništva. U privrednom smislu, starenje stanovništva utiče na smanjenje broja stanovnika u radnom dobu, te na stepen aktivnosti ukupnog stanovništva. Upravo zbog negativnih posljedica koje izaziva, problem starenja stanovništva jedan je od velikih problema koji uzrokuju depopulaciju ovog prostora.

3.2. Uticaj migracija na radno sposobno stanovništvo

Sljedeći važan razlog depopulacije prostora Republike Srpske je migracioni odliv stanovništva. Zbog migracionog odliva, Republika Srpska gubi značajan broj mlade, radno sposobne populacije. U ovoj analizi koristimo podatke o novoizdatim boravišnim dozvolama za građane BiH u zemljama EU⁵, koji se vode u bazama podataka Eurostata. U ovom istraživanju korist ćemo pretpostavku da je trend migracije stanovništva BiH vrlo sličan, ako ne i isti, kao trend migracija iz RS.

Tabela 3. Broj novoizdatih dozvola boravka za građane BiH u zemljama EU

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Evropska unija (28 zemalja)	11,013	11,717	14,856	16,440	18,688	19,924
Njemačka	1,279	1,462	3,450	4,036	5,347	5,257
Slovenija	2,328	3,446	3,581	3,064	4,369	4,861

5 Eurostat posjeduje podatke samo za BiH. Za Republiku Srpsku u ovom trenutku nije moguće doći do egzaktnih pokazatelja migracija. Postoje neka anketna istraživanja, ali je njihova metodologija nepouzdana.

Austrija	1,703	2,459	3,077	3,603	4,057	4,520
Italija	3,226	1,908	1,920	1,689	1,402	1,556
Hrvatska	:	:	:	1,284	1,002	866
Švedska	674	719	869	780	762	768
Češka Republika	123	70	359	217	179	479
Francuska	356	334	326	417	400	351
Norveška	154	166	196	225	224	279
Belgija	286	179	140	161	156	167
Holandija	182	417	162	195	169	160
Velika Britanija	237	212	219	335	172	155
Mađarska	40	53	70	142	120	138
Luksemburg	85	99	148	74	101	126
Finska	232	92	204	90	94	106
Malta	4	20	21	36	64	101
Danska	97	58	75	103	65	67
Poljska	17	38	43	34	54	67
Španija	52	59	41	57	61	46
Slovačka	6	18	37	36	27	46
Rumunija	18	7	31	19	14	24
Grčka	21	14	15	23	25	21
Irska	30	32	28	25	25	19
Lihtenštajn	:	:	:	12	13	15
Portugalija	3	10	17	4	7	11
Island	14	4	7	6	8	8
Kipar	11	6	12	3	5	6
Bugarska	3	3	5	7	6	5
Litvanija	0	1	2	2	1	1
Estonija	0	0	0	2	1	0
Letonija	0	1	4	2	3	0
Švajcarska	:	:	681	702	621	:

Izvor: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/migration-and-citizenship-data/database>

Prema podacima Eurostata, u posmatраних šest godina, 92.638 osoba se preselilo iz BiH u neku od zemalja EU. Pet ključnih zemalja ka kojima su se kretali migranti iz BiH su: Njemačka, Slovenija, Austrija, Italija i Hrvatska. Ono što posebno zabrinjava je to što broj onih koji se iseljavaju iz BiH iz godine u godinu raste. Na početku perioda, to je bilo oko 11.000 osoba, a na kraju perioda oko 19.000.

Ovdje se mora naglasiti da je ovdje zabilježena samo legalna migracija, gdje ljudi dobijaju boravišne dozvole i uključuju se u formalni sektor. Takođe, postoji dio stanovništva koji se „nelegalno” seli u zemlje EU, i taj broj se procjenjuje na 15-20% od broja migranata koji se sele kroz oficijelne kanale.

3.3. Analiza zaposlenosti RS

Što se tiče broja zaposlenih u periodu 2010 - 2015, primjetna je relativno mala razlika kada uporedimo 2010. i 2015. godinu (oko 245.000 zaposlenih). Primjetan je uticaj usporenja i recesije u periodu 2011 -2013, gdje zaposle-

nost pada na oko 238.000. U 2015. godini se broj zaposlenih vraća na nivo iz 2010. godine. Važno je naglasiti da je zaposlenost u 2016. godini značajno narasla i to na nivo od 257.000 ljudi i to kao rezultat snažnog rasta prerađivačke industrije, posebno one izvozno orijentisane.

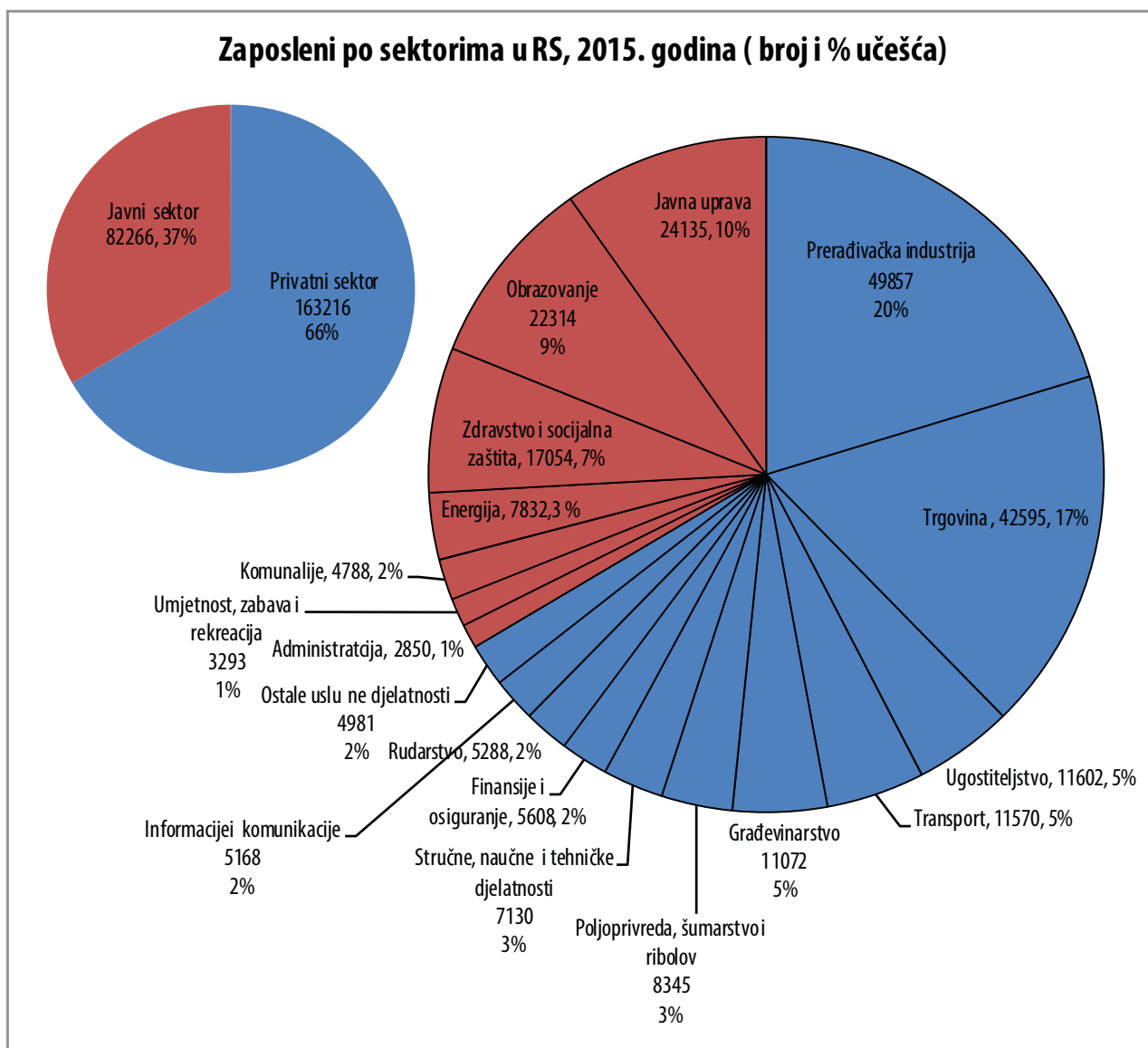
Tabela 4. Struktura zaposlenih po sektorima za period 2010 - 2015

Područje	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
UKUPNO	244453	238956	238178	238640	241544	245975	
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	8176	8159	7816	7788	8307	8345
B	Vađenje ruda i kamena	4841	4918	4932	4866	5155	5288
C	Prerađivačka industrija	48816	46372	45968	45844	48935	49857
D	Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	7101	6952	7114	7166	7565	7832
E	Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	4524	4498	4566	4637	4828	4788
F	Građevinarstvo	13763	12590	11702	11003	10970	11072
G	Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	49344	47447	45902	44750	41983	42595
H	Saobraćaj i skladištenje	11512	11316	11032	10970	11479	11570
I	Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	12848	11840	11330	11345	11181	11602
J	Informacije i komunikacije	5030	5034	5106	5088	5081	5168
K	Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	5122	5252	5616	5664	5608	5608
L	Poslovanje nekretninama	756	623	608	670	508	493
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	6752	6880	6938	7084	6809	7130
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	2540	2599	2550	2540	2719	2850
O	Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	22444	22394	23198	23681	23843	24135
P	Obrazovanje	20126	20778	21156	21484	21917	22314
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	14784	15394	16350	16755	16785	17054
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	2355	2500	2540	2814	3123	3293
S	Ostale uslužne djelatnosti	3619	3410	3754	4491	4748	4981

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U ukupnom broju zaposlenih prerađivačka industrija zauzima 20%, trgovina oko 17%, ugostiteljstvo 5%, itd. Ovo je mnogo povoljnija struktura u odnosu na privrednu strukturu (posmatranu po nivou prihoda pojedinih sektora ili po broju preduzeća), gdje dominiraju trgovina i usluge. Ovo naglašava važnost prerađivačke industrije koja, po svim pokazateljima, ima najveći potencijal za stvaranje novih radnih mjesta.

Grafikon 2. Struktura zaposlenosti po sektorima u RS, 2015. godina (broj i % učešća)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Međutim, ono što je nepovoljnost u ovoj strukturi je učešće javnog sektora u zaposlenosti. Naime, oko 37% zaposlenih radi u javnom sektoru, bilo da rade u javnoj upravi, javnom obrazovanju, zdravstvu, javnim komunalnim preduzećima i dr. javnim ustanovama. Prosjek tzv. OECD zemalja je 21,3%, tako da značajno prevazilazimo taj omjer. To što je država najveći poslodavac je nepovoljno zbog više razloga. Prije svega, to diktira vrlo visoku javnu potrošnju koja je, najčešće, nepovoljna po privatni sektor, posebno, po pitanju „istiskivanja“ privatnih investicija zbog prevelikog učešća javnog sektora. Takođe, viši nivo plata javnog sektora predstavlja pritisak na plate u privatnom sektoru, što je, takođe, nepovoljno za privredu.

Što se tiče obrazovanosti zaposlenih, dominiraju radnici sa srednjom školom (44% u 2015. godini). Zatim slijede oni sa visokom školom, koji, zajedno sa magistrima i doktorima nauka, čine oko 24% zaposlenih. Takođe, značajno je učešće kvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika, koji zajedno zauzimaju 18%.

Tabela 5. Struktura zaposlenih po obrazovanosti za period 2010 - 2015;

Stepen stručnog obrazovanja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Doktori nauka	573	710	734	846	857	910	973	1059	1079	1174
Magistri	705	800	910	1076	1224	1368	1575	1859	1985	2250
Visoka stručna sprema	21856	24014	26746	30867	33215	36245	39735	42419	44319	46674
Viša stručna sprema	14615	14748	14505	14259	13183	12412	11579	10986	10220	9843
Srednja stručna sprema	72201	77406	83458	88168	87284	85657	86515	86838	89085	90595
Niža stručna sprema	3460	3598	4958	4646	4238	4365	3797	3895	3836	3885
Visokokvalifikovani	11501	10533	9785	9257	8710	8250	8158	7777	7325	7121
Kvalifikovani	38565	39328	38845	38027	34972	33571	32630	31890	32010	31724
Polukvalifikovani	6166	5980	5431	4881	4306	4000	3667	3320	3222	2899
Nekvalifikovani	17851	17668	16425	15754	14494	13298	12668	11847	11633	11544

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Struktura zaposlenih po starosti je mnogo povoljnija u odnosu na starosnu strukturu cjelokupnog stanovništva. Dvije najbrojnije starosne grupe u 2015. godini su one od 30 do 39 godina.

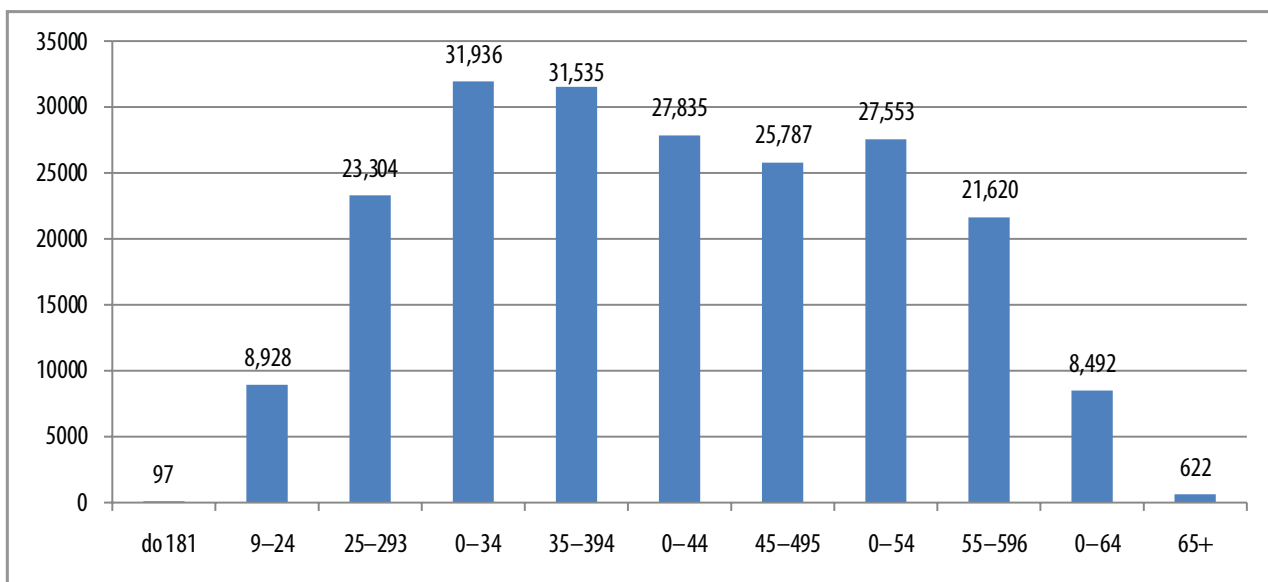
Tabela 6. Struktura zaposlenih po starosti za period 2010 - 2015

Starosne grupe	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
do 24	9207	11339	12070	11800	10307	9723	9112	8513	8536	9025
25-29	19855	22298	24663	27020	26013	25587	24780	24227	23487	23304
30-34	23915	25259	27304	29307	29188	29221	30048	30759	31177	31936
35-39	25205	26197	27105	28233	28266	28505	29376	30257	30851	31535
40-44	31345	30212	29244	28720	27059	26009	25918	26042	27110	27835
45-49	32976	32720	32782	31944	30459	28816	27979	26795	26641	25787
50-54	25754	26122	26669	27242	26937	27345	28042	28027	27936	27553
55-59	15105	15808	16375	17328	17526	17635	18469	19178	20343	21620
60-64	3670	4430	5173	5756	6347	6780	7101	7620	8083	8492
65+	461	400	412	431	381	455	472	472	550	622

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Posebnu pažnju bi trebalo obratiti dijelu zaposlenih koji su u dobu u kojem ih u narednih pet ili 10 godina čeka penzionisanje. Naime, dalja analiza će pokazati u kojoj mjeri će biti moguće nadomjestiti taj odliv zaposlenih, pogotovo po pitanju kvalifikacija novopridošlih.

Grafikon 3. Struktura zaposlenosti po starosti u RS, 2015. godina

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao što možemo vidjeti iz tabele 7, postoje značajne razlike u zaposlenosti između različitih područja u Republici Srpskoj. Naime, 50% svih zaposlenih u RS je locirano u pet najvećih gradova, a drugih 50% je u svim ostalim opštinama.

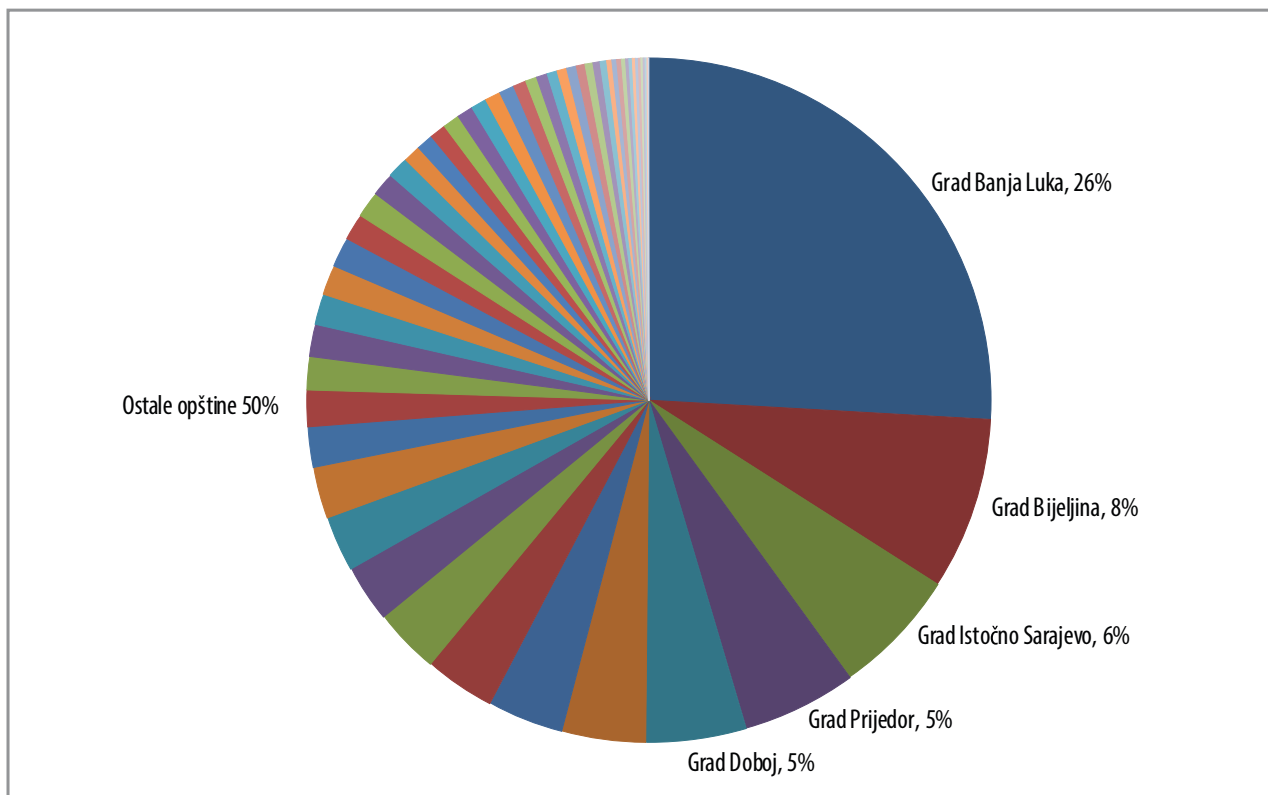
Tabela 7. Struktura zaposlenih po opštinama za period 2010 - 2015;

Opština/grad	2011	2012	2013	2014	2015
UKUPNO	238956	238178	238640	241544	245975
Grad Banja Luka	59515	60320	60577	61820	63677
Berkovići	213	227	238	228	228
Grad Bijeljina	20555	19837	20017	19952	19994
Bileća	1460	1475	1568	1555	1813
Bratunac	1798	1740	1775	1794	1888
Brod	3665	3577	3390	3259	3055
Višegrad	1822	1926	1999	1974	1994
Vlasenica	1238	1315	1295	1328	1328
Vukosavlje	205	227	242	241	242
Gacko	3128	2991	2968	3025	3065
Gradiška	8650	8430	8425	8630	8792
Derвента	6269	6502	6661	6684	6615
Grad Doboј	12544	12604	12480	12414	11710
Donji Žabar	482	484	478	465	452
Zvornik	7906	7932	7922	7960	8178
Istočni Drvar	96	95	111	115	122
Istočni Mostar	13	12	10	10	10
Grad Istočno Sarajevo	14837	14880	14750	14602	14701
Istočna Ilidža	2598	2481	2615	2581	2625
Istočni Stari Grad	207	216	223	248	246

Istočno Novo Sarajevo	4017	4199	4104	4031	4045
Pale	5022	5096	4965	4890	4935
Sokolac	2771	2655	2605	2622	2630
Trnovo	222	233	238	230	220
Jezero	61	63	66	70	75
Kalinovik	318	318	340	382	395
Kneževo	1203	1139	1088	1115	1110
Kozarska Dubica	3711	3649	3692	3757	3871
Kostajnica	1111	1075	1152	1212	1277
Kotor Varoš	3400	3503	3709	4304	4700
Krupa na Uni	102	140	134	145	126
Kupres	30	22	27	29	29
Laktaši	9375	9557	9447	9697	9688
Lopare	1085	1050	1045	1030	1033
Ljubinje	559	579	573	552	556
Milići	1613	1587	1488	1612	1727
Modriča	4301	4354	4323	4300	4243
Mrkonjić Grad	3273	3268	3245	3279	3453
Nevesinje	1687	1591	1607	1559	1515
Novi Grad	3890	3842	3658	3701	3716
Novo Goražde	278	288	273	257	227
Osmaci	247	272	268	285	294
Oštra Luka	344	363	413	416	335
Pelagićevo	387	372	373	367	387
Petrovac	405	394	372	378	366
Petrovo	755	835	969	1098	1175
Grad Prijedor	13200	12955	12851	12878	13251
Prnjavor	5796	5483	5660	5774	5966
Ribnik	1112	1133	1150	1162	1148
Rogatica	1922	1969	1917	1812	1795
Rudo	590	604	562	566	547
Srbac	2582	2366	2362	2419	2499
Srebrenica	1720	1812	1830	1890	1929
Stanari	-	-	-	-	933
Teslić	6560	6083	6228	6250	6448
Grad Trebinje	7463	7415	7424	7672	7605
Ugljevik	3330	3524	3503	3588	3584
Foča	3440	3390	3400	3394	3427
Han Pijesak	890	844	793	807	800
Čajniče	625	615	565	578	605
Čelinac	2527	2511	2606	2560	2650
Šamac	2173	2100	2045	1926	1923
Šekovići	850	810	801	814	772
Šipovo	1645	1729	1775	1853	1931

Ovakva geografska koncentracija je dosta nepovoljna, pogotovo zato što je zaposlenost relativno mala upravo u tim ostalim opštinama i gradovima. Ovo dovodi do donekle povećane migracije ljudi iz nerazvijenih u razvijena područja.

Grafikon 4. Struktura zaposlenosti po gradovima i opštinama u RS, 2015. godina

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

3.4. Analiza nezaposlenosti RS

Nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih ekonomskih i socijalnih izazova s kojima se suočava savremeno društvo. Premda njeni efekti direktno pogađaju nezaposlena lica i njihove porodice, oni podjednako slabe i privredu i društvo u cjelini. Republika Srpska se već duži niz godina suočava sa izuzetno visokom stopom neaktivnosti i nezaposlenosti, bez obzira što je bilježila značajan ekonomski rast i makroekonomsku stabilnost u periodu koji je prethodio globalnoj ekonomskoj krizi⁶.

Međutim, nezaposlenost opada u RS u zadnjih pet godina. Svi pokazatelji govore tome u prilog. Stopa formalne nezaposlenosti je 2012. bila 39,3%, a 2016. godine 33,3%, što je razlika od cijelih šest procentnih poena. Stvarna nezaposlenost je, takođe, smanjena, ali u manjoj mjeri (npr. sa 27% u 2013, na 24,8% u 2016. godini).

⁶ U periodu 2004 - 2007. prosječna stopa formalne nezaposlenosti se kretala 34-39%, dostupno na <http://www.irbrs.net/statistika/Indikator.aspx?tab=2&lang=cir>

Tabela 8. Formalna i stvarna stopa nezaposlenosti u RS

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Formalna stopa nezaposlenosti u %	34,20	35,50	37,30	38,70	39,30	38,70	37,70	36,20	33,30
Stopa nezaposlenosti (ARS – ILO), u %	20,50	21,40	23,60	24,50	25,60	27,00	25,70	25,20	24,80

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Ovdje moramo dati jasno objašnjenje o tome koja je razlika između formalne i stvarne nezaposlenosti. Formalna nezaposlenost je ona koja se vodi u evidenciji Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske i ona, pored stvarno nezaposlenih, uključuje i one koji su zaposleni u sivoj ekonomiji, poljoprivrednike i sve ostale koji ostvaruju prava preko Zavoda, a realno nisu nezaposleni.

Stvarna nezaposlenost se dobija na bazi metodologije Međunarodne organizacije rada (ILO), primjenjivane svuda u svijetu, a koju primjenjuje Republički zavod za statistiku Republike Srpske. Prema ovoj metodologiji, u kategoriju nezaposlenih ulaze samo oni koji traže posao, a u određenom periodu nisu obavljali nikakve plaćene poslove. Dakle, po ILO metodologiji u nezaposlene ne ulaze oni koji su zaposleni u sivoj ekonomiji i oni koji obavljaju poljoprivrednu aktivnost (to uključuje i tzv. neplaćene pomažuće članove poljoprivrednih domaćinstava, koji se, takođe, vode kao zaposleni). Zbog toga, ovu nezaposlenost zovemo stvarna nezaposlenost.

Tabela 9. ilustruje kako, što se tiče strukture nezaposlenih po sektorima-djelatnostima, najveće učešće u 2015. godini, nažalost, imaju nekvalifikovani radnici, sa 21%. Svaki peti nezaposleni radnik, dakle, nema nikakve kvalifikacije. Tabela, isto tako, ilustruje kako broj nekvalifikovanih nezaposlenih osoba značajno opada u periodu 2010 - 2015.

Tabela 9. Struktura nezaposlenih po sektorima-djelatnostima za period 2010 - 2015;

Djelatnosti radnika prema sektorima	2010	2011	2012	2013	2014	2015
NK RADNICI	39608	39787	38247	33987	30768	28498
METALNA INDUSTRIJA	22576	22988	23131	22547	21498	20383
FINANSIJE I EKONOMIJA	9912	11690	11677	12124	12010	11865
TRGOVINA	11378	11834	11638	11160	10561	9730
TURIZAM I UGOSTITELJSTVO	7618	7969	8253	8257	8081	7588
ELEKTROINDUSTRIJA I ENERGETIKA	7866	8387	8469	8602	8173	7584
OSTALO	7074	7121	7243	7346	7138	6889
GRAĐEVINARSTVO	5806	6119	6149	5981	5652	5269
USLUGE	4136	4551	4725	5002	5131	5221
PROSVJETA, NAUKA I KULTURA	2320	3390	3874	4506	4711	4803
TRANSPORT I SKLADIŠTENJE	5227	5485	5417	5166	4962	4684
POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	2947	3934	4141	4220	4299	4098
TEKSTIL	4823	5035	4942	4677	4330	4003
ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA	2498	2776	2960	3226	3271	3483
DRVO I NAMJEŠTAJ	3471	3561	3541	3460	3325	3137
ADMINISTRACIJA I KOMUNALIJE	2930	2965	2948	2796	2740	2559
HRANA I PIĆE	1907	2104	2133	2102	2112	1995
HEMIJSKA I FARMACEUTSKA INDUSTRIJA	1675	1781	1890	2017	1916	1874
KOŽA I OBUČA	1082	1134	1152	1084	1016	948
RUDARSTVO	427	424	425	436	418	402
IKT	175	279	267	310	289	279

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Nakon nekvalifikovanih, slijede nezaposleni sa kvalifikacijama u oblasti metalne industrije (uglavnom kvalifikovani radnici raznih profila), ekonomisti (srednja, viša i visoka sprema), trgovci, itd. Ovdje treba naglasiti da se, iako na papiru imamo veliki broj nezaposlenih sa kvalifikacijama iz oblasti prerađivačke industrije, postavlja pitanje relevantnosti njihovih kvalifikacija, posebno kod onih koji su dugoročno nezaposleni.

Sljedeća tabela daje pregled strukture nezaposlenih po obrazovanosti u Republici Srpskoj, za period 2010 - 2015.

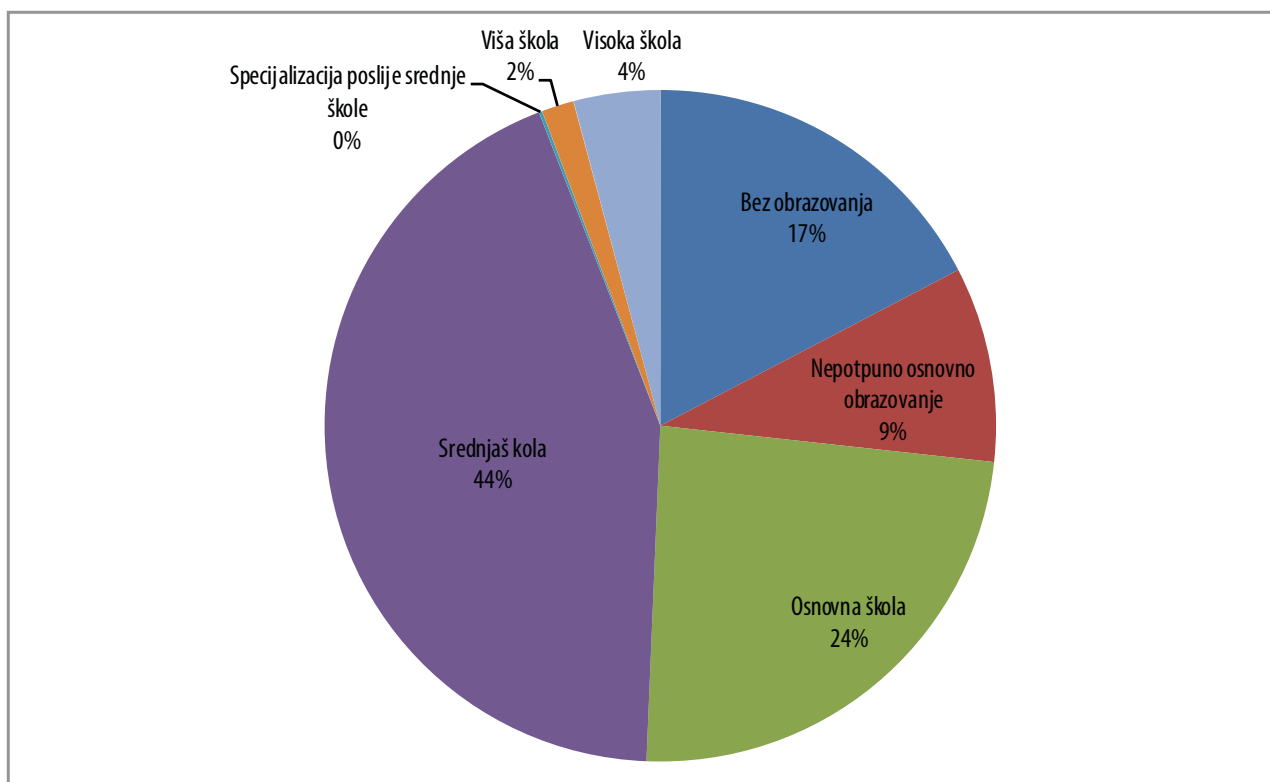
Tabela 10. Struktura nezaposlenih po obrazovanosti za period 2010 - 2015;

	NK	PK-NSS	KV	SSS	VKV	VŠS	VSS
2010	39606	3910	54307	37397	1688	2447	6265
2011	39787	3804	55673	39896	1634	2430	10311
2012	38247	3612	55605	41316	1444	2238	10996
2013	33987	3155	53575	41836	1296	2175	13260
2014	30768	2895	50772	41278	1174	1941	13847
2015	28498	2686	47319	39781	1046	1784	14471

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Nivo obrazovanosti nezaposlenih osoba se popravlja, i to može biti protumačeno kao pozitivna tendencija na tržištu rada. Međutim, broj KV i VKV nezaposlenih radnika se smanjio za skoro 7.700 radnika u periodu 2010 - 2015. godina, a broj nezaposlenih sa VSS povećao za 8.200 osoba.

Grafikon 5. Struktura nezaposlenih po obrazovanosti u RS, 2015. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Iz navedenog se može zaključiti da na tržištu rada Republike Srpske postoji povećana tražnja za kvalifikovanim radnicima, a da je tražnja za fakultetski obrazovanim kadrom mnogo manja (neka druga istraživanja govore da postoji velika tražnja, a mala ponuda inženjera i drugog kadra iz tehničkih nauka, te mala tražnja, a jako velika ponuda diplomiranih menadžera, ekonomista, pravnika i dr)⁷.

Sljedeća tabela daje pregled stope stvarne nezaposlenosti (ILO) prema dobi radnika u Republici Srpskoj, za period 2014 - 2016.

Tabela 11. Stopa stvarne nezaposlenosti (ILO) prema dobi radnika, u RS

	2014	2015	2016
do 24	56.5	56.5	52.3
25 do 49	27.3	25.6	25.9
50 do 64	16.4	17.8	16.8
65 i više	0	0	0

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kada se pogleda starosna struktura nezaposlenosti, očigledno je da je nezaposlenost mladih najveća. Čak i ako raspored u starosnoj strukturi prilagodimo našim uslovima, opet kategorija 18-30 godina ima najveći broj nezaposlenih.

Sljedeća tabela daje pregled strukture nezaposlenih po starosti u Republici Srpskoj, za period 2010 - 2015.

Tabela 12. Struktura nezaposlenih po starosti za period 2010 - 2015;

Godina	15 do 18	18-30	30-40	40-50	50-65	Ukupno
2010	243	42,742	37,127	37,531	27,977	145,620
2011	269	45,889	38,638	38,287	30,452	153,535
2012	271	45,820	38,551	37,980	30,836	153,458
2013	182	45,652	37,812	35,745	29,893	149,284
2014	148	43,232	35,472	33,357	30,466	142,675
2015	79	40,238	32,935	30,971	31,362	135,585

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Nezaposlenost mladih je, u stvari, jedan od velikih problema Republike Srpske, budući da je, naročito kada su u pitanju strukturalna i ciklična nezaposlenost, povezana sa neostvarivanjem očekivanih prihoda i siromaštvom, stagnacijom znanja i vještina, a to sve ima direktan uticaj na trajni gubitak ljudskih resursa.

Problem koji smo, takođe, dotakli u dijelu o zaposlenosti je problem velikih razlika između pojedinih dijelova Republike Srpske. U tabeli 13. vidljive su ogromne razlike u RS. Neke opštine imaju stopu nezaposlenosti preko 70% (Jezero, Rudo, Krupa na Uni), dok najrazvijeniji dijelovi imaju i najmanju nezaposlenost. Razvoj u RS ima svoju regionalnu i prostornu dimenziju, a svaki razvojni proces koji se odvija u nekim dijelovima zemlje, podstiče u drugim njenim dijelovima suprotne procese, često sa manje ili više nepovoljnim posljedicama.

Sljedeća tabela daje pregled broja nezaposlenih po opštinama u Republici Srpskoj, za period 2010 - 2015.

7 Detaljnije o tome Pucar, S., Gdje smo sada i gdje želimo biti - Gap-analiza ključnih privrednih sektora, izdavač Agencija za razvoj preduzeća EDA, Banjaluka, 2015. godina

Tabela 13. Broj nezaposlenih po opštinama za period 2010 - 2015;

Opština/grad	2011	2012	2013	2014	2015	Stopa nezaposlenosti 2015.
Banja Luka	18,506	18,315	18,205	17,598	16,273	20.4%
Berkovići	484	491	494	467	457	66.7%
Bijeljina	14,297	14,272	14,054	13,666	13,165	39.7%
Bileća	2,339	2,386	2,063	1,946	1,975	52.1%
Bratunac	3,183	3,194	2,830	2,395	2,440	56.4%
Brod	1,692	1,737	2,039	2,091	2,185	41.7%
Čajniče	805	794	819	842	840	58.1%
Čelinac	1,694	1,686	1,771	1,715	1,673	38.7%
Derвента	2,145	2,141	2,316	2,444	2,273	25.6%
Doboj	11,771	11,796	9,764	7,949	7,245	38.2%
Foča	3,097	3,095	3,152	3,203	3,233	48.5%
Gacko	1,053	1,026	1,022	961	1,062	25.7%
Gradiška	6,337	6,452	6,584	6,576	6,401	42.1%
Han Pijesak	484	530	561	572	550	40.7%
Istočna Ilidža	1,749	1,800	1,858	1,979	1,962	42.8%
Istočno Novo Sarajevo	1,280	1,254	1,330	1,496	1,383	25.5%
Jezero	375	393	376	372	359	82.7%
Kalinovik	414	395	387	341	321	44.8%
Kneževo	1,981	2,061	2,161	2,104	2,060	65.0%
Kostajnica	766	700	695	595	446	25.9%
Kotor Varoš	2,826	2,773	2,660	2,551	2,261	32.5%
Kozarska Dubica	2,027	2,057	1,854	1,799	1,659	30.0%
Krupa na Uni	400	400	394	392	409	76.4%
Laktaši	2,505	2,693	2,725	2,821	2,539	20.8%
Ljubinje	646	639	568	547	559	50.1%
Lopare	1,266	1,276	1,163	1,085	1,135	52.4%
Milići	1,192	1,258	1,258	1,189	1,189	40.8%
Modriča	3,266	3,441	3,627	3,581	3,534	45.4%
Mrkonjić Grad	2,792	2,660	2,569	2,347	2,158	38.5%
Nevesinje	2,548	2,670	2,689	2,655	2,499	62.3%
Novi Grad	3,766	3,481	3,448	3,197	2,971	44.4%
Novo Gorazde	256	242	270	302	291	56.2%
Osmaci	262	556	492	493	464	61.2%
Oštra Luka	875	878	728	709	657	66.2%
Pale	3,560	3,539	3,362	3,146	2,829	36.4%
Pelagićevo	399	398	437	382	382	49.7%
Petrovac	187	207	205	209	207	36.1%
Petrovo	1,415	1,410	1,335	1,187	1,180	50.1%
Prijedor	13,058	11,903	10,505	8,513	7,270	35.4%
Prnjavor	2,221	2,455	2,486	2,652	2,435	29.0%
Ribnik	774	795	843	864	836	42.1%
Rogatica	1,724	1,697	1,782	1,848	1,664	48.1%

Rudo	1,560	1,637	1,759	1,796	1,814	76.8%
Šamac	2,332	2,356	2,555	2,584	2,595	57.4%
Šekovići	1,211	1,221	1,261	1,282	1,121	59.2%
Šipovo	2,184	2,060	1,956	1,941	1,846	48.9%
Sokolac	2,117	2,178	2,146	2,069	1,987	43.0%
Srbac	1,727	1,795	1,892	1,890	1,962	44.0%
Srebrenica	1,477	1,376	1,300	1,198	1,264	39.6%
Teslić	4,304	4,640	4,707	4,493	4,225	39.6%
Trebinje	4,074	3,902	3,236	3,120	3,020	28.4%
Trnovo	179	189	202	225	207	48.5%
Ugljevik	2,051	1,945	2,038	1,859	1,850	34.0%
Višegrad	1,833	1,920	2,036	2,020	1,975	49.8%
Vlasenica	1,171	1,178	1,207	1,230	1,184	47.1%
Zvornik	4,898	5,115	5,108	5,187	5,014	38.0%

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS i Republički zavod za statistiku RS

U nerazvijenim područjima dolazi do pojačanog procesa depopulacije i starenja stanovništva, stagnacije, pa čak i zaostajanja u privrednom i ukupnom razvoju. Na ovaj način, veliki i strateški važni prostori mogu ostati populaciono nepokriveni, a njihovi resursi neiskorišćeni. Istovremeno, u razvijenijim centrima dolazi do prekomjerne koncentracije stanovništva, što proizvodi negativne posljedice u ekonomskoj, socijalnoj, prostornoj i ekološkoj sferi.

4. Projekcije tržišta rada RS

4.1. Metodologija

Osnovna metoda u kreiranju projekcija na tržištu rada u Republici Srpskoj je statistička metoda ekstrapolacije trenda, i to trendova tražnje i ponude radne snage na nivou RS i na nivou odabranih opština. Ekstrapolacija trenda se sastoji od predviđanja situacije ili budućih kretanja na osnovu situacije ili prošlih kretanja. Predmet analize je skup hronološki utvrđenih vrijednosti odabranih varijabli u oblasti karakteristika stanovništva, zaposlenosti i nezaposlenosti radne snage.

Model linearnog trenda koji smo ovdje koristili objašnjava linearno kretanje (pozitivno ili negativno) vrijednosti posmatranog vremenskog niza kroz vrijeme. Osim prikaza linearnog kretanja pojave vremenskog niza na temelju ocijenjenog modela vršili smo predviđanje vrijednosti pojave za neka buduća razdoblja.

U teoriji, mogućnost korištenja metode trenda postoji uvijek kada postoji vremenski niz, ali u praksi, za primjenu linearnog trenda najpogodniji su vremenski nizovi s jednogodišnjim vremenskim razdobljima. Takođe, ako se trend izračunava na bazi malog broja podataka, treba postojati rezerva kod interpretacije istog.

Model linearnog trenda smo koristili u sljedećoj formi:

gdje je:

Y – vrijednost vremenskog niza; zavisna varijabla,

X – vrijeme; nezavisna varijabla,

e – slučajna komponenta koja pokazuje da oko linije konkretnog linearnog trend modela postoje pozitivna i/ili negativna odstupanja od originalnih vrijednosti.

U ocjeni trenda koristili smo i koeficijent determinacije (R^2). Koeficijent determinacije je odnos sume kvadrata odstupanja protumačenih trend modelom i sume kvadrata ukupnih odstupanja. Koeficijent determinacije pokazuje koliko je procenata sume kvadrata odstupanja vrijednosti varijable Y od aritmetičke sredine protumačeno trend modelom. Jednostavno rečeno, koliko se kretanje pojave može objasniti trendom. Trend model je reprezentativniji što je ovaj pokazatelj bliži 1 ili 100%. Reprezentativnost modela trenda je veća u slučajevima kada postoje male razlike između originalnih vrijednosti vremenskog niza i trend vrijednosti.

Iako je linearna ekstrapolacija vrlo jednostavna metoda predviđanja, njeni rezultati često su se pokazivali tačnijima od rezultata nekih znatno složenijih metoda. S druge strane, jasno je da se linearna ekstrapolacija ne može koristiti za uspješno prognoziranje budućih promjena koje nisu nastavak prethodnih promjena. Bez obzira na spomenute nedostatke metode ili informacija koje su potrebne za njenu primjenu, linearna ekstrapolacija je jednostavna, intuitivno razumljiva i lako primjenjiva metoda, što je posebno vrijedno, ako se prognoziranje vrši na nivou lokalnog tržišta rada.

Podloge za ovo istraživanje bile su standardni izvještaji statističkih institucija (Statistički godišnjak, Anketa o radnoj snazi i dr), ali i posebni izvještaji generisani za specifične potrebe ovog istraživanja.

4.2. Projekcija radno sposobnog stanovništva

Prema našim projekcijama, u narednih šest godina broj radno sposobnih stanovnika će se smanjiti za 59.000 ljudi, sa 867.000 na 808.000. U relativnim odnosima, to znači da će se radno sposobno stanovništvo smanjiti za 6,8%.

Kao što smo naglasili u analizi postojećih podataka, u zadnjih 10 godina imamo izražen trend pada radno sposobnog stanovništva. Pošto je realno pretpostaviti da u ovoj oblasti neće biti značajnijih promjena do 2021. godine, ovaj trend će se nastaviti.

U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke o radno sposobnom stanovništvu u Republici Srpskoj, koji su izračunati na bazi jednačina postojećih trendova i ekstrapolirani na period 2017 - 2021. godina.

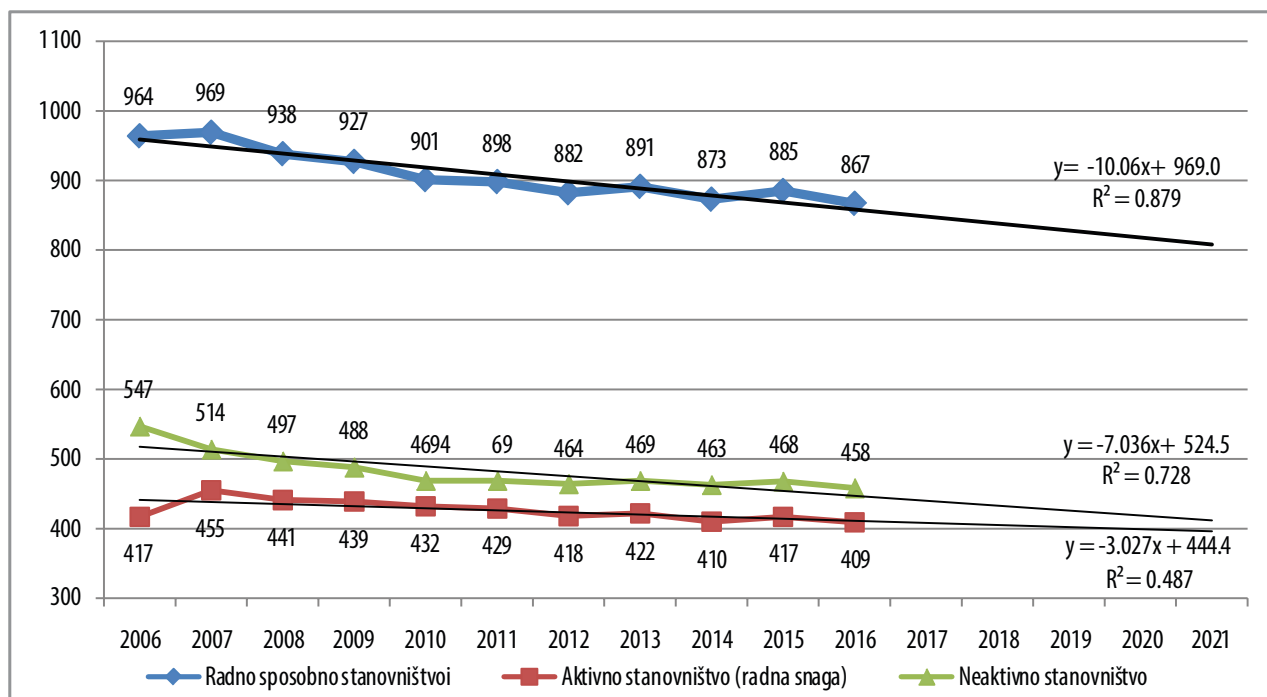
Tabela 14. Projekcija radno sposobnog stanovništva 2017 - 2021. na bazi trenda 2006 - 2016. (u hiljadama) (radno sposobno stanovništvo, $y = -10.064x + 969.02$, $R^2 = 0.8798$; radna snaga, $y = -3.0273x + 444.44$, $R^2=0.4879$; neaktivno stanovništvo, $y = -7.0364x + 524.58$, $R^2 = 0.7288$)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Radno sposobno stanovništvo	964	969	938	927	901	898	882	891	873	885	867	848	838	828	818	808
Radna snaga	417	455	441	439	432	429	418	422	410	417	409	408	405	402	399	396
Neaktivni	547	514	497	488	469	469	464	469	463	468	458	440	433	426	419	412

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Ovaj trend će imati različit uticaj na aktivno stanovništvo (radnu snagu) i neaktivno stanovništvo, kao sastavne dijelove radno sposobnog stanovništva. Naime, naše projekcije govore da bi radna snaga trebalo da ostane na približno istom nivou kao u 2016. godini, a da će se ovo smanjenje uglavnom odnositi na smanjenje neaktivnog stanovništva.

Grafikon 6. Projekcija radno sposobnog stanovništva RS do 2021. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Opadanje broja radno sposobnih stanovnika na tržište rada trebalo bi da utiče tako da bi radna snaga trebalo da se, u periodu 2017 - 2021, smanji u odnosu na 2016. godinu (3,2%), dok projicirano smanjenje neaktivnog stanovništva iznosi čak 10%. Zadržavanje radne snage na približno sličnom nivou, a uz značajno smanjenje neaktivnog stanovništva znači da se povećavaju fluktuacije iz neaktivnog ka aktivnom kontingentu.

Međutim, depopulacija naših prostora se najizraženije vidi na projekciji broja djece do 15 godina, u Republici Srpskoj. Skoro da je alarmantan podatak da će se broj djece do 15 godina u Republici Srpskoj smanjiti za oko 34.000 do 2021. Razlog za ovo je, prije svega, negativan prirodni priraštaj.

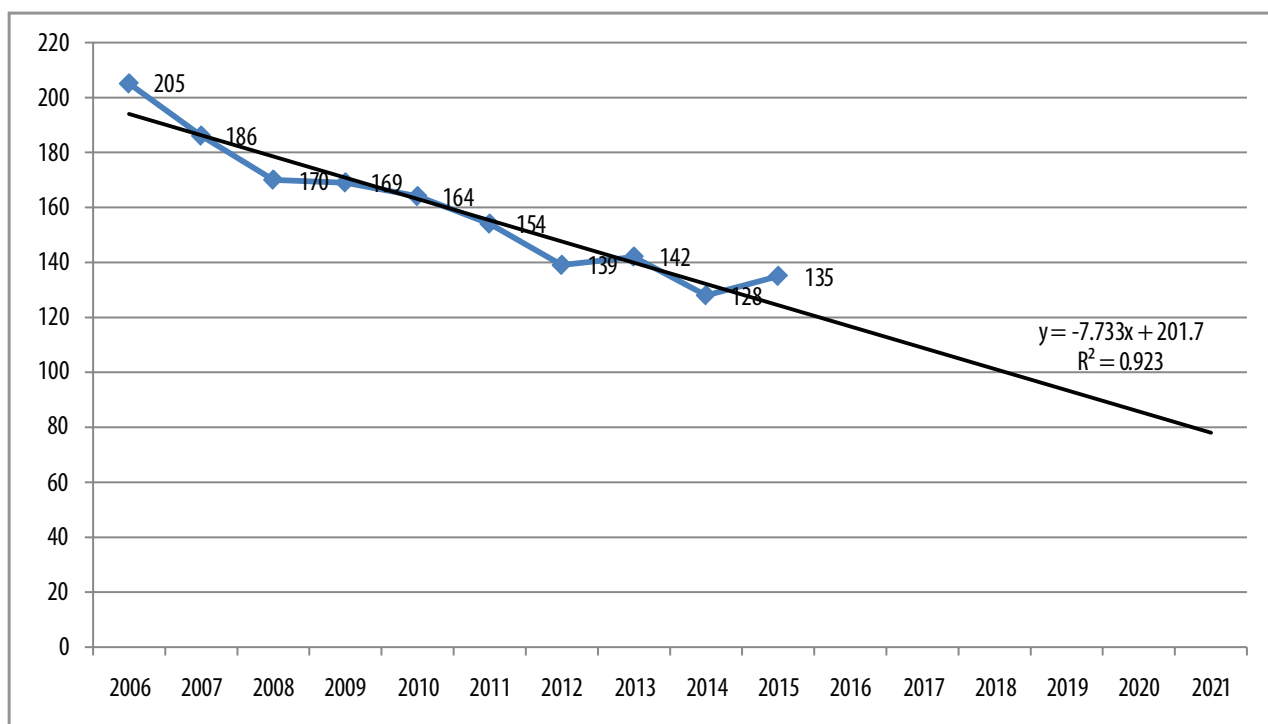
U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke o broju djece do 15 godina u Republici Srpskoj, koji je izračunat na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapoliran na period 2017 - 2021. godina.

Tabela 15. Projekcija broja djece do 15 godina, 2017 - 2021. na bazi trenda 2006 - 2016. (u hiljadama)
($y = -8.2182x + 203.67$, $R^2 = 0.9387$)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Djeca do 15 godina	205	186	170	169	164	154	139	142	128	135	106	105	97	89	80	72

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Grafikon 7. Projekcija broj djece do 15 godina u RS do 2021. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Zabrinjavajući je i podatak je da je 2010. godine negativni prirodni priraštaj bio -3,370, a 2015. godine je bio -5,702. Statistika svake godine bilježi sve lošiju demografsku sliku, pri čemu se može ustvrditi kako kontinuitet pada prirodnog priraštaja ukazuje na sve veći broj umrlih, a sve manji broj živorođenih. Ovi podaci govore da je Republika Srpska već odavno ušla u proces depopulacije, odnosno smanjivanja broja stanovnika.

Međutim, kada se tome dodaju migracije, jer sve više stanovnika u dobi između 20 i 40 godina napušta BiH nego što se doseljava u nju, onda je smanjivanje broja stanovnika još više izraženo. U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke

o broju prijavljenih migranata u EU iz BiH, koji je izračunat na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapoliran na period 2016 - 2021. godina.

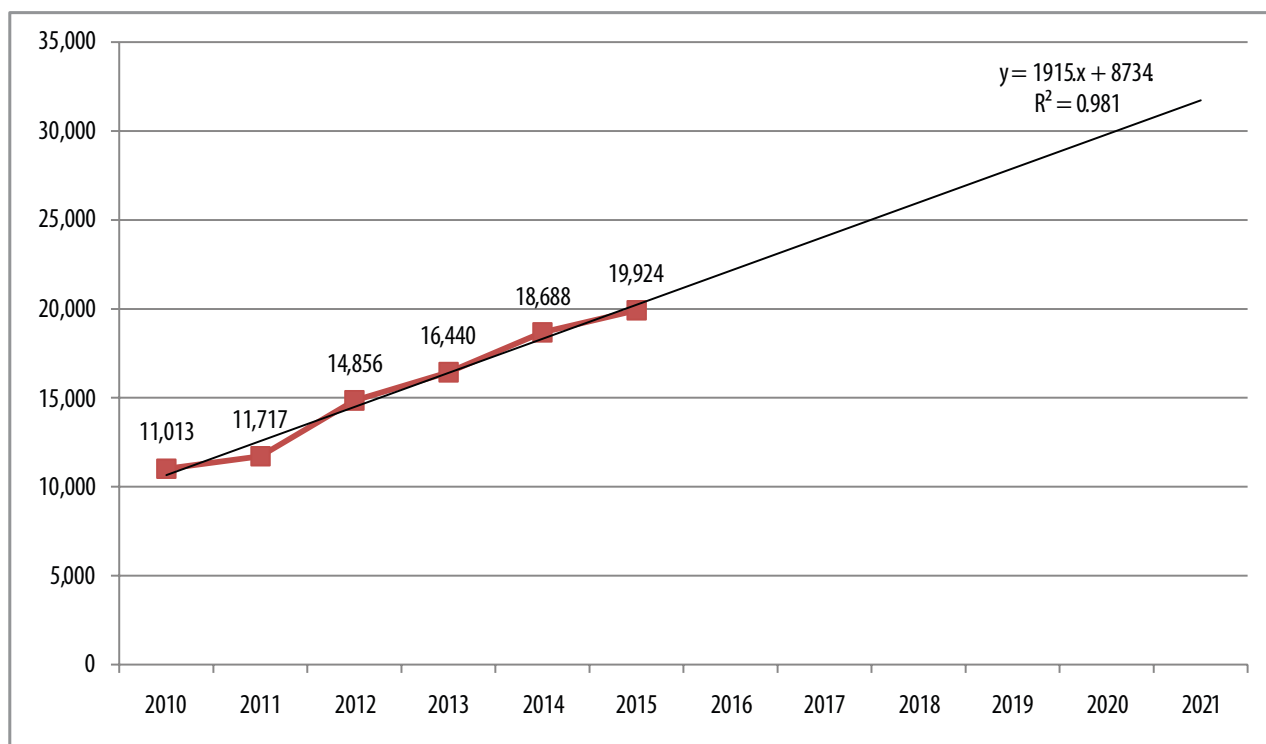
Tabela 16. Projekcija broja prijavljenih migranata u EU iz BiH, 2016 - 2021. na bazi trenda 2010 - 2015.
($y = 1915.8x + 8734.5$, $R^2 = 0.9812$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Broj prijavljenih u EU iz BiH	11013	11717	14856	16440	18688	19924	22145	24061	25976	27892	29808	31723

Izvor: Eurostat i kalkulacije autora

Kao što smo već rekli, u ovoj projekciji koristili smo podatke o novoizdatim radnim dozvolama za građane BiH u zemljama EU, koji se vode u bazama podataka Eurostata, uz pretpostavku da je trend migracije stanovništva BiH, vrlo sličan, ako ne i isti, kao trend migracija iz RS.

Grafikon 8. Projekcija broj migranata iz BiH, do 2021. godine

Izvor: Eurostat i kalkulacije autora

Prema našoj projekciji baziranoj na podacima Eurostata, od 2017. do 2021. godine, BiH će napustiti oko 140.000 ljudi. Ono što posebno zabrinjava je to što će, prema ekstrapolaciji dosadašnjeg trenda, broj onih koji se iseljavaju iz BiH iz godine u godinu nastaviti da raste. Mora se naglasiti da bi priključenje zemlje EU dodatno intenziviralo prisutne migracione procese, ali da je ovdje pretpostavka da neće biti priključenja BiH Evropskoj Uniji u projektovanom periodu.

4.3. Projekcija tražnje za radnom snagom

U uslovima smanjenja radno sposobnog stanovništva, projekcija ukazuje da će tražnja za radnom snagom nas-

taviti da raste. U sljedećoj tabeli prikazujemo podatke o broju zaposlenih u RS, koji je izračunat na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapoliran na period 2017 - 2021. godina.

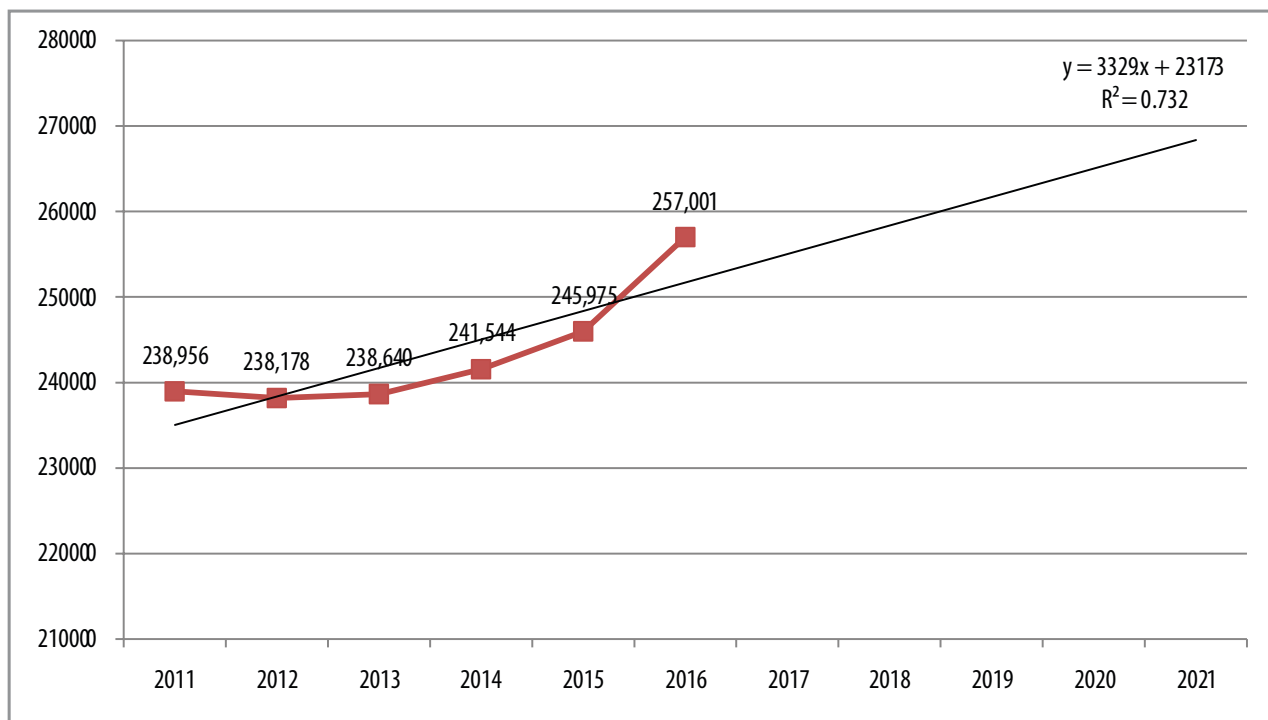
Tabela 17. Projekcija broja zaposlenih u RS, 2017 - 2021. na bazi trenda 2010 - 2016. ($y=3329.1x + 231730$; $R^2=0.7326$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zaposleni	244453	238956	238178	238640	241544	245975	257001	255034	258363	261693	265022	268351

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Broj radnih mjesta će sa 257.000 u 2016. godini porasti na oko 268.000 u 2021. godini, što je razlika od oko 11.000 novih radnih mjesta ili prosječno oko 2.200 radnih mjesta godišnje u periodu 2017 – 2021. godina.

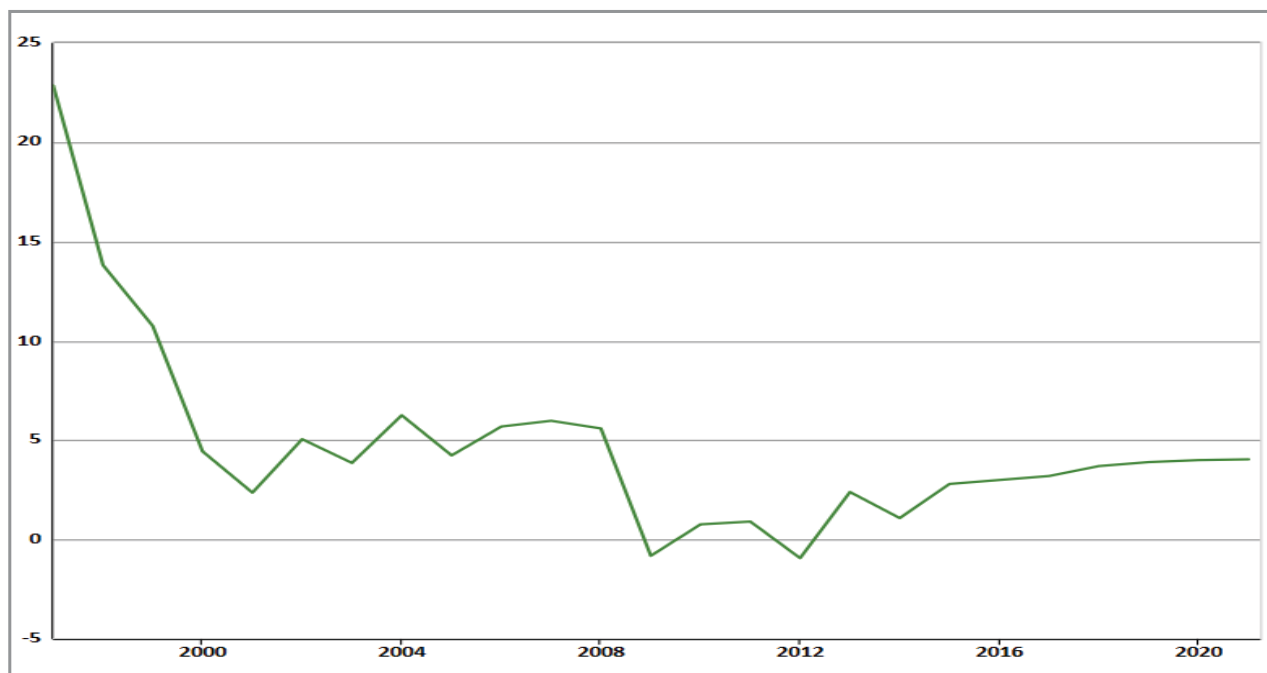
Grafikon 9. Projekcija broja zaposlenih u RS, do 2021. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Ono što govori u prilog ovakvom razvoju događaja je, svakako, projekcija ekonomskog rasta. Naime, Međunarodni monetarni fond predviđa nastavak ekonomskog rasta u BiH. Na grafikonu 10 vidimo projekciju ekonomskog rasta od strane MMF-a, gdje se u cijelom periodu predviđaju stope rasta 3-4%. Ekonomski rast je usko povezan sa rastom broja radnih mjesta, o čemu govori i poznati Okunov zakon kao jedan od zakona ekonomske teorije.

Grafikon 10. Projekcija ekonomskog rasta u BiH (u procentima)

Izvor: MMF, <https://knoema.com/IMFWEO2016Apr/imf-world-economic-outlook-weo-april-2016?country=1000200-bosnia-and-herzegovina>

Zanimljivo je analizirati gdje će se odvijati taj predviđeni rast zaposlenosti, u kojim sektorima. Prema našim projekcijama zaposlenosti po sektorima, najveći broj novih radnih mjesta će biti kreiran u prerađivačkoj industriji, dok će najveći gubitnik biti sektor trgovine.

Sljedeća tabela daje projekciju broja zaposlenih po sektorima u Republici Srpskoj, za period 2017 - 2021.

Tabela 18. Projekcija broja zaposlenih po sektorima za period 2017 - 2021;

	2017	2018	2019	2020	2021
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	8,428	8,514	8,601	8,687	8,773
Vađenje ruda i kamena	5,417	5,513	5,610	5,706	5,802
Prerađivačka industrija	51,370	52,364	53,357	54,351	55,345
Energija	8,210	8,431	8,652	8,874	9,095
Komunalne djelatnosti	5,000	5,084	5,169	5,253	5,337
Građevinarstvo	9,960	9,583	9,207	8,830	8,453
Trgovina	39,086	37,724	36,362	34,999	33,637
Saobraćaj i skladištenje	11,655	11,751	11,846	11,942	12,037
Turizam i ugostiteljstvo	11,210	11,147	11,085	11,022	10,960
Informacije i komunikacije	5,193	5,217	5,241	5,266	5,290
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	5,831	5,902	5,972	6,042	6,113
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	7,117	7,154	7,191	7,228	7,265
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	2,920	2,987	3,054	3,121	3,188
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	25,101	25,514	25,926	26,339	26,752
Obrazovanje	23,063	23,446	23,830	24,213	24,596
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	17,970	18,345	18,721	19,096	19,472

Umjetnost, zabava i rekreacija	3,722	3,939	4,155	4,372	4,589
Ostale uslužne djelatnosti	5,931	6,345	6,758	7,172	7,586

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Ono što bi trebalo imati na umu su moguće promjene po pitanju zaposlenosti u javnom sektoru. Zbog problema javnog sektora u RS, može se desiti da se trend rasta zaposlenosti koji je dosad zabilježen u ovom sektoru ne nastavi, tako da se, u tom slučaju, može desiti da imamo manji broj novih radnih mjesta u periodu na koji se projekcija odnosi. Međutim, ono što je očigledno je rast zaposlenosti u realnom sektoru, pogotovo u izvozno orijentisanoj prerađivačkoj industriji.

4.4 Projekcija ponude radne snage

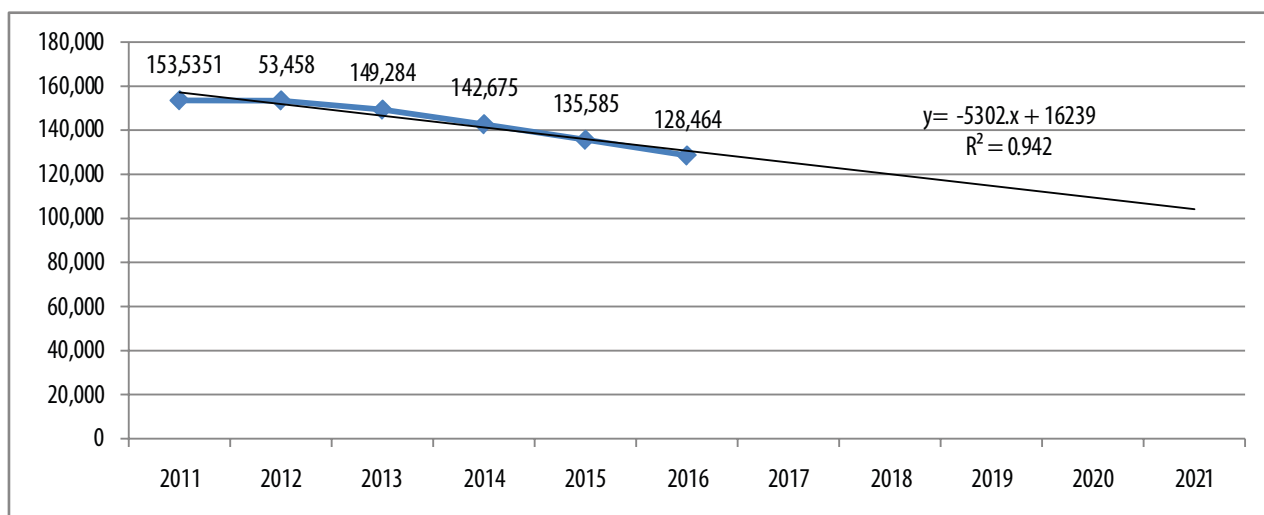
Prema dosadašnjem trendu do 2016. godine, broj nezaposlenih tj. višak ponude nad tražnjom radne snage će opadati i u periodu 2017 - 2021. godina. Projekcija predviđa pad sa oko 128.000 radnika u 2016, na 104.000 radnika u 2021. godini, što je ukupno 24.000 radnika manje. Od tih 24.000, vjerovatno će se njih oko 11.000 zaposliti na domaćem tržištu (prema projekciji rasta zaposlenosti), dok će ostatak od 13.000 vjerovatno posao naći u inostranstvu⁸. U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke o broju nezaposlenih u RS koji je izračunat na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapoliran na period 2017 -2021. godina.

Tabela 19. Projekcija broja nezaposlenih u RS, 2017 - 2021. na bazi trenda 2010 - 2016.
($y = -5302.4x + 162392$, $R^2 = 0.9425$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Nezaposleni	145620	153535	153458	149284	142675	135585	128464	125275	119973	114670	109368	104066

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Grafikon 11. Projekcija broja nezaposlenih u RS, do 2021. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

⁸ Ovo je samo dio onih koji migriraju u inostranstvo, jer takođe migriraju i oni koji su zaposleni, oni koji su ekonomski neaktivni, ali i djeca do 15 godina, u okviru porodica koje odlaze u inostranstvo.

Ovdje ponovo treba naglasiti razliku između formalne i stvarne nezaposlenosti. Naime, jedan dio od 128.464 radnika su osobe koje rade u zoni sive ekonomije ili se bave poljoprivredom. Međutim, na bazi metodologije Međunarodne organizacije rada, broj nezaposlenih je dosta niži od formalnog broja nezaposlenih i iznosi 101.000. Ovaj broj je dobijen procjenom na bazi reprezentativnog uzorka i ne uključuje zaposlene u sivoj ekonomiji i zaposlene u poljoprivredi koji se vode kao nezaposleni na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS.

Projekciju broja formalno zaposlenih smo napravili iz razloga što ovaj broj predstavlja čistu egzogenu varijablu, gdje postoji potpuni obuhvat. Ono što bi se na osnovu prethodno iznesenih činjenica moglo zaključiti je da će projektovani broj formalno nezaposlenih od 104.000 u 2021. godini značiti da će stvarna nezaposlenost u 2021. godini, takođe, biti niža i vjerovatno iznositi negdje oko 80.000 stvarno nezaposlenih radnika.

Sljedeća tabela daje projekciju broja nezaposlenih po sektorima u Republici Srpskoj, za period 2017 - 2021.

Tabela 20. Projekcija broja nezaposlenih po sektorima za period 2017 - 2021;

	2017	2018	2019	2020	2021
NK radnici	22,235	19,229	16,223	13,217	10,212
Metalna industrija	19,372	18,688	18,004	17,319	16,635
Finansije i ekonomija	12,146	12,215	12,283	12,351	12,420
Trgovina	8,871	8,342	7,814	7,285	6,757
Turizam i ugostiteljstvo	7,656	7,563	7,469	7,376	7,282
Elektroindustrija i energetika	7,482	7,292	7,102	6,912	6,721
Građevinarstvo	4,955	4,735	4,516	4,296	4,076
Usluge	5,624	5,799	5,974	6,148	6,323
Prosvjeta, nauka i kultura	5,722	6,088	6,455	6,821	7,187
Transport i skladištenje	4,320	4,114	3,909	3,703	3,497
Poljoprivreda i šumarstvo	4,333	4,381	4,430	4,479	4,527
Tekstil	3,527	3,259	2,992	2,724	2,457
Zdravstvo i soc. zaštita	3,833	4,006	4,178	4,351	4,523
Drvo i namještaj	2,979	2,873	2,766	2,660	2,554
Administracija i komunalije	2,394	2,292	2,190	2,088	1,986
Hrana i piće	1,994	1,970	1,946	1,922	1,898
Hemijska i farmac. industrija	1,980	2,002	2,023	2,044	2,065
Koža i obuća	864	813	762	711	660
Rudarstvo	401	395	390	385	380
Inform. komunikac. tehnologije	294	296	298	300	302
Mediji	261	276	292	308	324

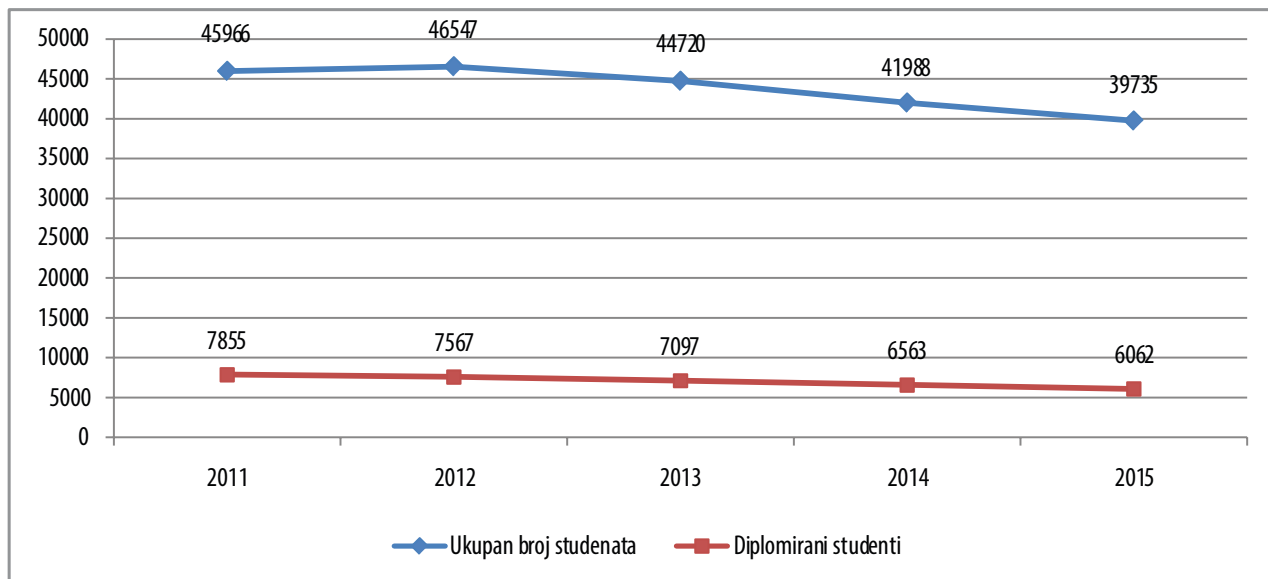
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Što se tiče projekcije sektorske strukture nezaposlenosti, najveće smanjenje broja nezaposlenih projicirano je u kategoriji nekvalifikovanih radnika. Ono što je vidljivo je da će u periodu 2017 - 2021. biti izraženo smanjenje broja nezaposlenih sa kvalifikacijama u oblasti prerađivačke industrije (metalna industrija, prerada drveta, koža i obuća, itd.), a nezaposlenost povećana kod ljudi sa kvalifikacijama u oblasti prosvjete, nauke, kulture, zdravstva, finansija i ekonomije i usluga. Ovdje pretpostavljamo da će se postojeći trendovi u sektorskoj strukturi nezaposlenosti nastaviti i u periodu 2017 - 2021. godina.

Potrebno je još nešto reći u vezi sa ponudom radne snage. Naime, velika većina mladih ne ulazi na tržište rada nakon završene srednje škole. U Republici Srpskoj, u 2014. godini srednju školu je završilo 12,896 učenika, dok je fakultet

u školskoj 2014/15 godini upisalo njih 9,962 ili 77.24% onih koji su završili srednju školu. Prema ovim podacima, samo oko 23% mladih koji završe srednju školu ulaze na tržište rada.⁹

Grafikon 12. Broj upisanih i diplomiranih studenata u Republici Srpskoj, po godinama

Izvor: Republički zavod za statistiku

U sljedećoj tabeli prikazaćemo ponovo podatke o broju zaposlenih i nezaposlenih u RS, ekstrapoliranih na period 2017 - 2021. godina, ovaj put uporedo zaposlenost i nezaposlenost.

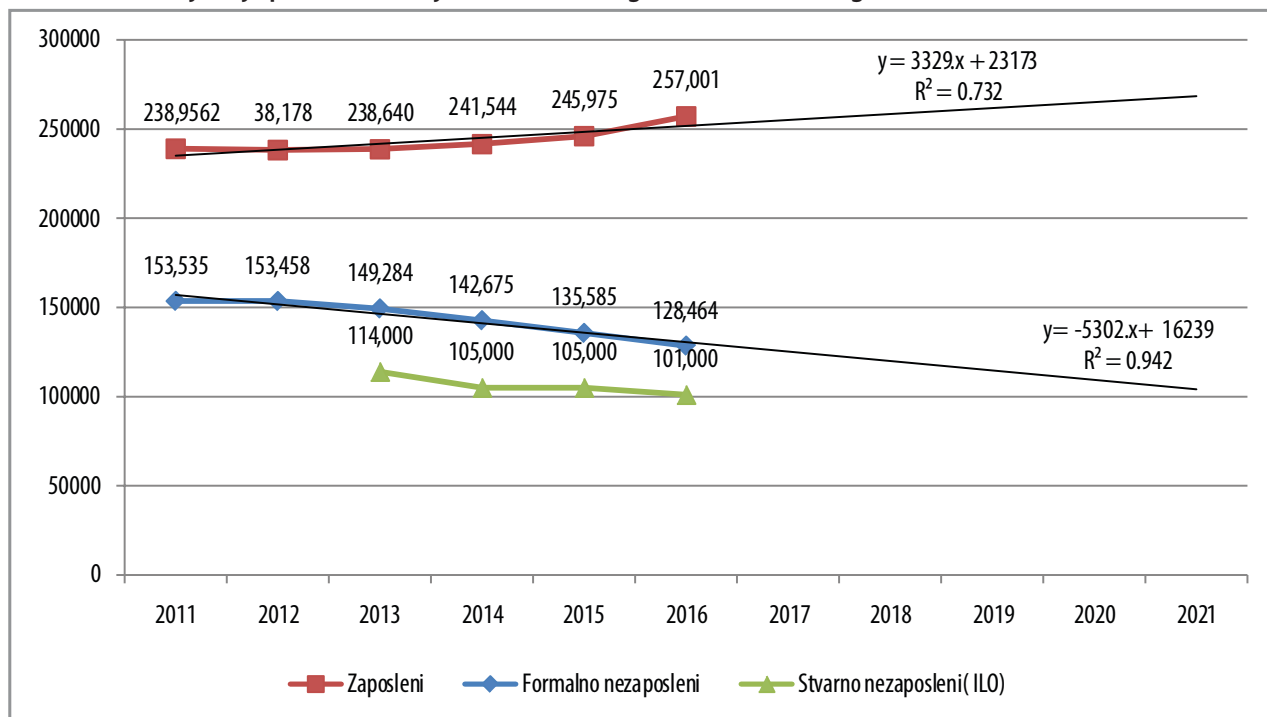
Tabela 21. Projekcija broja zaposlenih u RS, 2016 - 2021. na bazi trenda 2010 - 2015.
(zaposleni, $y=3329.1x + 231730$; $R^2=0.7326$; nezaposleni, $y = -5302.4x + 162392$, $R^2 = 0.9425$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zaposleni	244453	238956	238178	238640	241544	245975	257001	255034	258363	261693	265022	268351
Nezaposleni	145620	153535	153458	149284	142675	135585	128464	125275	119973	114670	109368	104066

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

⁹ Ovdje nisu uračunati mladi koji na tržište rada ulaze bez pohađanja srednje škole

Grafikon 13. Projekcija ponude i tražnje za radnom snagom u RS, do 2021. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Kada se situacija sagleda u cjelini, zajednički prikaz projekcije zaposlenih i nezaposlenih ukazuje da je, u periodu projekcije, pad nezaposlenosti izraženiji od rasta zaposlenosti, tako da će se samo jedan dio nezaposlenih zaposliti na domaćem tržištu.

4.5. Projekcija kretanja plata

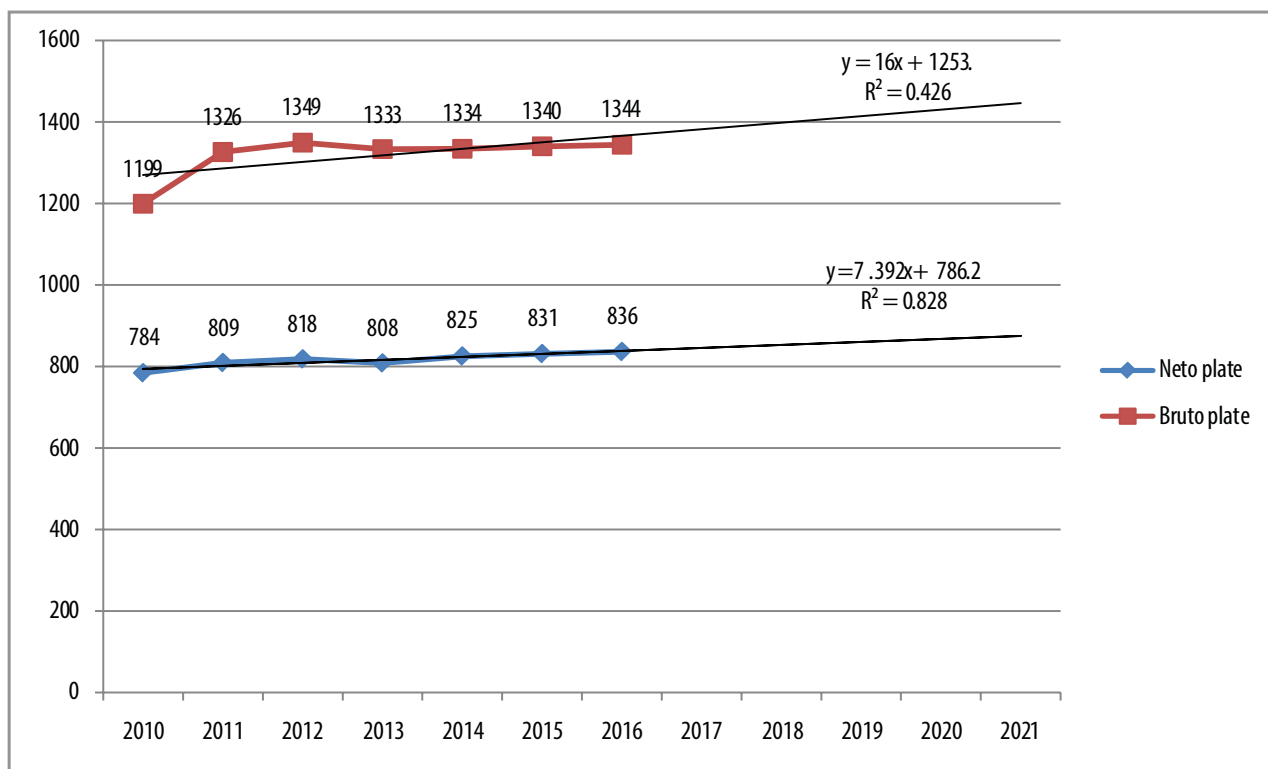
Sve ovo neće ostati bez uticaja na nivo plata. Ukupni prosjek bruto plata će do 2021. narasti za oko 100 KM. Ovo nije naročito veliki rast plata, posebno ako imamo u vidu promjene koje se dešavaju na našem tržištu rada. U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke o iznosu bruto i neto plata u RS koji su izračunati na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapolirani na period 2017 - 2021. godina.

Tabela 22. Projekcija plata u RS, 2017 - 2021. na bazi trenda 2010 - 2016.
 (bruto plate, $y = 16x + 1253.9$; $R^2 = 0.426$; neto plate, $y = 7.3929x + 786.29$; $R^2 = 0.8286$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Neto plate	784	809	818	808	825	831	836	845	853	860	868	875
Bruto plate	1199	1326	1349	1333	1334	1340	1344	1382	1398	1414	1430	1446

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Grafikon 14. Projekcija bruto i neto plata u RS

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Međutim, ne smijemo zaboraviti da je u RS država najveći poslodavac, a da plate u javnom sektoru, iako su mnogo više nego u privatnom sektoru, stagniraju ili opadaju. Zbog toga je mnogo informativnije pogledati projekciju plata samo za prerađivačku industriju.

Kad u tabeli 23 i na grafikonu 15 pogledamo rast plata u prerađivačkoj industriji, vidimo da je ovaj rast znatno izraženiji. Dakle, prosječna bruto plata u prerađivačkoj industriji će, u periodu 2016 - 2021. porasti za oko 200 KM¹⁰. Šta ovo može značiti za prerađivačku industriju?

Tabela 23. Projekcija bruto plata prerađivačke industrije u RS, 2017 - 2021. na bazi trenda 2006 - 2016. ($y=41.303x + 585.33$; $R^2=0.8988$)

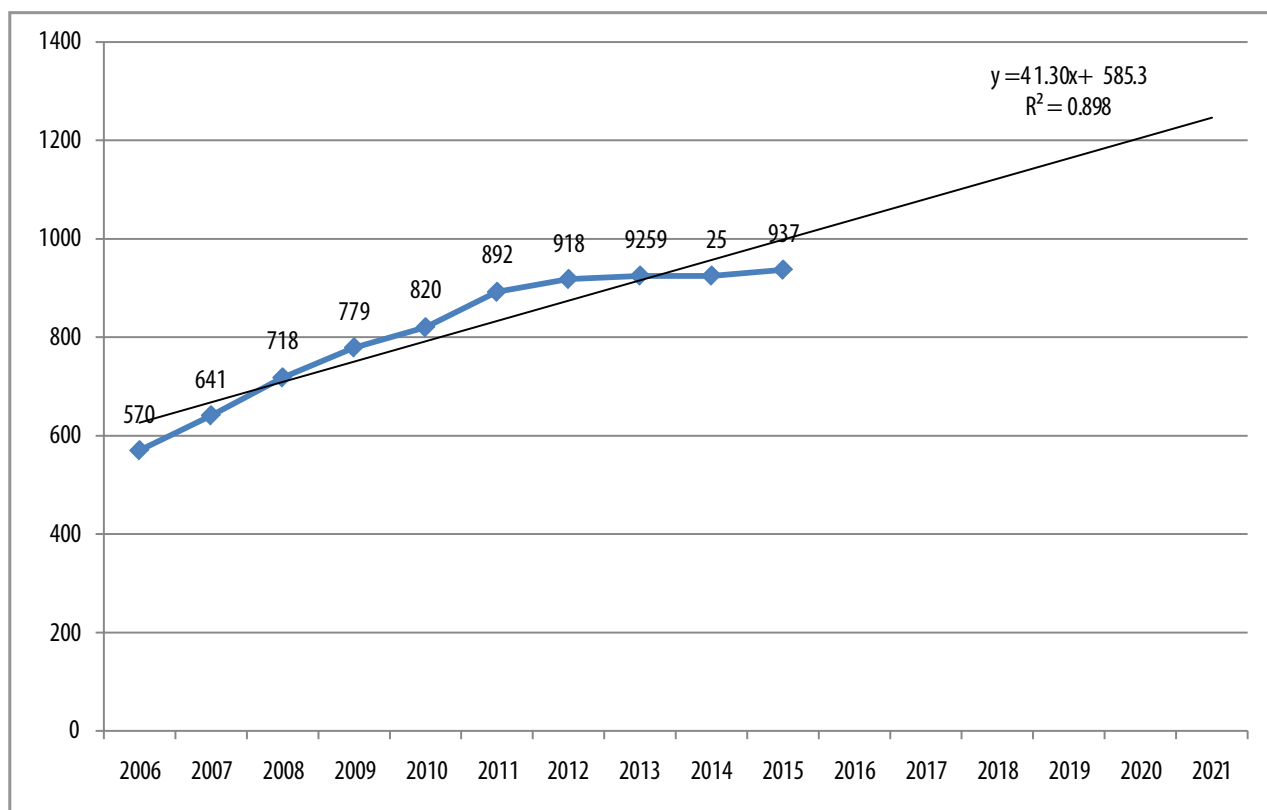
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Prerađivačka industrija	570	641	718	779	820	892	918	925	925	937	1040	1081	1122	1164	1205	1246

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Jednostavno rečeno, ako u prerađivačkoj industriji ne bude barem takvog ili većeg rasta produktivnosti, ovo povećanje plata će znatno smanjiti njihovu konkurentnost, pogotovo na međunarodnom tržištu. Ovo se posebno odnosi na radno intenzivne sektore, kao što su koža i obuća, tekstil, te sva preduzeća koja obavljaju tzv. lohn poslove. Ključna konkurentna prednost takvih preduzeća je jeftina radna snaga, i kad ona poskupi, ova prednost se gubi. Zbog toga je od ključne važnosti povećanje produktivnosti i dodatne vrijednosti takvih, a i ostalih preduzeća, jer je to jedini način da se kompenzuje ovakav rast plata. U sljedećoj tabeli prikazaćemo podatke o iznosu bruto plata prerađivačke industrije u RS koji su izračunati na bazi jednačine postojećeg trenda i ekstrapolirani na period 2017 - 2021. godina.

¹⁰ Kalkulacija rasta plata je dobijena na osnovu jednačine trenda ($y=41.303x+585.33$) i projicirana na 2021. godinu

Grafikon 15. Projekcija prosječne bruto plate u prerađivačkoj industriji

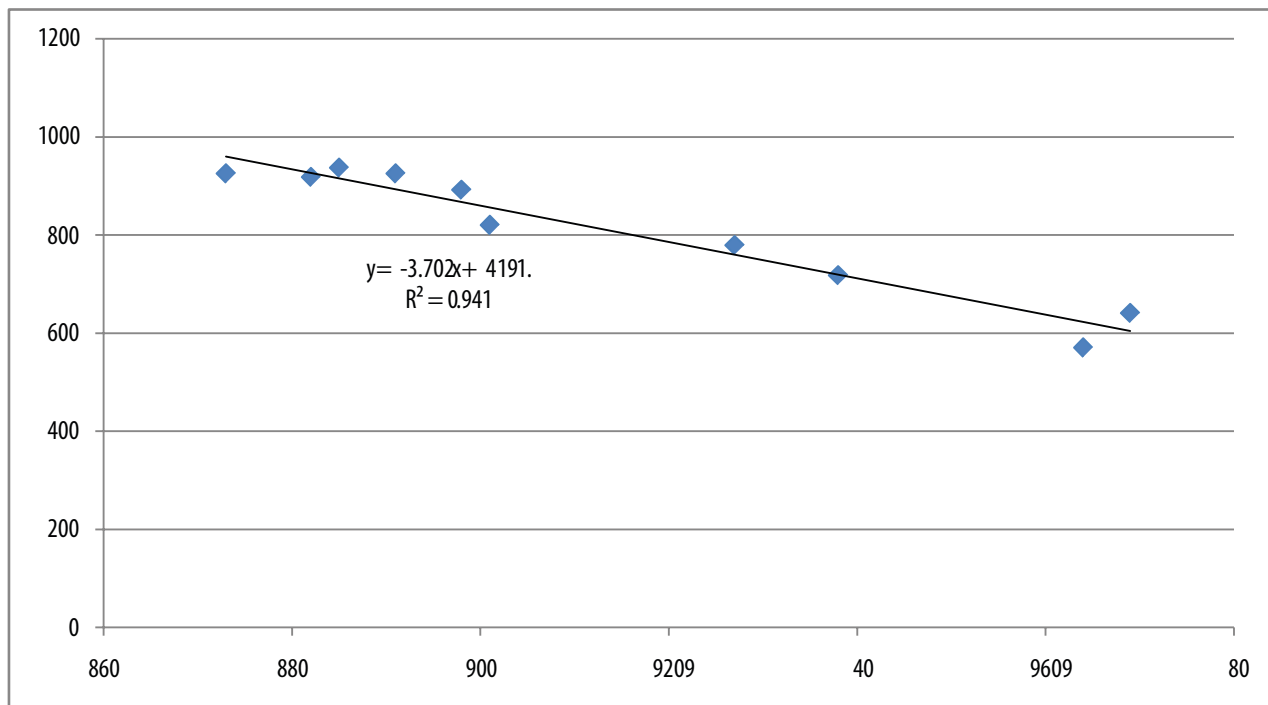

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Neminovnost rasta plata je i potvrđena regresionom statističkom analizom. U sklopu ovog istraživanja smo povezanost smanjenja radno sposobnog stanovništva i rasta bruto plata u prerađivačkoj industriji analizirali metodom linearne regresije.

Linearna regresija je korištena da utvrdi uticaj broja radno sposobnog stanovništva (nezavisna varijabla), na iznos prosječne bruto plate u prerađivačkoj industriji (zavisna varijabla). Utvrđena je negativna veza sa koeficijentom determinacije (R^2) od visokih 94%, što znači da je ova povezanost izuzetno jaka. Jednostavno rečeno, postoji jaka uzročno-posljedična povezanost smanjenja radno sposobnog stanovništva i povećanja prosječnih bruto plata u prerađivačkoj industriji (grafikon 16.).

Grafikon 16. Linearna regresija broja radno sposobnog stanovništva (nezavisna varijabla) i iznosa prosječne bruto plate u prerađivačkoj industriji (zavisna varijabla)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Regresiona statistička analiza pokazuje da će se rast plata neminovno desiti, i zato je važno na vrijeme početi sa aktivnostima koje mogu pomoći privredi da se prilagodi ovim trendovima.

Pored prilagođavanja samih preduzeća, postoje i mjere koje država može preduzeti da im u tome pomogne. Neke druge analize¹¹ govore da je poresko opterećenje rada u ovom trenutku previsoko i da bi efekti smanjenja poreskog opterećenja prosječne bruto plate sa 38,2% na ispod 35% bili višestruko korisni za preduzeća. Takođe, smanjenje parafiskalnih nameta u Republici Srpskoj je jedan od uslova koje i Međunarodni monetarni fond zahtijeva od RS i FBiH, i to bi pomoglo privredi da bude konkurentnija i bolje posluje.

Takođe, preduzećima bi trebalo pomoći kod obuke, prekvalifikacija i dokvalifikacija, te obezbijediti podršku u zapošljavanju. Zbog toga što kvalifikacije velikog broj nezaposlenih nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni. Takođe, subvencionisanje zapošljavanja može dodatno stimulisati privredu da zapošljava.

11 UUPRS, GEA, "Neformalna ekonomija u RS – uzroci i posljedice", UUPRS, Banjaluka, 2015. godine

5. Analiza tržišta rada i projekcije po odabranim opštinama

5.1. Opština Bratunac

Opština Bratunac je smještena u sjeveroistočnom dijelu Republike Srpske. Graniči sa opštinama Zvornik, Srebrenica i Vlasenica, a rijekom Drinom u dužini od 68 km graniči i sa Srbijom. U opštini postoji 27 mjesnih zajednica sa ukupno 18.650 stanovnika, površine 293 km². Prosječna starost stanovnika je 39,3 godine i manji je od prosjeka RS, koji iznosi 42 godine. Sljedeća tabela daje pregled broja stanovnika prema popisu iz 2013. godine, za opštinu Bratunac.

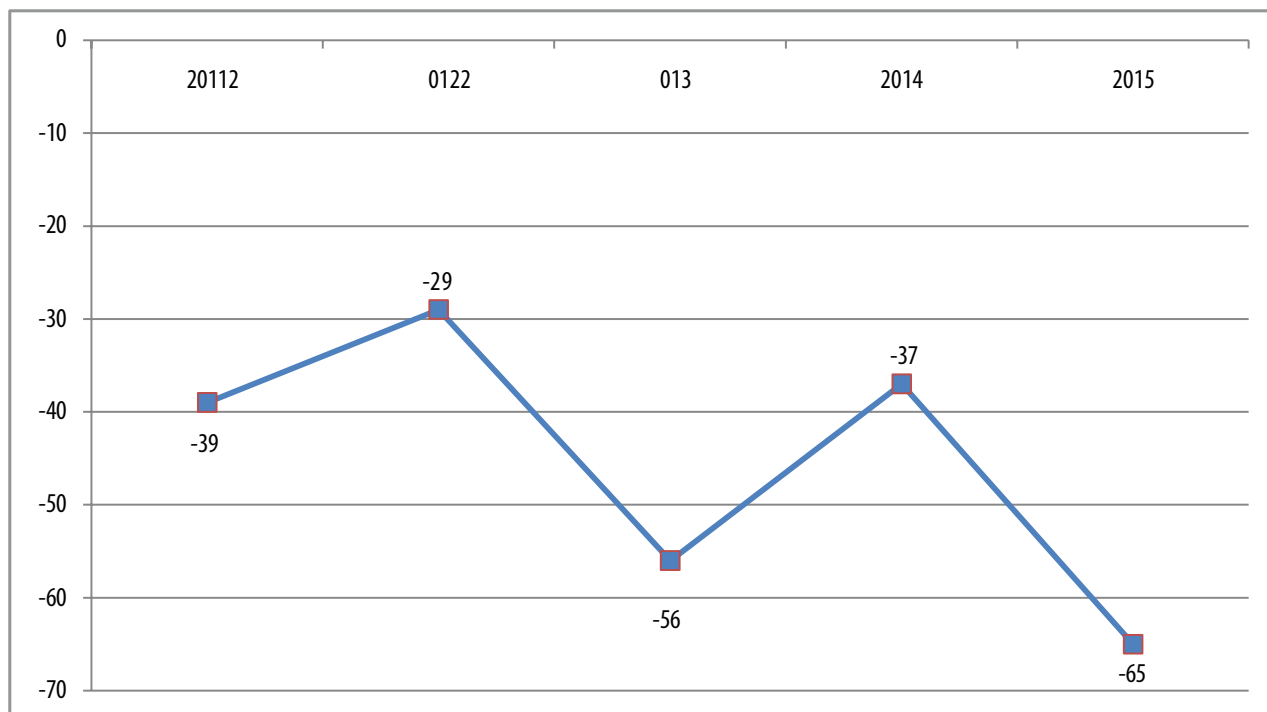
Tabela 24. Broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine

	0-14	15-64	65 i više	UKUPNO
Bratunac	2,739	13,633	2,279	18,651

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

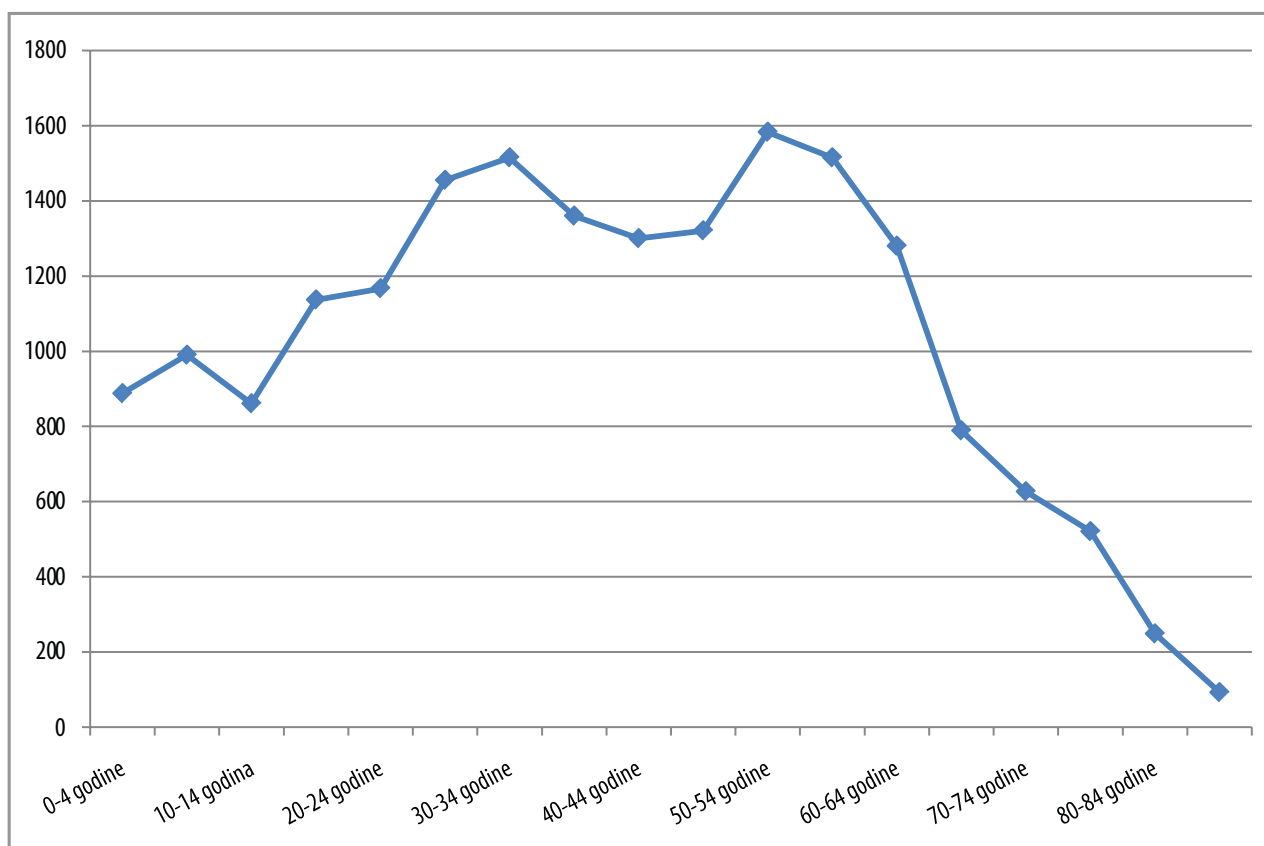
Bez obzira na relativno mlađe stanovništvo u odnosu na prosjek RS, ova opština se suočava sa negativnim prirodnim priraštajem, koji ima trend pogoršavanja.

Grafikon 17. Prirodni priraštaj opštine Bratunac

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Dakle, i u ovoj opštini možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske. To, generalno, znači da postoji dugoročni trend smanjenja radno sposobnog stanovništva.

Grafikon 18. Starosna struktura stanovništva opštine Bratunac, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Starosna struktura stanovništva iz 2013. godine pokazuje da postoji značajan kontigent radno sposobnih ljudi između 25 i 40 godina starosti i koji je značajan resurs. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore u kojoj se mjeri ovaj resurs koristi. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za opštinu Bratunac.

Tabela 25. Zaposlenost i nezaposlenost u opštini Bratunac

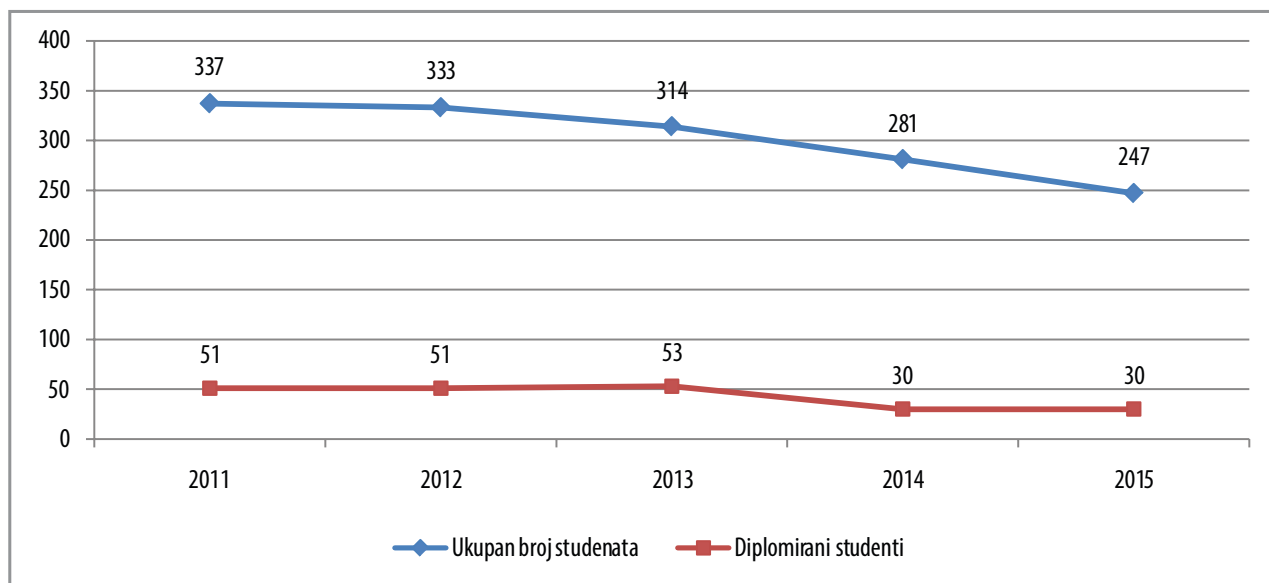
	2011	2012	2013	2014	2015
Zaposleni	1798	1740	1775	1794	1888
Nezaposleni	3183	3194	2830	2395	2440
Stopa nezaposlenosti	63.9%	64.7%	61.5%	57.2%	56.4%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U tabeli 25. vidimo da se ovaj resurs jako malo koristi, jer se nezaposlenost kreće oko 60%. Dakle, nezaposlenost je u ovoj opštini izuzetno visoka, tako da možemo pretpostaviti da su u ovoj opštini već započeli migracioni procesi.

Ovo se pogotovo odnosi na mlade. Većina mladih koji odlaze da studiraju iz malih, nerazvijenih sredina kao što je Bratunac u veće gradove, više se nikad ne vraćaju da žive u takvim sredinama.

Grafikon 19. Broj upisanih i diplomiranih studenata, opština Bratunac, po godinama

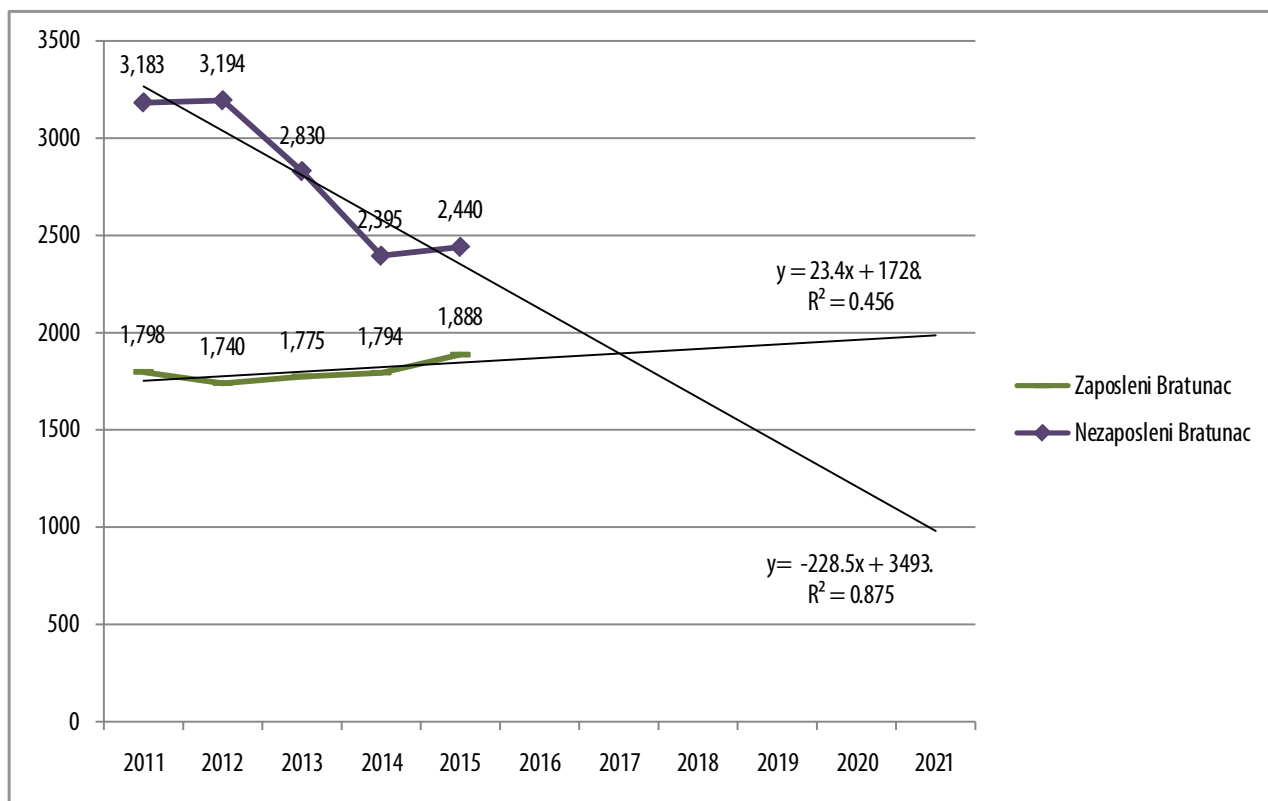

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga, lokalna ekonomija najčešće ne može da računa na ovaj, često, najkvalitetniji kadar. Posljedice odliva mozgova imaju vrlo negativan, pa čak i poguban učinak na lokalnu zajednicu u kojoj je ova pojava prisutna. Mladi i obrazovani ljudi svojim znanjem i radom pridonose povećanju stepena razvoja lokalne zajednice, njene privrede te standarda stanovništva. Stoga, njihov odlazak neizbježno uzrokuje usporavanje ili čak nazadovanje privrede lokalne zajednice.

Pošto je prosječna dužina studiranja u Republici Srpskoj oko pet (za trogodišnje programe) i oko sedam godina (za četvorogodišnje i petogodišnje programe)¹², mladi ljudi starosti 19-26 godina se ne uključuju na lokalno tržište rada, a ako se i zapošljavaju, većina njih to ne čini na teritoriji opštine iz koje su krenuli na studij. Sve navedeno dodatno umanjuje mogućnost angažovanja mladih lica na prostoru kako ove opštine, tako i drugih, pogotovo nerazvijenih opština.

Grafikon 20. Projekcija tržišta radne snage opštine Bratunac

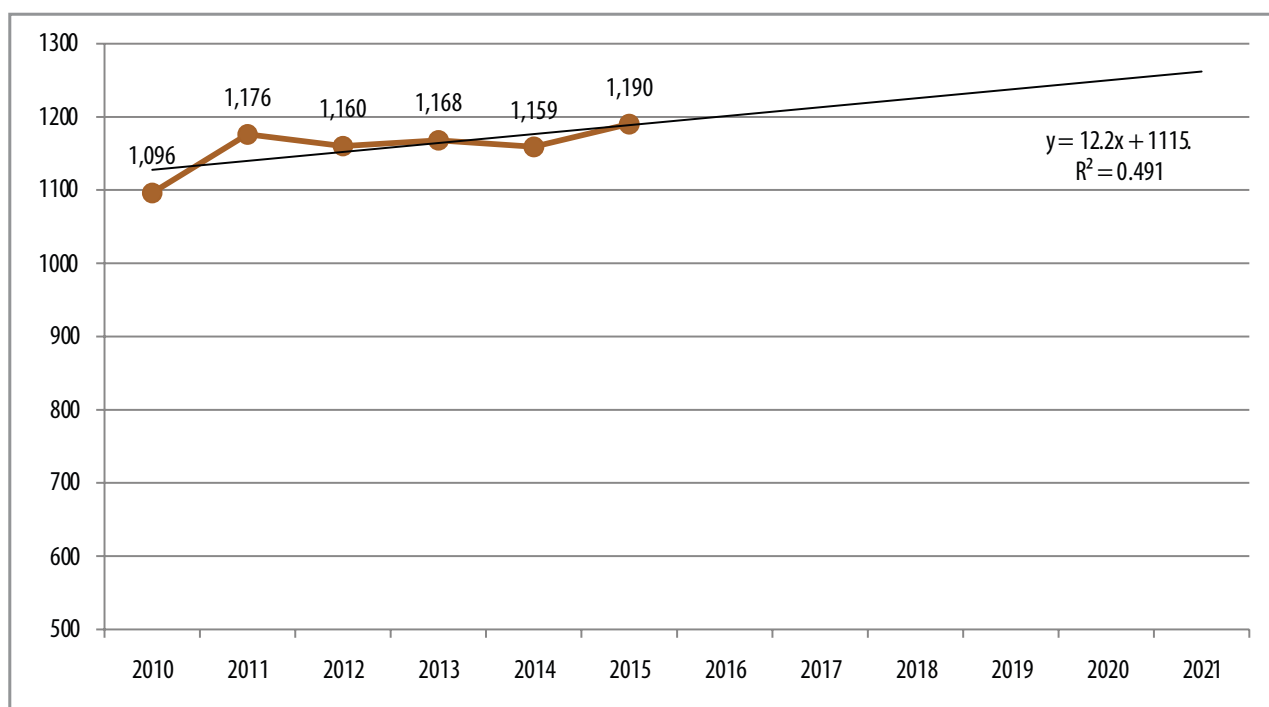
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Međutim, sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području opštine Bratunac se najbolje vidi na grafikonu 20. Dakle, već u dosadašnjem periodu je vidljiv mnogo izraženiji pad nezaposlenosti u odnosu na rast zaposlenosti, što nam govori da se samo manji dio nezaposlenih stanovnika zaposlio na lokalnom tržištu, a da je većina pronašla posao van granica opštine.

Iako projekcija predviđa značajno smanjenje nezaposlenosti, ove trendove možemo ipak protumačiti kao negativne, jer je posrijedi prilično izražena depopulacija prostora ove opštine. Očigledno je da se lokalna privreda presporo i premalo razvija, da bi mogla da zadrži stanovnike ove opštine.

Na grafikonu 21 vidimo da postoji trend povećanja plata na području opštine Bratunac. Naime, projekcija predviđa da će bruto plate porasti na 1.270 KM u 2021. godini, što nije veliko povećanje, posebno ako se ima u vidu projicirano povećanje plata u prerađivačkoj industriji u cijeloj RS.

Grafikon 21. Projekcija bruto plata, opština Bratunac

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

U donjoj tabeli vidimo da prerađivačka industrija na području ove opštine ima značajno povećanje broja zaposlenih, i ovdje leži odgovor na pitanje koju vrstu ekonomske aktivnosti treba stimulisati da bi se povećao broj novih radnih mjesta i ljudi zadržali na prostoru opštine Bratunac. Dakle, potrebno je stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih.

Tabela 26. Zaposlenost po sektorima u opštini Bratunac

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	4	20	30	21
Vađenje ruda i kamena	-	-	-	-
Prerađivačka industrija	327	387	408	553
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	77	76	55	53
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	44	43	45	45
Građevinarstvo	69	82	86	94
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	204	383	377	322
Saobraćaj i skladištenje	27	64	66	69
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	6	80	90	92
Informacije i komunikacije	8	10	10	13
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	27	28	25	25
Poslovanje nekretninama	2	2	1	2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	14	30	28	33
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	2	3	5
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	167	165	180	172

Obrazovanje	248	255	253	250
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	82	79	82	82
Umjetnost, zabava i rekreacija	5	6	7	8
Ostale uslužne djelatnosti	4	63	48	49

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Međutim, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovoj opštini je nepovoljna za privredu, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Daleko najveći dio nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok relativno malo osoba posjeduje kvalifikacije koje ih čine zapošljivima u prerađivačkoj industriji bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Tabela 27. Nezaposleni po kvalifikacijama u opštini Bratunac, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	795
Prodavač	149
Mašinski tehničar	108
Automehaničar	78
Maturant gimnazije	77
Medicinska sestra - tehničar	48
Hemijski tehničar	44
Električar	40
Ekonomski tehničar	40
Mašinski mehaničar (mašinbravar)	34
Elektrotehničar - energetičar	29
Građevinski tehničar	29
Diplomirani pravnik	27
Bravar	26
Diplomirani- strukovni ekonomist	26
Fizioterapeutski tehničar	24
Konobar	23
Građevinski tehničar za visoku gradnju	22
Vozači teretnih kola	20
Keramičar	19
Građevinski tehničara za nisku gradnju	19
Hemijski laborant	15
Zavarivač	15
Kuhar	15
Tehničar elektroničar	15
Frizer za žene	14
Metalostrugar	14
Daktilograf	13
Stolar	13
Tehničar za drumski saobraćaj	13
Mehaničar mašina alatlička	12
Autolimar	11
Elektroinstalater	11
Farmaceutski tehničar	11

Profesor razredne nastave	11
Autoelektričar	10
Rudarski tehničar	10
Geodetski tehničar (geometar)	10

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Zbog toga što kvalifikacije velikog broja nezaposlenih na području opštine Bratunac nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i pitanje je koliko privredna društva mogu da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koje su privredi potrebni.

5.2. Opština Derventa

Opština Derventa je opština na sjeveru Republike Srpske, u Posavini graniči sa opštinama Brod, Modriča, Doboj, Prnjavor i Srbac, a na sjeveru je rijeka Sava koja predstavlja 10 kilometara dugu granicu sa Republikom Hrvatskom. Sljedeća tabela daje pregled broja stanovnika prema popisu iz 2013. godine, za opštinu Derventa.

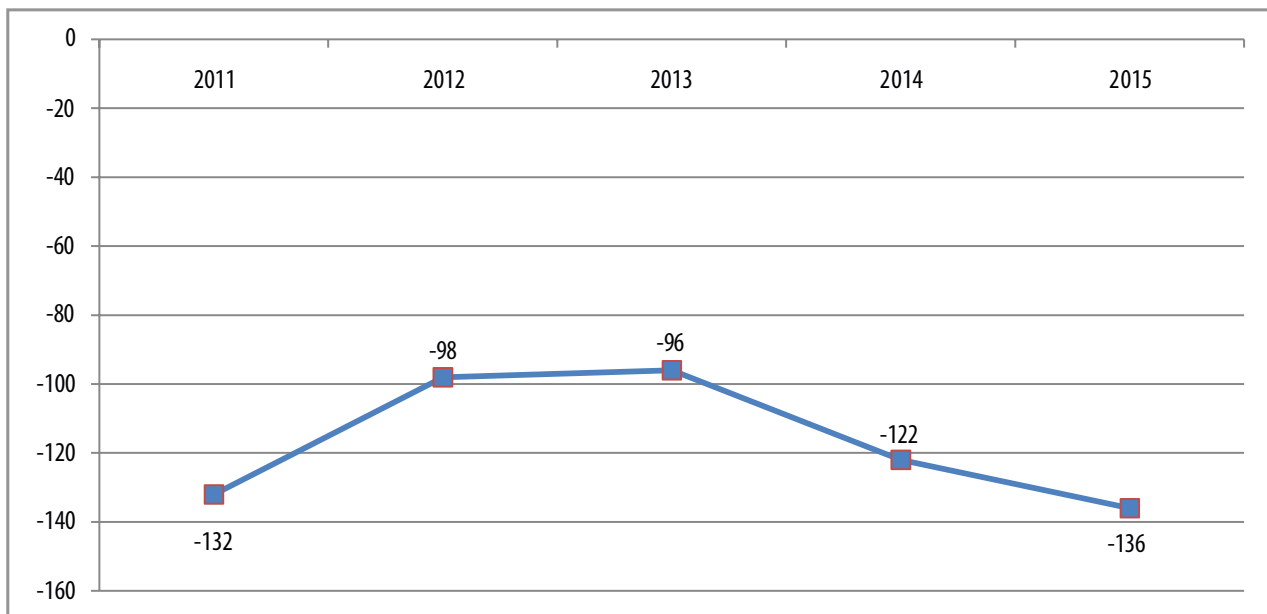
Tabela 28. Broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine

	0-14	15-64	65 i više	UKUPNO
Derventa	3,577	17,374	4,971	25,922

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Na prostoru površine 517 km² u 56 sela i gradu Derventi, prema popisu iz 2013. godine živi 25.922 stanovnika. Prosječna starost stanovnika je 42.4 godine i u skladu je sa prosjekom RS koji iznosi oko 42 godine.

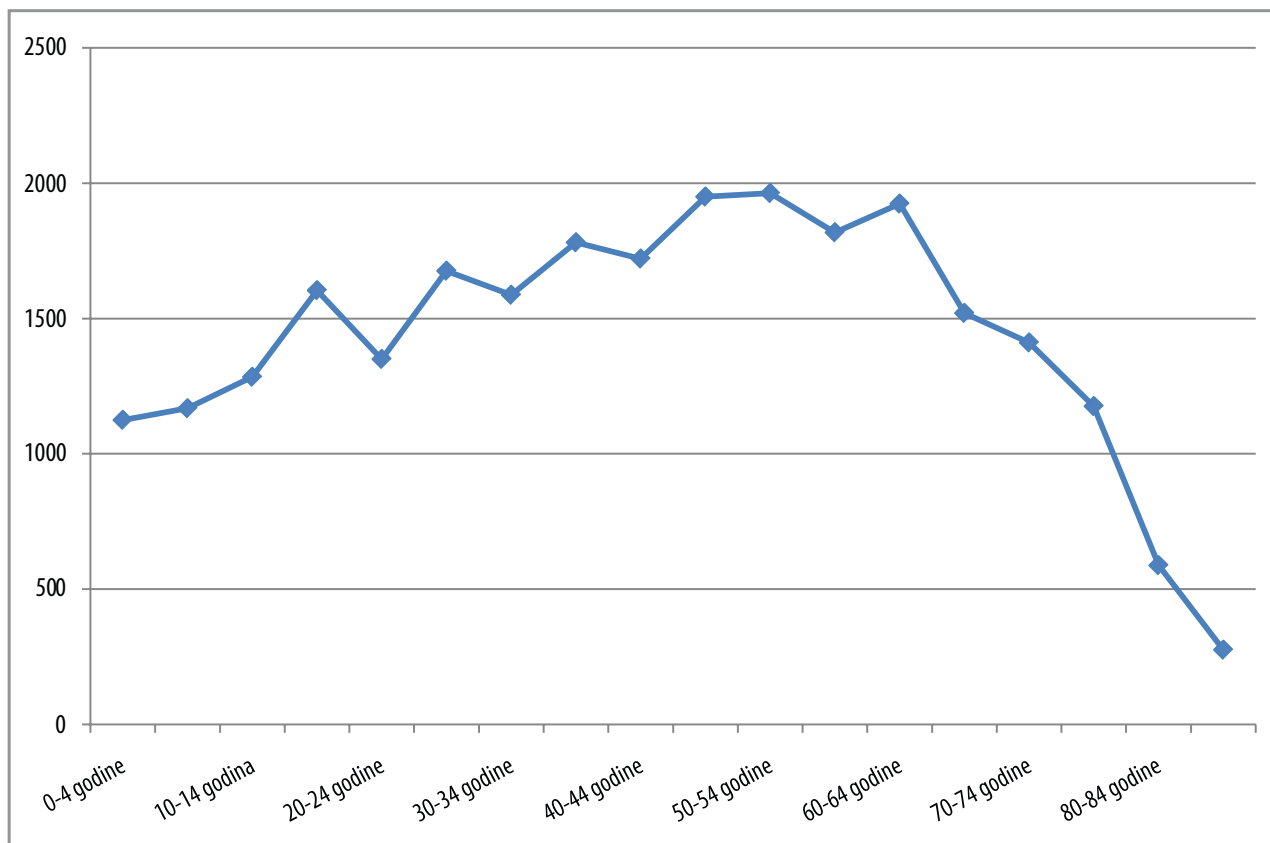
Grafikon 22. Prirodni priraštaj opštine Derventa

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i cijela RS, ova opština se suočava sa negativnim prirodnim priraštajem, pa i u ovoj opštini možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske.

Grafikon 23. Starosna struktura stanovništva opštine Derвента, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Starosna struktura stanovništva iz 2013. godine pokazuje, da je najbrojniji kontigent radno sposobnih ljudi između 40 i 65 godina starosti, što znači da je radno sposobno stanovništvo na području ove opštine relativno starije dobi. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore da opština Derвента relativno dobro koristi svoje ljudske resurse. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za opština Derвента.

Tabela 29. Zaposlenost i nezaposlenost u opštini Derвента

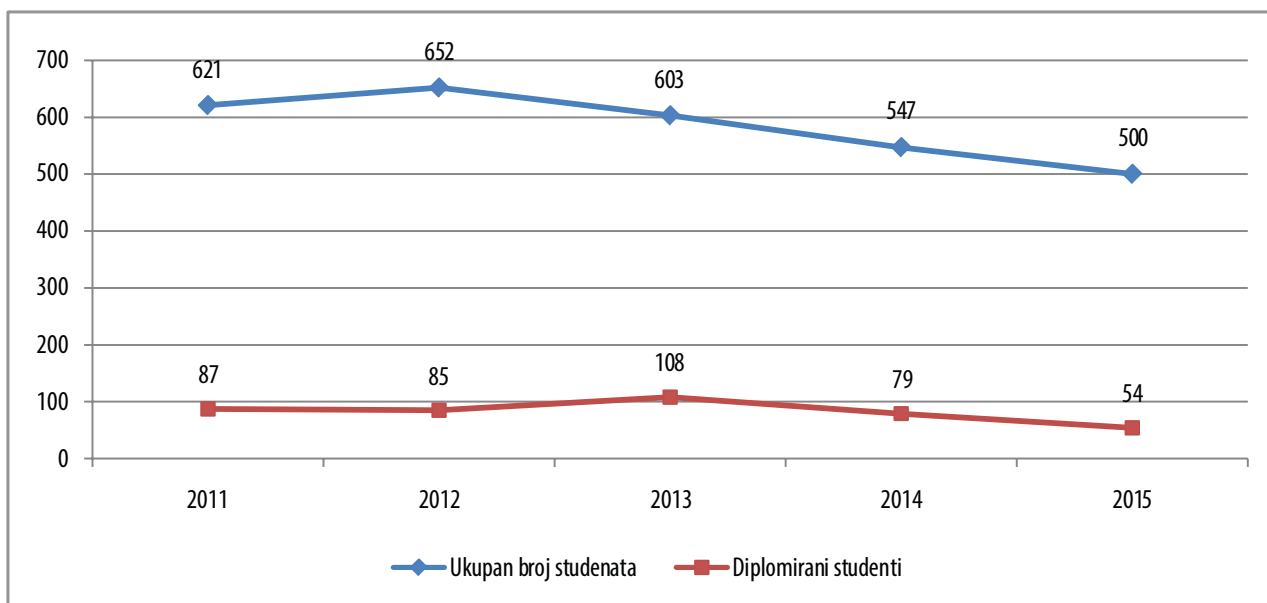
Opština/grad	2011	2012	2013	2014	2015
Zaposleni	6269	6502	6661	6684	6615
Nezaposleni	2145	2141	2316	2444	2273
Stopa nezaposlenosti	25.5%	24.8%	25.8%	26.8%	25.6%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U gornjoj tabeli vidimo da se ovaj resurs dosta dobro koristi jer se formalna nezaposlenost kreće oko 25%, što je znatno manje od prosjeka RS. Dakle, nezaposlenost je u ovoj opštini mnogo manja od nezaposlenosti u RS, tako da je opština Derвента po pitanju nezaposlenosti bolja od većine opština u RS.

Iako postoje mnogi pozitivni pokazatelji u privrednim uspjesima i potencijalima koji bi trebalo s vremenom da budu razlozi zbog kojih bi se mladi vraćali u Derventu, ipak postoji zabrinutost zbog odliva mladih iz ove opštine.

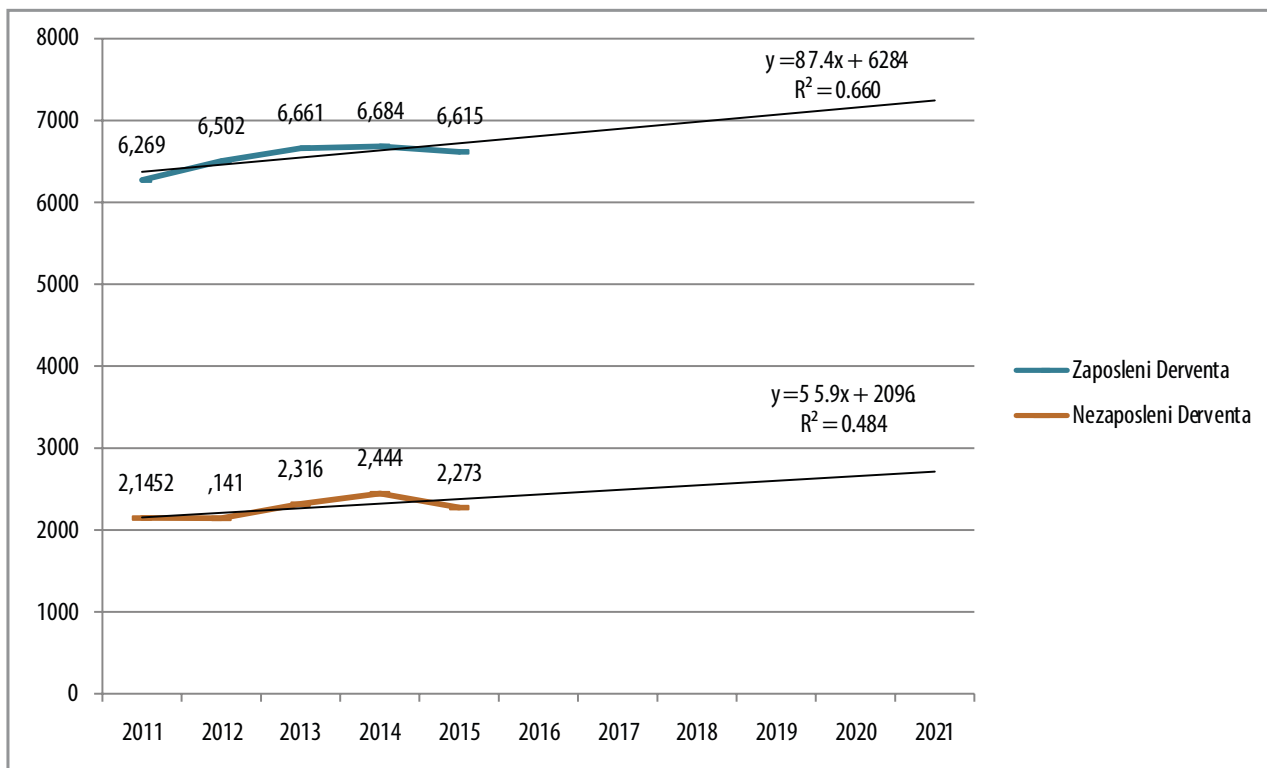
Grafikon 24. Broj upisanih i diplomiranih studenata, opština Derвента, po godinama

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Poslodavci ne mogu računati na ove mlade ljude koji se nalaze na školovanju, ili ga nakon nekog perioda napuštaju. Problem je u tome da se rijetko vraćaju na lokalno tržište rada, pa se vjerovatno zadržavaju na tržištu lokalne zajednice na kojoj su započeli školovanje. Zbog toga, odlazak mladih može, dugoročno posmatrano, uzrokovati usporavanje ili čak nazadovanje privrede lokalne zajednice.

Grafikon 25. Projekcija tržišta radne snage opštine Derвента

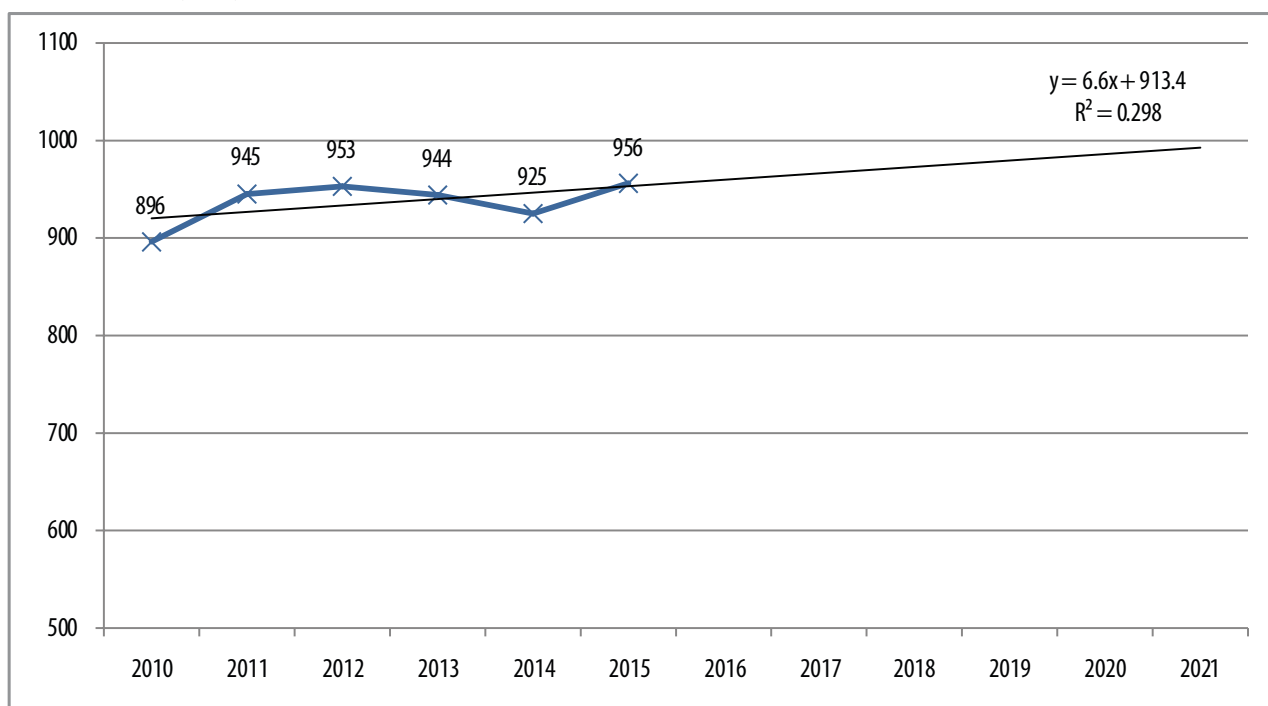
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području opštine Derventa se najbolje vidi na grafikonu 25. U dosadašnjem periodu je vidljiv rast zaposlenosti koji će se nastaviti u periodu na koji se odnosi projekcija. Na osnovu ovih podataka, nema naznaka da na području ove opštine ima značajnih migracionih procesa u zadnjih pet godina, pa projekcija predviđa da ih neće biti ni u budućnosti, zbog visokog nivoa zaposlenosti. Očigledno je da se lokalna privreda dovoljno razvija, da bi mogla da zadrži stanovnike ove opštine.

Međutim, pošto je dobar dio industrije na području opštine Derventa zasnovan na radno intenzivnim vrstama proizvodnje, gdje su troškovi zarada jedna od glavnih kategorija troškova, dobro je analizirati šta će se dešavati sa nivoom plata u narednom srednjoročnom periodu.

Na grafikonu 26 vidimo da postoji trend povećanja plata na području opštine Derventa koji nije naročito izražen. Naime, projekcija predviđa da će bruto plate porasti na 990 KM u 2021. godini, što nije veliko povećanje, posebno ako se ima u vidu povećanje plata u prerađivačkoj industriji u cijeloj RS.

Grafikon 26 Projekcija bruto plata, opština Derventa

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

U skladu sa prethodnim konstatacijama u donjoj tabeli, vidimo da prerađivačka industrija na području ove opštine potpuno dominira, kako po broju zaposlenih, tako i po povećanju broja zaposlenih. Dakle, potrebno je i dalje stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda u Derventi. Za one vrste proizvodnje koje učestvuju u evropskim lancima vrijednosti, povećanje produktivnosti je jedini način kako mogu smanjiti svoje troškove, posebno u svjetlu rastućih zarada radnika.

Tabela 30. Zaposlenost po sektorima u opštini Derвента

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	93	125	125	110
Vađenje ruda i kamena	4	10	6	3
Prerađivačka industrija	2543	3004	3065	2961
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	41	46	53	55
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	85	88	95	98
Građevinarstvo	289	262	162	149
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	1029	1386	1432	1435
Saobraćaj i skladištenje	147	170	217	219
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	2	185	187	214
Informacije i komunikacije	195	145	36	39
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	62	61	63	60
Poslovanje nekretninama	3	1	1	1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	88	143	197	212
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	14	15	12	16
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	254	263	260	255
Obrazovanje	466	496	508	502
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	163	166	170	183
Umjetnost, zabava i rekreacija	31	30	28	31
Ostale uslužne djelatnosti	6	65	67	72

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovoj opštini je problematična, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Najveći dio nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok relativno malo ima ljudi koje prerađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Tabela 31. Nezaposleni po kvalifikacijama u opštini Derвента, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	532
Prodavač	152
Bravar	99
Ekonomski tehničar	90
Poljoprivredni tehničar	84
Kuhar	75
Maturant gimnazije	64
Elektrotehničar - energetičar	55
Automehaničar	53
Vozači teretnih kola	50
Konobar	49
Tehničar računarstva	46
Trgovinski tehničar	41
Obučar	36
Metalostrugar	35

Elektromehaničar za mašine i transformatore	30
Mašinski tehničar	30
Konfektionar tekstila	26
Autoelektričar	24
Veterinarski tehničar	24
Diplomirani- strukovni ekonomist	22
Profesor razredne nastave	22
Konfektionar	18
Turistički tehničar	16
Pravni tehničar	16
Medicinska sestra - tehničar	16
Diplomirani pravnik	16
Rezač	14
Krojač ženske odjeće	13
Elektroničar - tehničar za računsku tehniku	13
Elektrotehničar za telekomunikac.vodove i instal.	13
Električar	12
Upravno - administrativni tehničar	11
Građevinski tehničar	10

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga što kvalifikacije velikog broj nezaposlenih na području opštine Derвента nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni. Odličan primjer za ovakvu podršku su zajedničke aktivnosti projekta „Prilika plus“ Agencije za mala i srednja preduzeća RS i preduzeća „Sanino“, Derвента u obuci obučarskih radnika.

5.3. Opština Kostajnica

Opština Kostajnica je opština na sjeverozapadu Republike Srpske, u Potkozarju. Sjevernu i sjeverozapadnu granicu čini rijeka Una, koja je ujedno i državna granica prema Republici Hrvatskoj, a graniči sa opštinom Kozarska Dubica i opštinom Novi Grad. Sljedeća tabela daje pregled broja stanovnika prema popisu iz 2013. godine, za opštinu Kostajnica.

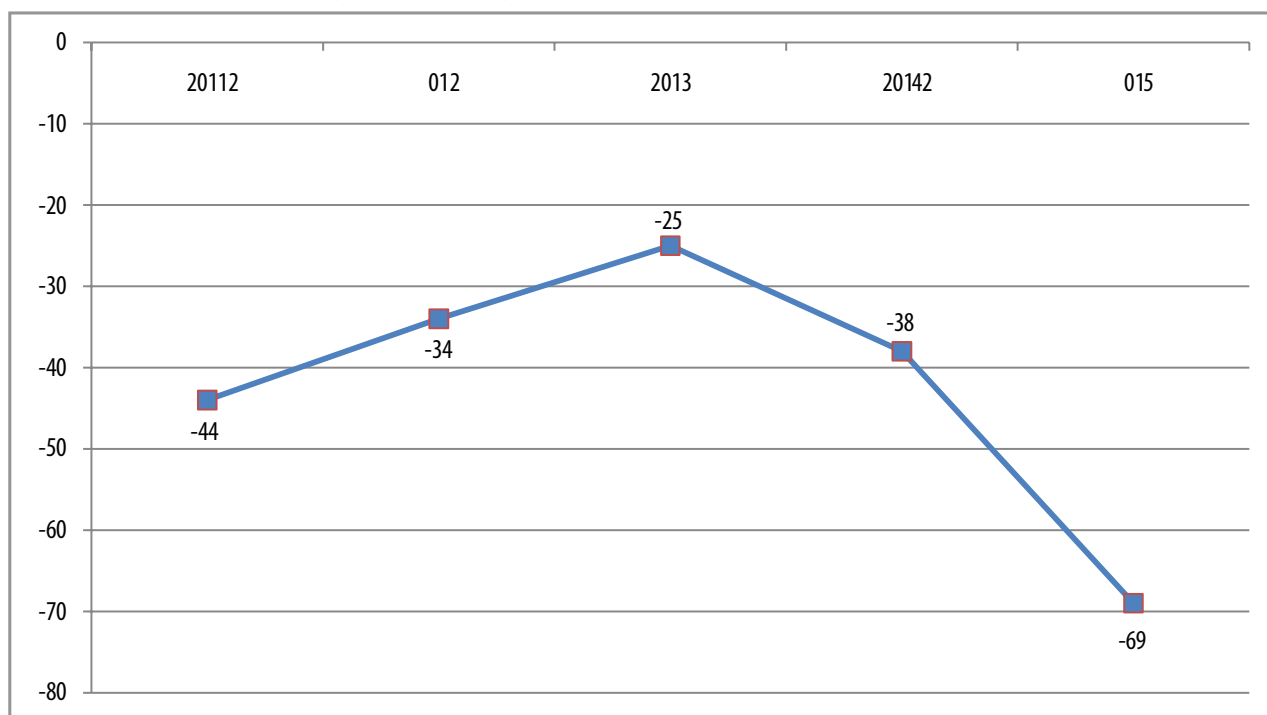
Tabela 32. Broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine

	0-14	15-64	65 i više	UKUPNO
Kostajnica	670	4,031	944	5,645

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Na prostoru površine od 85,12 km², u 11 sela i gradu Kostajnici, prema popisu iz 2013. godine živi 5.645 stanovnika. Prosječna starost stanovnika je 42.7 godine i u skladu je sa prosjekom RS koji iznosi oko 42 godine.

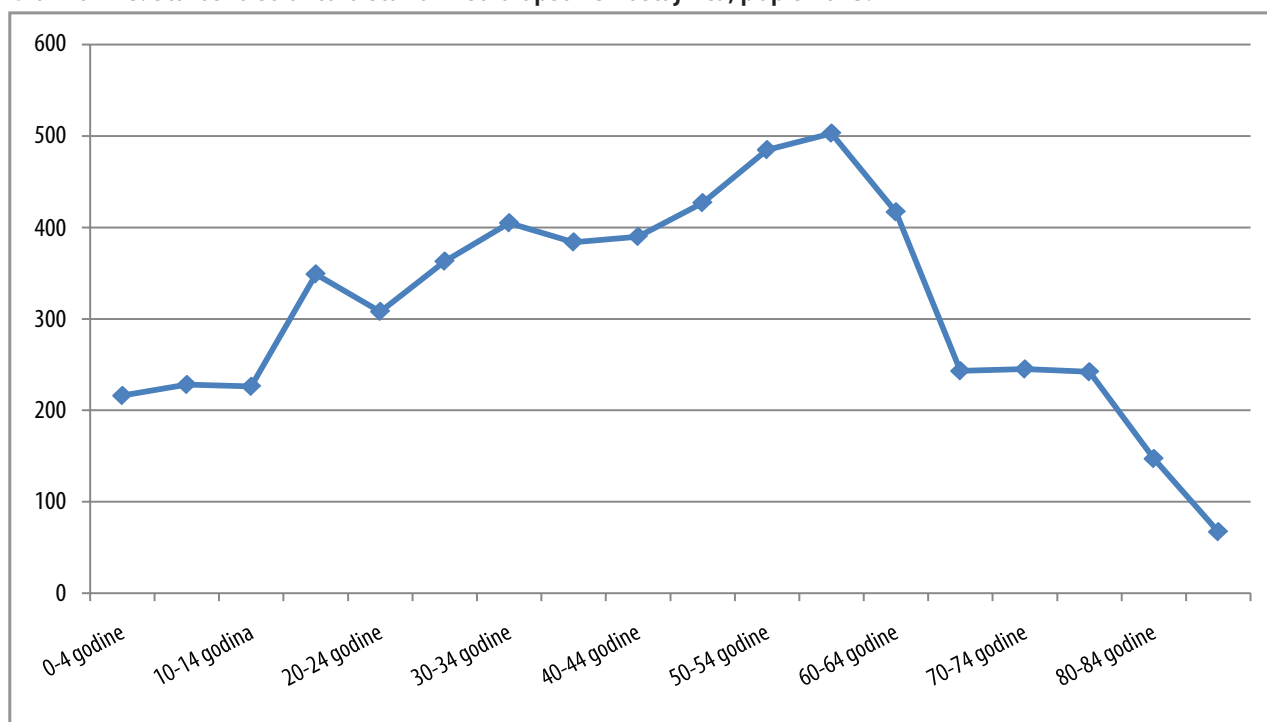
Grafikon 27. Prirodni priraštaj opštine Kostajnica

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i cijela RS, ova opština se suočava sa negativnim prirodnim priraštajem, koji ima trend pogoršavanja. Dakle, i u ovoj opštini možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske.

Grafikon 28. Starosna struktura stanovništva opštine Kostajnica, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Starosna struktura stanovništva iz 2013. godine pokazuje da je najbrojniji kontigent radno sposobnih ljudi između 40 i 65 godina starosti, što znači da je radno sposobno stanovništvo na području ove opštine relativno starije dobi. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore kako opština Kostajnica koristi svoje ljudske resurse. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za opštinu Kostajnica.

Tabela 33. Zaposlenost i nezaposlenost u opštini Kostajnica

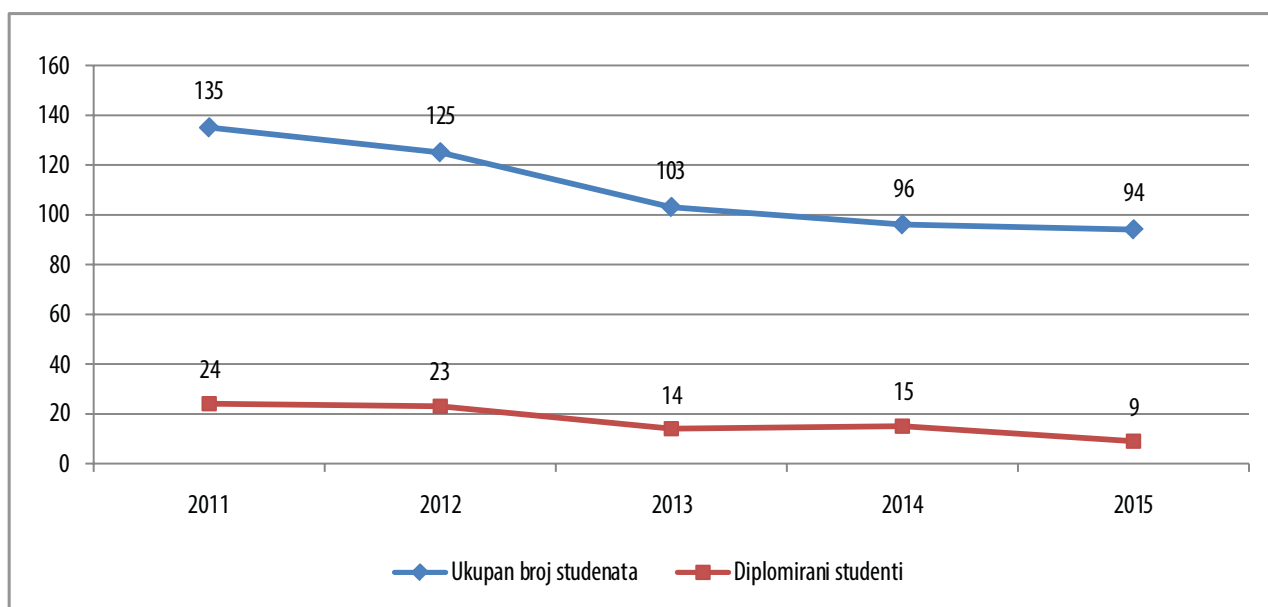
	2011	2012	2013	2014	2015
Zaposleni	1111	1075	1152	1212	1277
Nezaposleni	766	700	695	595	446
Stopa nezaposlenosti	40.8%	39.4%	37.6%	32.9%	25.9%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U gornjoj tabeli vidimo da broj nezaposlenih mnogo više opada, nego što broj zaposlenih raste. Iako stopa nezaposlenosti od 25,9% u 2015. godini može izgledati kao unapređenje stanja u odnosu na ranije godine, ipak treba biti oprezan, jer je taj pad nezaposlenosti manje rezultat novih radnih mjesta na području opštine, a više rezultat pronalazjenja zaposlenja van teritorije opštine.

Ovo se pogotovo odnosi na mlade. Većina mladih koji odlaze da studiraju iz malih, nerazvijenih sredina kao što je Kostajnica, u veće gradove, rijetko se vraćaju da žive u takvim malim sredinama.

Grafikon 29. Broj upisanih i diplomiranih studenata, opština Kostajnica, po godinama

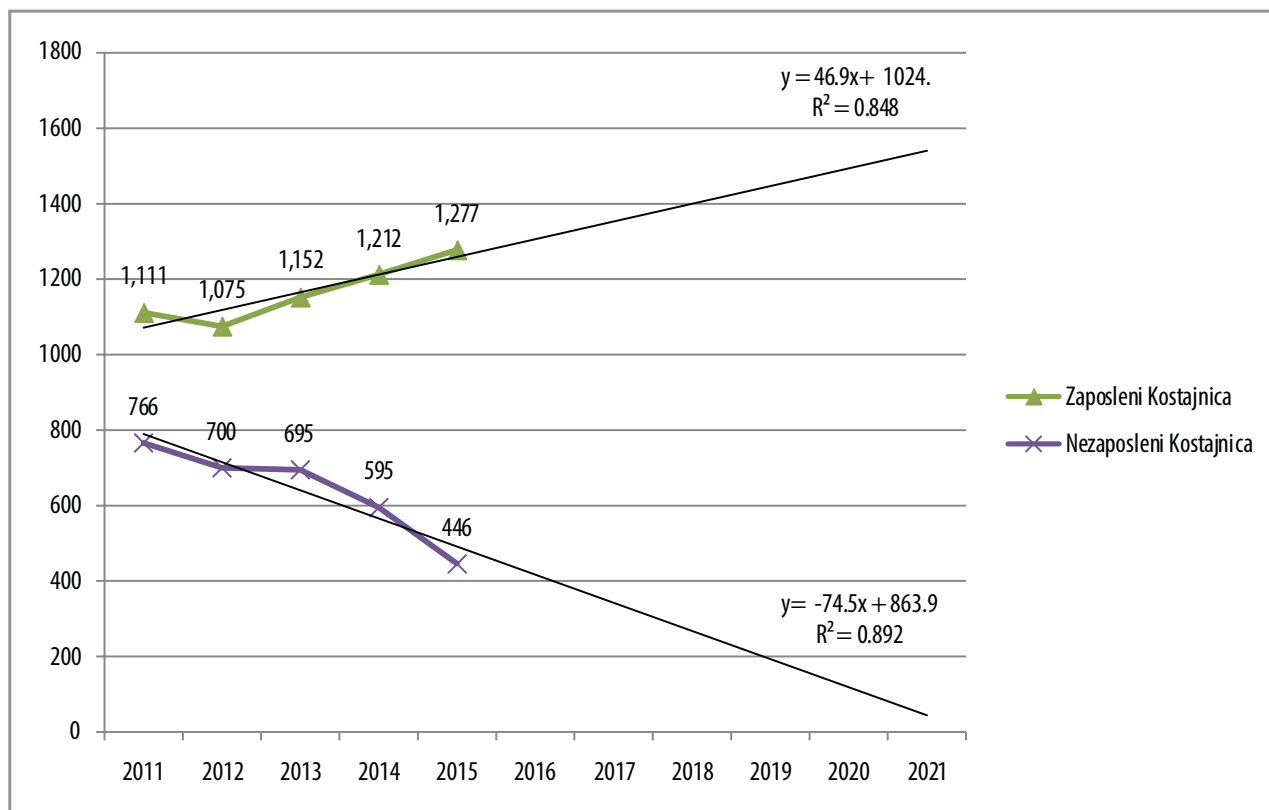

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga, lokalna ekonomija Kostajnice ne može da računa na ovaj, često, najkvalitetniji kadar. Posljedice odliva mozgova imaju vrlo negativan, pa čak i poguban učinak na lokalnu zajednicu u kojoj je ova pojava prisutna. Mladi i obrazovani ljudi svojim znanjem i radom pridonose povećanju stepena razvoja lokalne zajednice, njene privrede te standarda stanovništva. Stoga, njihov odlazak neizbježno uzrokuje usporavanje ili čak nazadovanje privrede lokalne zajednice.

Ovi trendovi su mnogo jasnije vidljivi na grafikonu 30.

Grafikon 30. Projekcija tržišta radne snage opštine Kostajnica

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

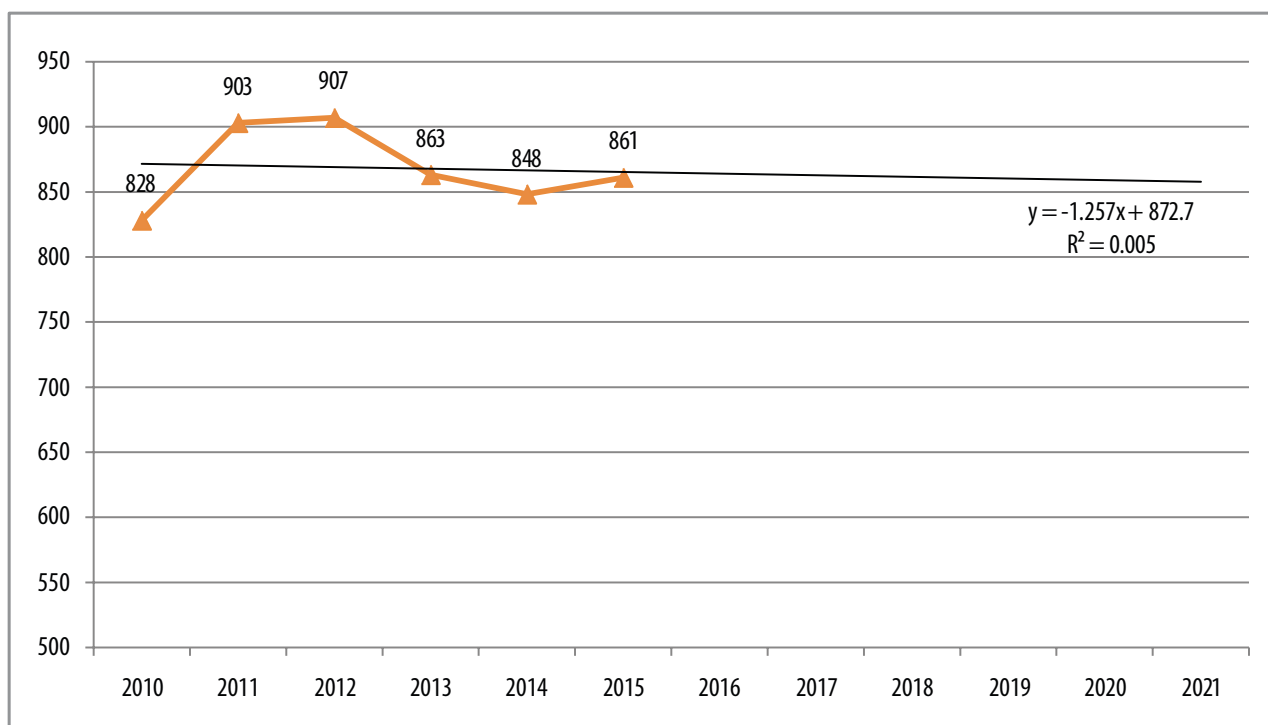
Kao što smo rekli, sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području opštine Kostajnica se najbolje vidi na grafikonu 25. Dakle, već u dosadašnjem periodu je vidljiv mnogo izraženiji pad nezaposlenosti u odnosu na rast zaposlenosti, što nam govori da se jedan dio nezaposlenih stanovnika zaposlio na lokalnom tržištu, a da je jedan dio posao pronašao van granica opštine.

Iako projekcija predviđa značajno smanjenje nezaposlenosti, ipak je posrijedi depopulacija prostora ove opštine. Očigledno je da se lokalna privreda ne razvija dovoljno, da bi mogla da zadrži sve stanovnike ove opštine.

Međutim, pošto je dobar dio industrije na području opštine Kostajnica zasnovan na radno intenzivnim vrstama proizvodnje, gdje su troškovi zarada jedna od glavnih kategorija troškova, dobro je analizirati šta će se dešavati sa nivoom plata u narednom srednjoročnom periodu.

Na grafikonu 31 vidimo da ne postoji trend povećanja plata na području opštine Kostajnica. Naime, projekcija predviđa da će se bruto plate zadržati na nivou od 850 KM u 2021. godini, što je, kratkoročno posmatrano, povoljno za lokalnu privredu, ali, dugoročno, svakako nije, jer je ovako nizak nivo plata vjerovatno jedan od razloga depopulacije opštine.

Grafikon 31. Projekcija bruto plata, opština Kostajnica

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

U donjoj tabeli vidimo da prerađivačka industrija na području ove opštine potpuno dominira i po broju zaposlenih i po povećanju broja zaposlenih. Dakle, potrebno je i dalje stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda na području opštine Kostajnica. Na ovaj način bi ova lokalna privreda mogla da obezbijedi povećanje plata koje su danas dosta niske i ostvari uslove za ostanak stanovništva.

Tabela 34. Zaposlenost po sektorima u opštini Kostajnica

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	90	92	97	85
Vađenje ruda i kamena	5	-	3	3
Prerađivačka industrija	370	465	538	592
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	10	11	11	12
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	27	25	26	23
Građevinarstvo	3	2	1	1
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	85	221	176	185
Saobraćaj i skladištenje	23	37	43	47
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	-	58	69	73
Informacije i komunikacije	2	1	6	6
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	11	9	9	8
Poslovanje nekretninama	2	3	2	2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	3	10	11	10

Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	-	-	-	2
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	82	80	70	74
Obrazovanje	79	82	88	89
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	37	35	37	37
Umjetnost, zabava i rekreacija	6	6	7	7
Ostale uslužne djelatnosti	3	15	18	21

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovoj opštini je nepovoljna za privredu, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Najveći broj nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok je broj osoba koje pre-rađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije relativno malen.

Tabela 35. Nezaposleni po kvalifikacijama u opštini Kostajnica, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	78
Prodavač	44
Ekonomski tehničar	34
Tehničar za drumski saobraćaj	27
Pravni tehničar	18
Mašinski mehaničar (mašinbravar)	17
Kuhar	16
Konobar	11

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga što kvalifikacije nezaposlenih na području opštine Kostajnica nisu odgovarajuće za ekspanziju pre-rađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška lokalnoj privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni.

5.4. Opština Kotor Varoš

Kotor Varoš je opština u Republici Srpskoj, jugoistočno od Banje Luke u dolini rijeke Vrbanje. Po popisu stanovništva 2013. u Bosni i Hercegovini, a prema konačnim podacima za Republiku Srpsku koje je izdao Republički zavod za statistiku RS, u opštini Kotor Varoš živjelo je 18.361 lice. Prosječna starost stanovnika je 38.4 godine i znatno je niža od prosjeka RS koji iznosi oko 42 godine. Sljedeća tabela daje pregled broja stanovnika prema popisu iz 2013. godine, za opštinu Kotor Varoš.

Tabela 36. Broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine

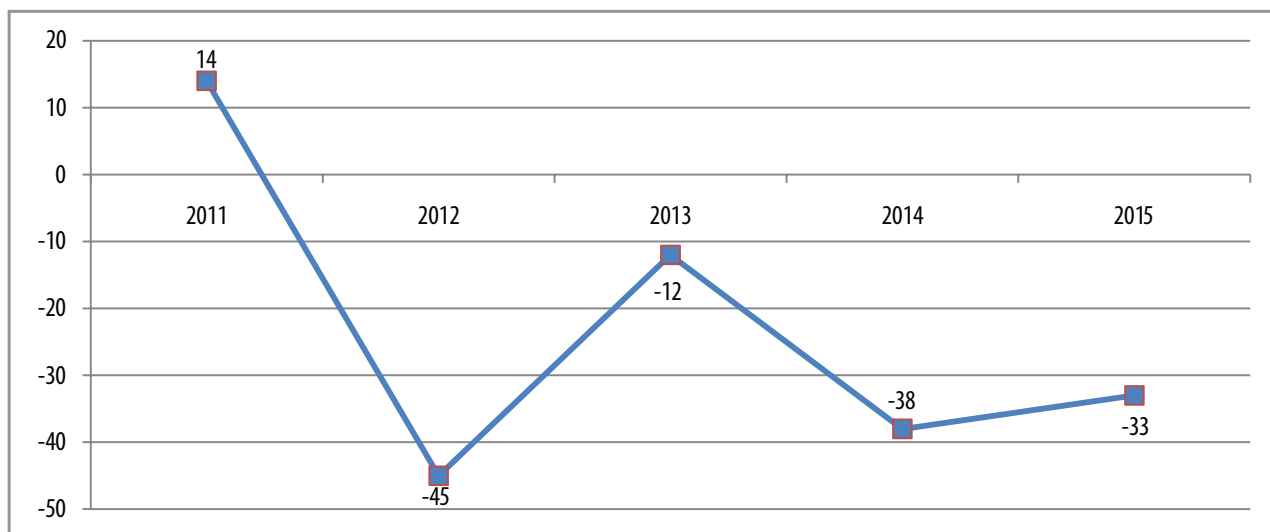
	0-14	15-64	65 i više	UKUPNO
Kotor Varoš	2,993	12,966	2,402	18,361

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Iako je u 2011. godini zabilježen pozitivan prirodni priraštaj, ova opština se suočava sa pogoršanjem i negativnim

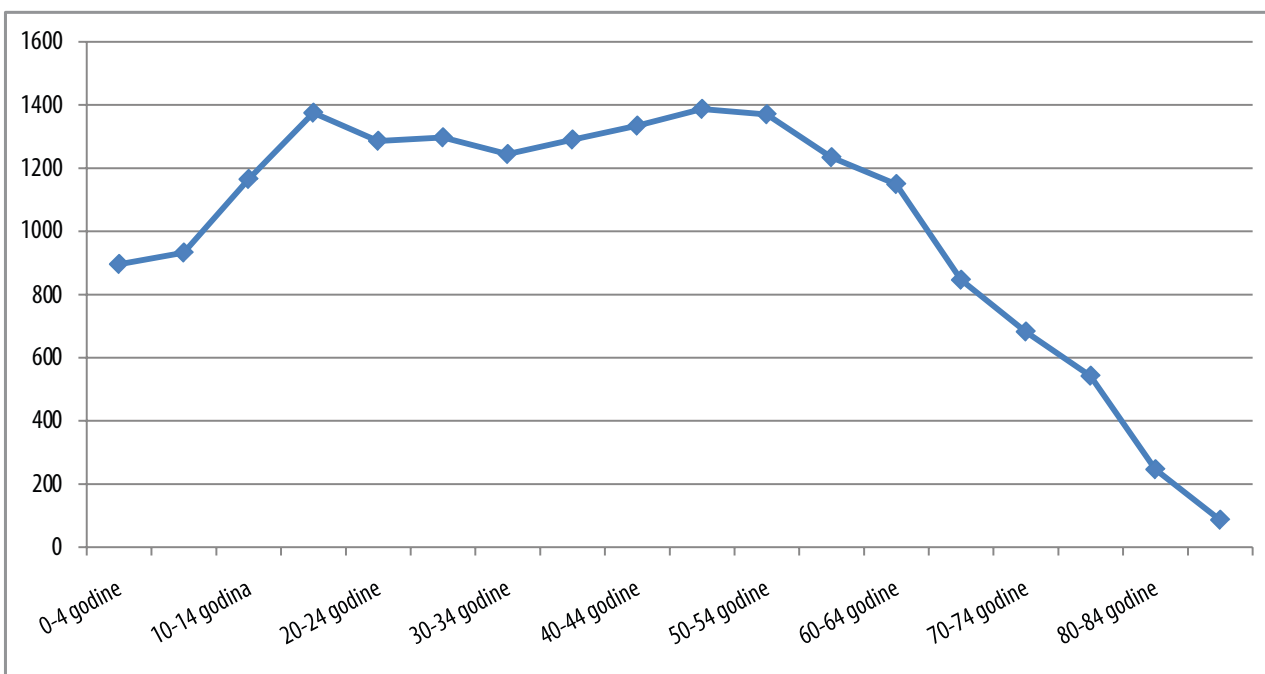
prirodnim priraštajem. I u ovoj opštini možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske, mada u manjoj mjeri u odnosu na prosjek RS.

Grafikon 32. Prirodni priraštaj opštine Kotor Varoš

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Grafikon 33. Starosna struktura stanovništva opštine Kotor Varoš, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Iako je povećan broj stanovnika u dobi 15-19 godina, starosna struktura stanovništva iz 2013. godine ipak pokazuje da je najbrojniji kontigent radno sposobnih ljudi između 40 i 65 godina starosti. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore da opština Kotor Varoš relativno dobro koristi svoje ljudske resurse, pogotovo u zadnjih nekoliko godina. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za opštinu Kotor Varoš.

Tabela 37. Zaposlenost i nezaposlenost u opštini Kotor Varoš

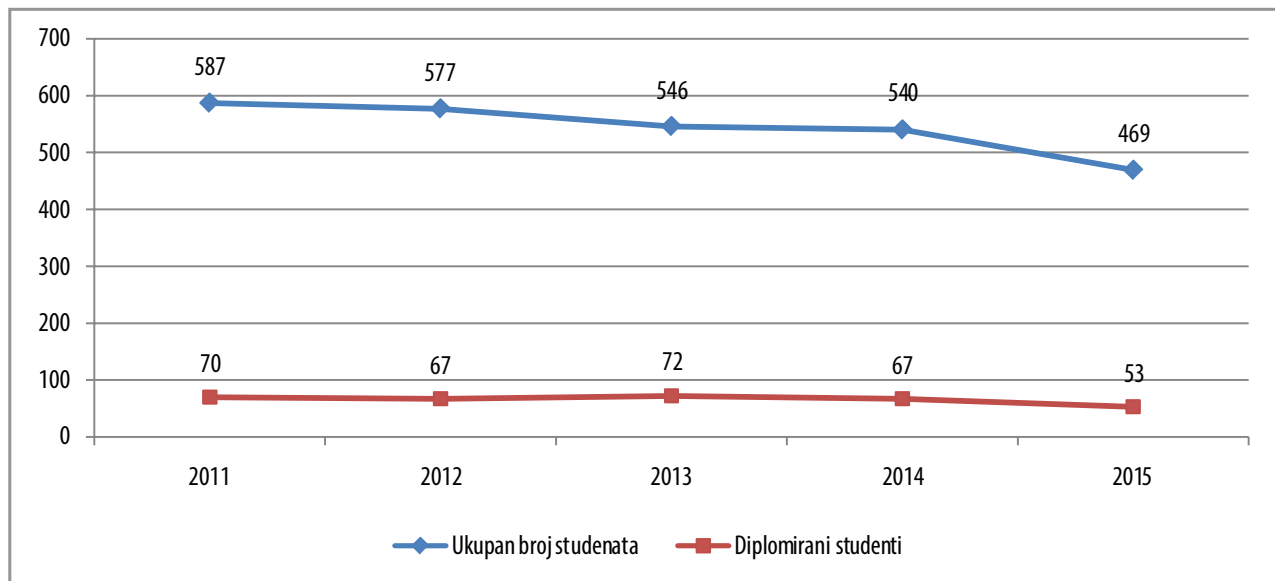
Opština/grad	2011	2012	2013	2014	2015
Zaposleni	3400	3503	3709	4304	4700
Nezaposleni	2826	2773	2660	2551	2261
Stopa nezaposlenosti	45.4%	44.2%	41.8%	37.2%	32.5%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U gornjoj tabeli vidimo da se ovaj resurs dosta dobro koristi jer je formalna nezaposlenost u 2015. godini 32,5%, što je manje od prosjeka RS. Dakle, nezaposlenost je u ovoj opštini manja od nezaposlenosti u RS.

Postoji dosta pozitivnih pokazatelja u razvoju privrede opštine Kotor Varoš, koji bi trebalo s vremenom da budu razlozi zbog kojih bi se mladi vraćali u ovu opštinu (rast zaposlenosti, rast izvoza i dr.).

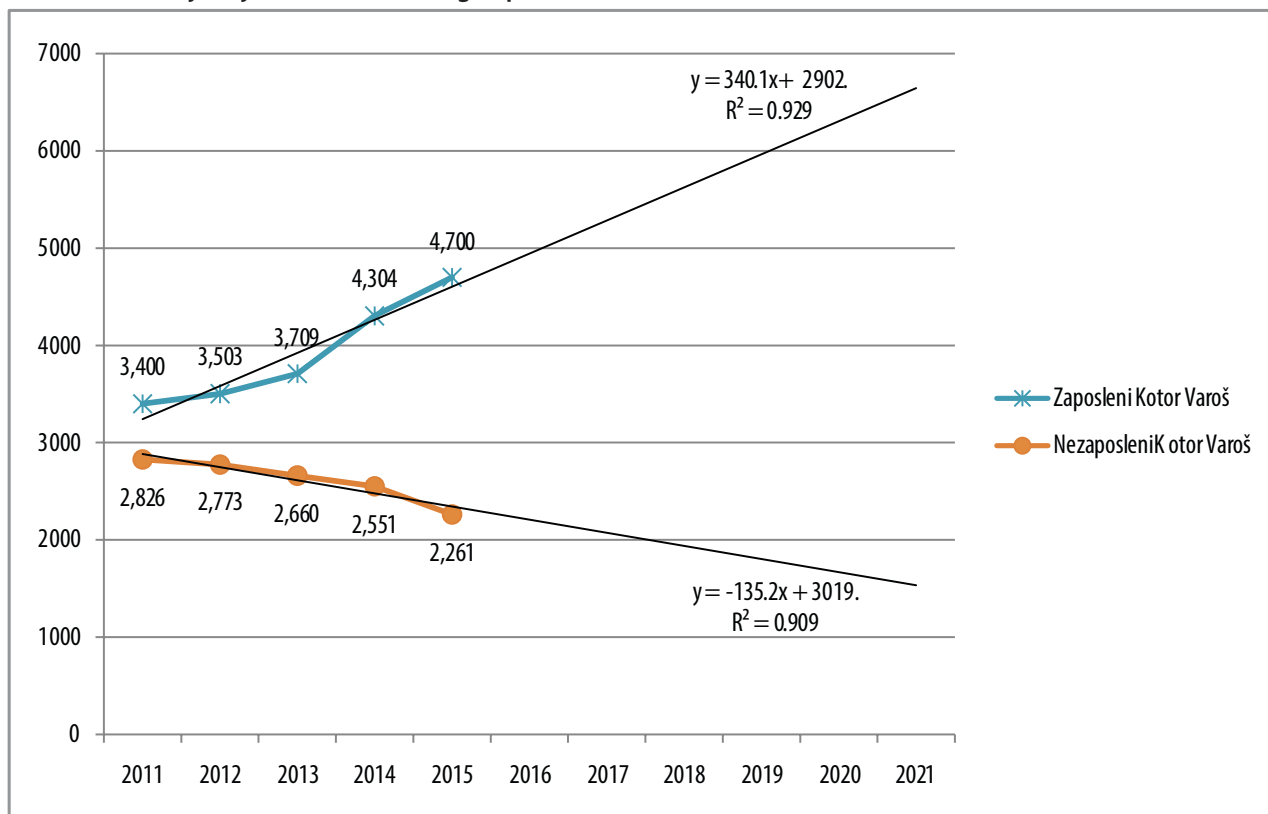
Grafikon 34. Broj upisanih i diplomiranih studenata, opština Kotor Varoš, po godinama

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Mora se naglasiti da je ovo jedna od rijetkih opština gdje je zaposlenost rasla brže nego što je nezaposlenost opadala. Naime, na području opštine Kotor Varoš, u periodu 2011 - 2015. zaposleno je 1.300 novih radnika, a sa evidencije nezaposlenih je skinuto njih 565. To nam govori da je njih 735 ili došlo sa područja drugih opština ili iz nekog razloga nisu bili na evidenciji u tom istom periodu.

Grafikon 35. Projekcija tržišta radne snage opštine Kotor Varoš

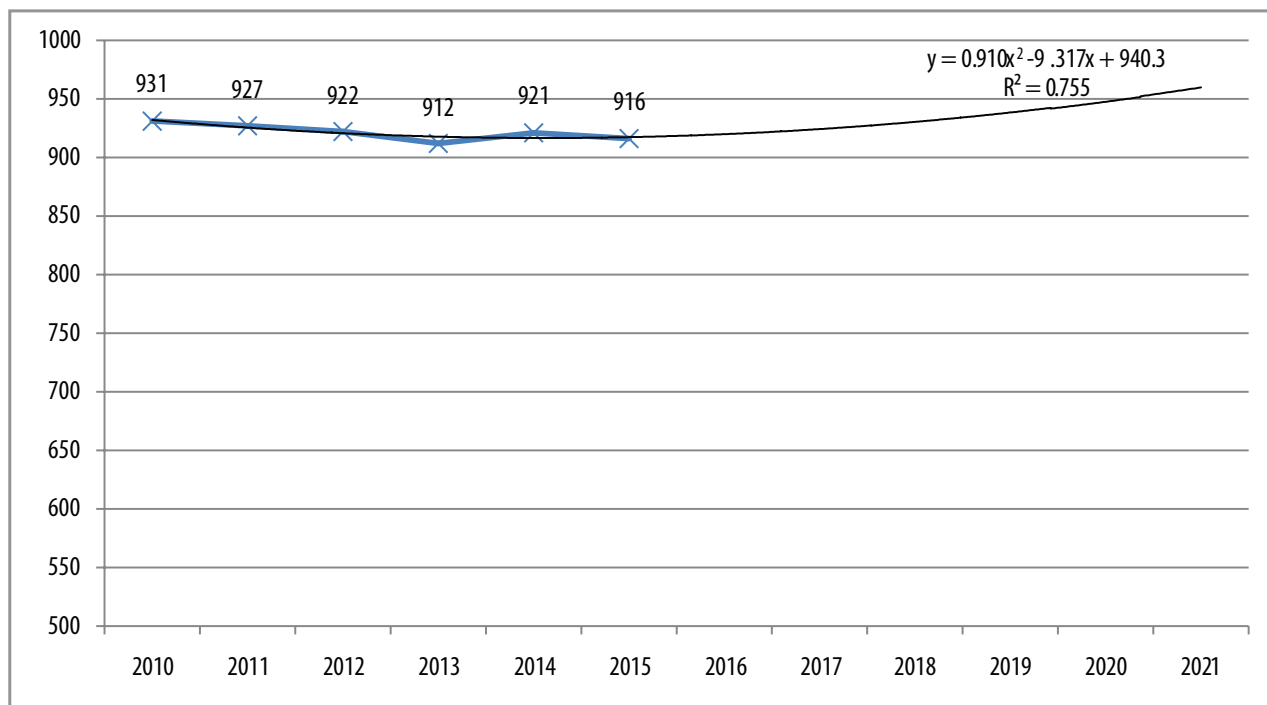
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području opštine Kotor Varoš se najbolje vidi na grafikonu 35. U dosadašnjem periodu je vidljiv rast zaposlenosti koji će se nastaviti u periodu na koji se odnosi projekcija. Na osnovu ovih podataka, postoji naznaka da bi na području ove opštine moglo biti značajnih i to pozitivnih migracionih procesa. Očigledno je da se lokalna privreda tako razvija, da imamo snažan rast zaposlenosti na području opštine Kotor Varoš, koji može privući stanovnike iz drugih opština.

Međutim, pošto je dobar dio industrije na području opštine Kotor Varoš zasnovan na radno intenzivnim vrstama proizvodnje, gdje su troškovi zarada jedna od glavnih kategorija troškova, dobro je analizirati šta će se dešavati sa nivoom plata u narednom srednjoročnom periodu.

Na grafikonu 36 vidimo da postoji trend smanjenja plata na području opštine Kotor Varoš. Naime, projekcija predviđa da će bruto plate pasti na 900 KM u 2021. godini. Ovo je u suprotnosti sa povećanjem plata u prerađivačkoj industriji u cijeloj RS.

Grafikon 36. Projekcija bruto plata, opština Kotor Varoš

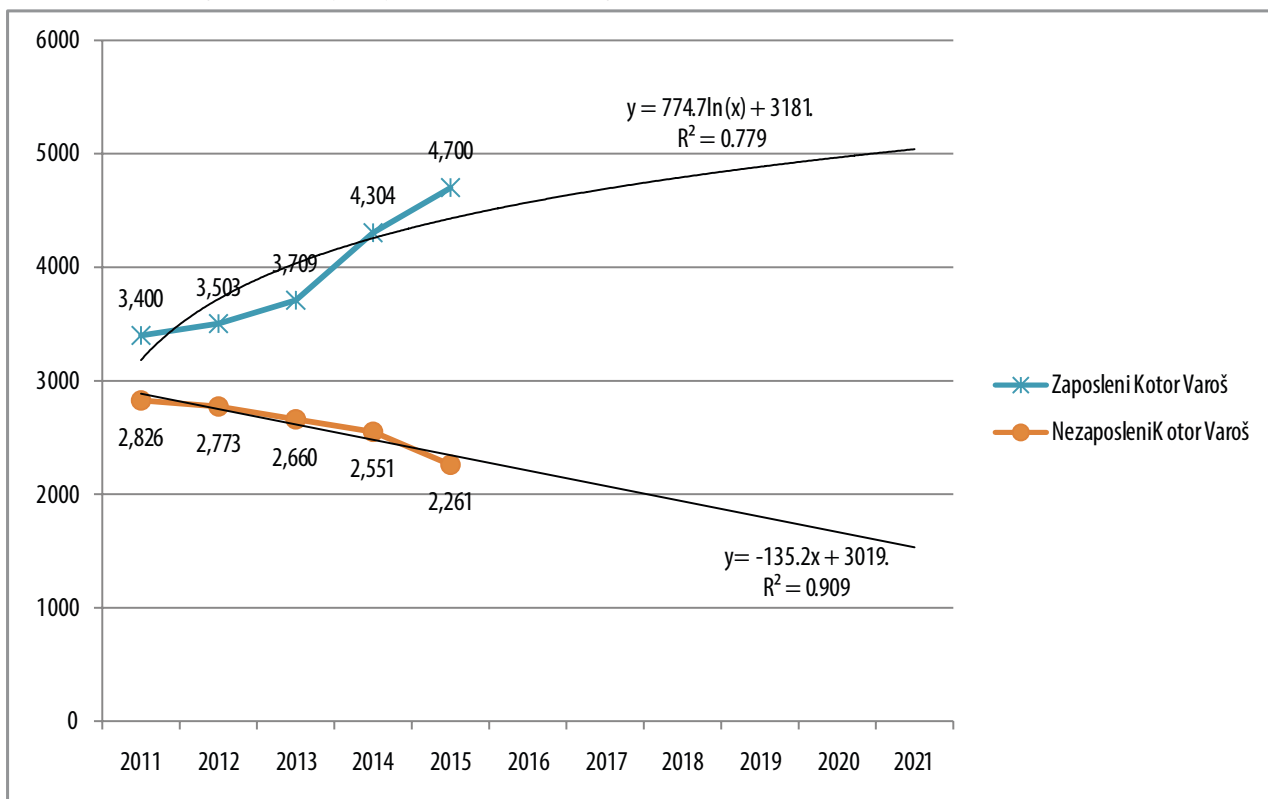

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Ova projekcija plata podrazumijeva da će okolnosti u ovoj oblasti ostati iste. Da će se nastaviti snažan rast u otvaranju radnih mjesta i da će povećana ponuda radne snage iz drugih, susjednih mjesta dovesti do smanjenja bruto plata. Međutim, vrlo je vjerovatno da se ovakav razvoj događaja neće nastaviti upravo zbog niskih plata koje ima radna snaga. To je, kratkoročno posmatrano, povoljno za lokalnu privredu, ali, dugoročno, svakako nije, jer je ovako nizak nivo plata može, u budućem periodu, biti razlog depopulacije kako same opštine, tako i susjednih područja.

Imajući ove činjenice na umu, našu projekciju zaposlenih i nezaposlenih u opštini Kotor Varoš smo prilagodili na način da rast zaposlenosti ima sporiji tempo rasta. Prilagođena projekcija je prikazana na grafikonu 37.

Grafikon 37. Prilagođena projekcija tržišta radne snage opštine Kotor Varoš

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

U donjoj tabeli vidimo da prerađivačka industrija na području ove opštine potpuno dominira i po broju zaposlenih i po povećanju broja zaposlenih. Dakle, potrebno je i dalje stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda u Kotor Varošu. Za one vrste proizvodnje koje učestvuju u evropskim lancima vrijednosti, povećanje produktivnosti je jedini način kako mogu smanjiti svoje troškove i na taj način omogućiti povećanje plata i preduprijeti negativne migracione tokove.

Tabela 38. Zaposlenost po sektorima u opštini Kotor Varoš

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	263	292	297	311
Vađenje ruda i kamena	8	5	5	5
Prerađivačka industrija	1593	1856	2418	2784
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	36	37	36	41
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	34	36	35	38
Građevinarstvo	95	93	87	86
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	224	343	346	355
Saobraćaj i skladištenje	89	112	126	127
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	13	94	100	114
Informacije i komunikacije	12	18	18	20
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	28	24	27	26

Poslovanje nekretninama	5	5	5	5
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	4	22	27	25
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	71	104	110	97
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	188	188	194	192
Obrazovanje	318	324	322	318
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	100	102	100	99
Umjetnost, zabava i rekreacija	7	7	8	8
Ostale uslužne djelatnosti	7	47	43	49

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovoj opštini je nepovoljna za privredu, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Daleko najveći dio nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok relativno malo ima ljudi koje prerađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Tabela 39. Nezaposleni po kvalifikacijama u opštini Kotor Varoš, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	747
Prodavač	95
Obučar	87
Ekonomski tehničar	79
Mašinski tehničar	71
Zidar	68
Izrađivač kožne galanterije	65
Metalostrugar	56
Kuhar	53
Vozači teretnih kola	52
Mehaničar mašina alatlička	48
Maturant gimnazije	48
Konobar	46
Bravar	40
Mašinski oblikovač drveta	37
Automehaničar	35
Mašinski mehaničar (mašinbravar)	32
Tesar	29
Frizer za žene	25
Pravni tehničar	21
Diplomirani pravnik	20
Konfektionar	18
šumarski tehničar	18
Kožarski tehničar	18
Stolar	17
Tehničar finalne prerade drveta	17
Turistički tehničar	17
Trgovinski tehničar	16
Medicinska sestra - tehničar	15
Diplomirani- strukovni ekonomist	13

Instalater centralnog grijanja	10
Građevinski tehničar za visoku gradnju	10

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga što kvalifikacije velikog broja nezaposlenih na području opštine Kotor Varoš nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koje su privredi potrebni.

5.5. Opština Teslić

Teslić je opština u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini, jugoistočno od Banje Luke. Sljedeća tabela daje pregled broja stanovnika prema popisu iz 2013. godine, za opštinu Teslić.

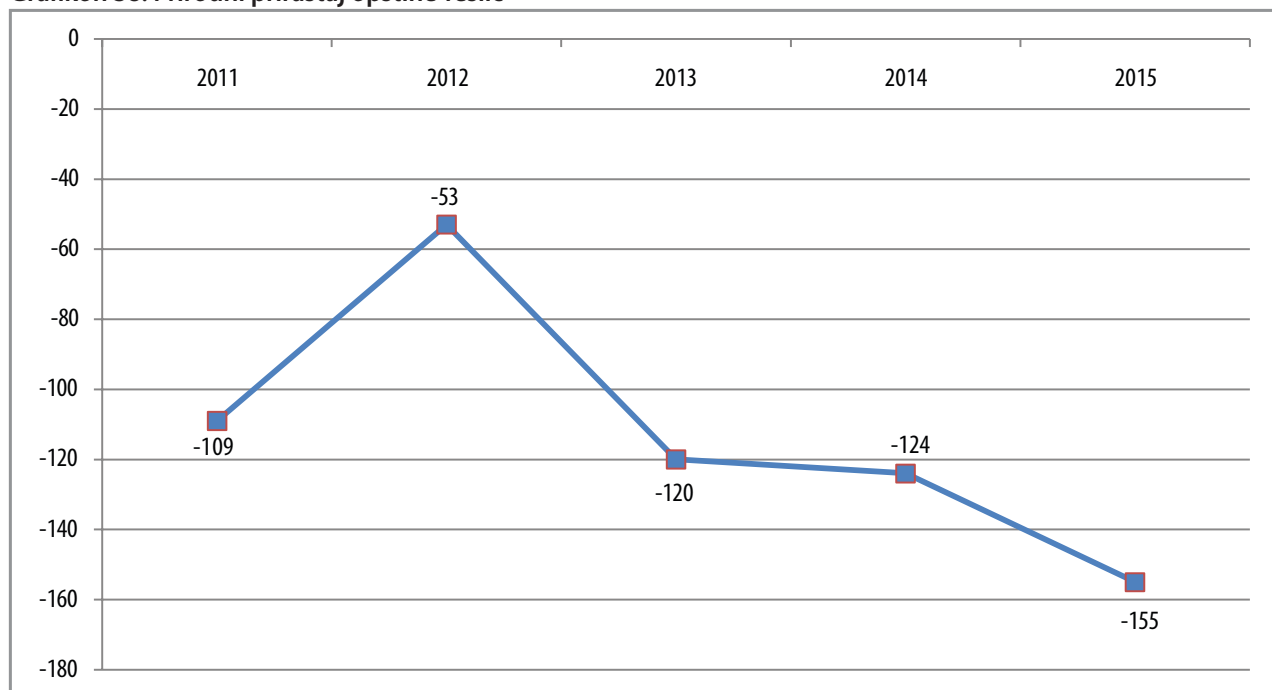
Tabela 40. Broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine

	0-14	15-64	65 i više	UKUPNO
Teslić	5,931	24,984	6,321	37,236

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Po popisu stanovništva 2013. u Bosni i Hercegovini, a prema konačnim podacima za Republiku Srpsku koje je izdao Republički zavod za statistiku RS, u opštini Teslić je živjelo 37.236 stanovnika. Prosječna starost stanovnika je 40,8 godine i malo je niža od prosjeka RS koji iznosi oko 42 godine.

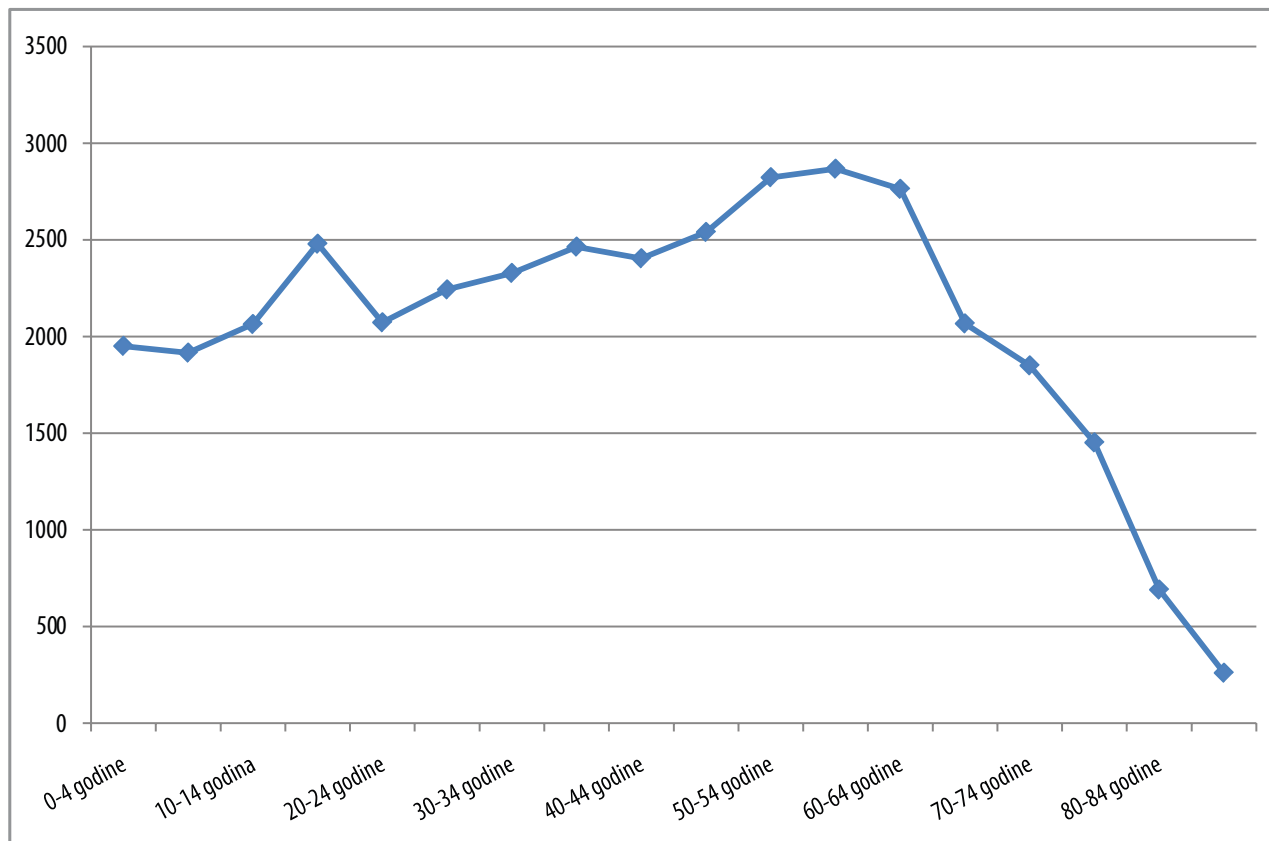
Grafikon 38. Prirodni priraštaj opštine Teslić

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Ova opština se suočava sa negativnim prirodnim priraštajem, koji se pogoršava. I u ovoj opštini možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske.

Grafikon 39. Starosna struktura stanovništva opštine Teslić, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Starosna struktura stanovništva iz 2013. godine pokazuje, da je najbrojniji kontigent radno sposobnih ljudi između 40 i 65 godina starosti, što znači da su radno sposobni uglavnom nešto stariji ljudi. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore kako opština Teslić koristi svoje ljudske resurse, u zadnjih nekoliko godina. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za opštinu Teslić.

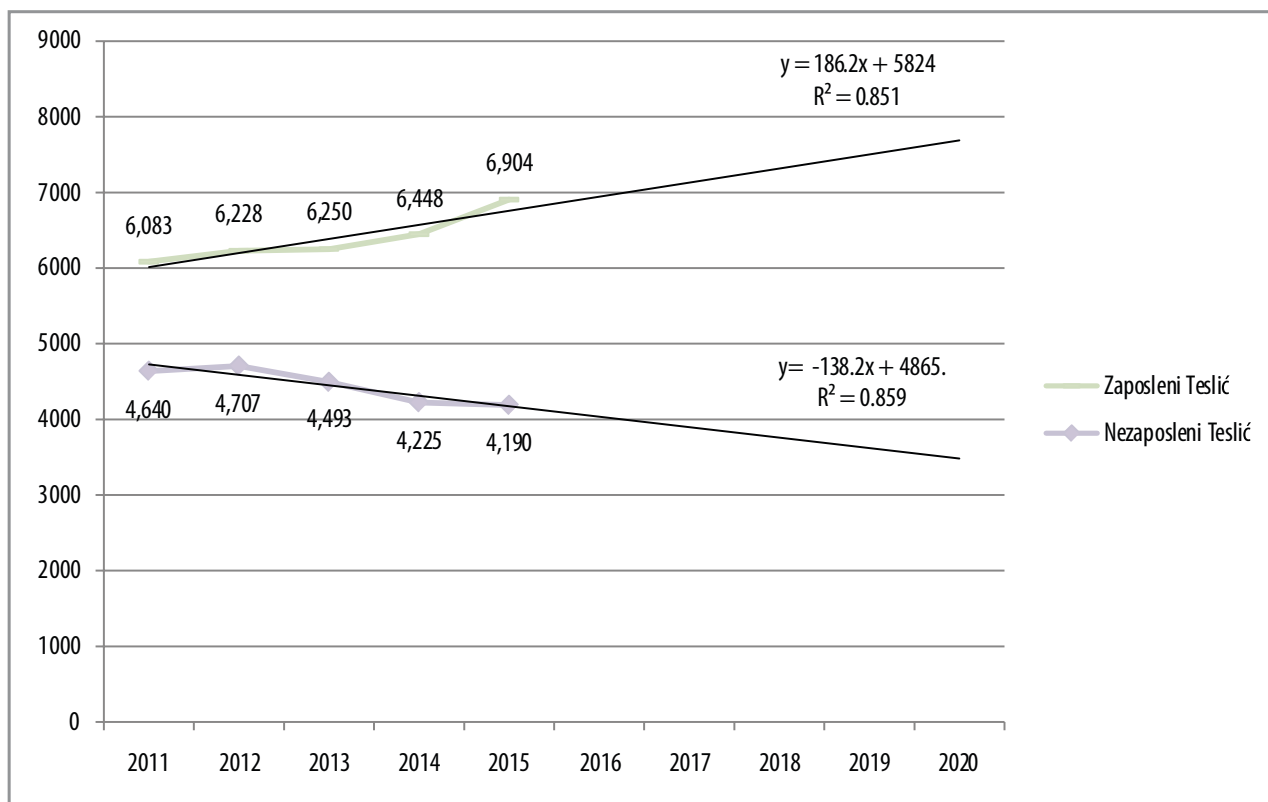
Tabela 41. Zaposlenost i nezaposlenost u opštini Teslić

Opština/grad	2012	2013	2014	2015	2016
Zaposleni	6083	6228	6250	6448	6904
Nezaposleni	4640	4707	4493	4225	4190
Stopa nezaposlenosti	43.3%	43.0%	41.8%	39.6%	37.8%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U gornjoj tabeli vidimo da se ovaj resurs još uvijek ne koristi na najbolji način, jer je formalna nezaposlenost u 2015. godini 37,8%. Međutim, i ovo je jedna od rijetkih opština gdje je zaposlenost rasla brže nego što je nezaposlenost opadala. Naime, na području opštine Teslić, u periodu 2012 - 2016. zaposlen je 821 novi radnik, a sa evidencije nezaposlenih je skinuto njih 450. To nam govori da je njih 371 ili došlo sa područja drugih opština ili iz nekog razloga nisu bili na evidenciji u tom istom periodu.

Grafikon 40. Projekcija tržišta radne snage opštine Teslić

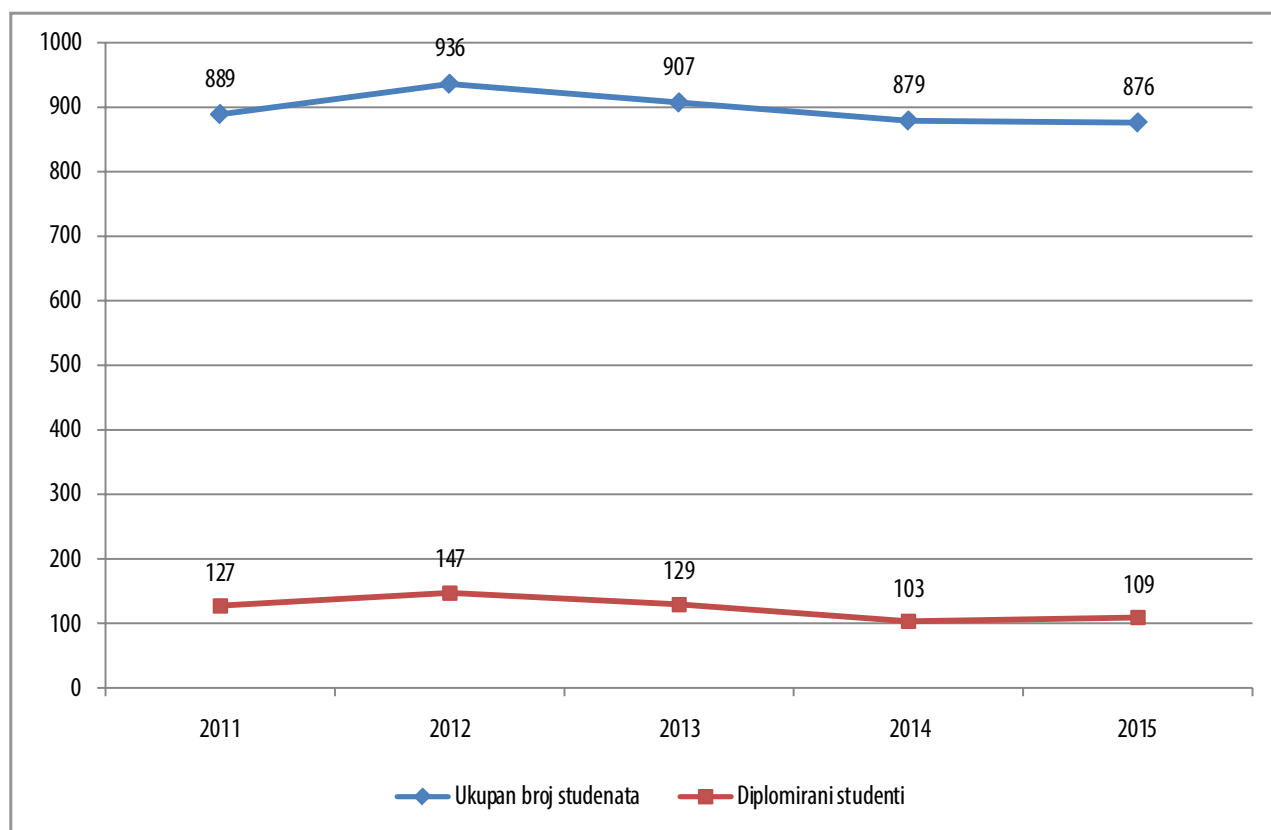

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području opštine Teslić se najbolje vidi na grafikonu 40. U dosadašnjem periodu je vidljiv rast zaposlenosti koji će se nastaviti u periodu na koji se odnosi projekcija. Na osnovu ovih podataka, postoji naznaka da bi na području ove opštine moglo biti, po obimu malih, ali ipak prisutnih pozitivnih migracionih procesa. Očigledno je da se lokalna privreda tako razvija, da imamo rast zaposlenosti na području opštine Teslić, koji može privući manji broj stanovnika iz drugih opština.

Takođe, pozitivni trendovi u lokalnoj privredi opštine Teslić, mogli bi doprinijeti da mladi ostaju i vraćaju se na područje ove opštine.

Grafikon 41. Broj upisanih i diplomiranih studenata, opština Teslić, po godinama

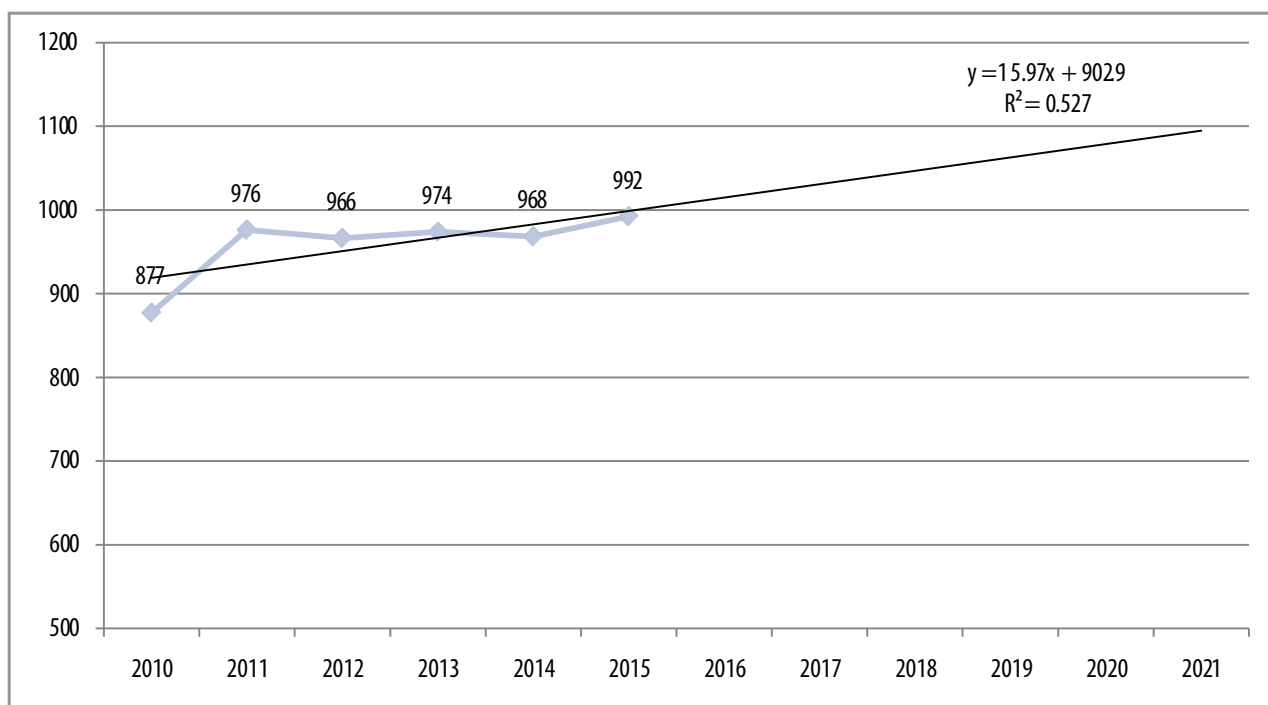
Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Poslodavci ne mogu računati na ove mlade ljude koje se nalaze na školovanju, ili ga nakon nekog perioda napuštaju. Problem je u tome da se rijetko vraćaju na lokalno tržište rada, pa se vjerovatno zadržavaju na tržištu lokalne zajednice na kojoj su započeli školovanje.

Međutim, pošto je dobar dio industrije na području opštine Teslić zasnovan na radno intenzivnim vrstama proizvodnje, gdje su troškovi zarada jedna od glavnih kategorija troškova, dobro je analizirati šta će se dešavati sa nivoom plata u narednom srednjoročnom periodu.

Na grafikonu 42 vidimo da postoji trend povećanja plata na području opštine Teslić. Naime, projekcija predviđa da će bruto plate porasti na 1,100 KM u 2021. godini.

Grafikon 42. Projekcija bruto plata, opština Teslić

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Takođe, u donjoj tabeli vidimo da prerađivačka industrija na području ove opštine potpuno dominira i po broju zaposlenih i po povećanju broja zaposlenih. Dakle, potrebno je i dalje stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda Teslića. Za one vrste proizvodnje koje učestvuju u evropskim lancima vrijednosti, povećanje produktivnosti je jedini način kako mogu smanjiti svoje troškove i time kompenzovati predviđeni rast plata.

Tabela 42. Zaposlenost po sektorima u opštini Teslić

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	220	232	233	253
Vađenje ruda i kamena	-	-	-	-
Prerađivačka industrija	2021	2035	2356	2360
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	53	57	52	58
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	107	112	125	114
Građevinarstvo	635	624	327	376
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	412	937	891	1027
Saobraćaj i skladištenje	173	240	244	233
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	192	452	468	487
Informacije i komunikacije	31	29	28	26
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	49	52	52	52
Poslovanje nekretninama	1	7	11	2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	37	85	78	86
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	5	8	6	7

Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	313	320	325	315
Obrazovanje	599	637	649	650
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	277	285	286	285
Umjetnost, zabava i rekreacija	19	21	24	21
Ostale uslužne djelatnosti	10	95	95	96

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovoj opštini je problematična, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Daleko najveći dio nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok je broj osoba koje prerađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije relativno malen.

Tabela 43. Nezaposleni po kvalifikacijama u opštini Teslić, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	1155
Prodavač	303
Kuhar	194
Bravar	154
Automehaničar	144
Konobar	127
Ekonomski tehničar	117
Stolar	112
Mašinski tehničar	112
Vozači teretnih kola	73
Tehničar finalne prerade drveta	73
Električar	68
Zavarivač	64
Maturant gimnazije	64
Zidar	63
Metalostrugar	59
Trgovinski tehničar	54
Ugostiteljsko-kulinarski tehničar	53
Tehničar za preradu drveta	51
Medicinska sestra - tehničar	46
Tehničar za drumski saobraćaj	40
Instaleter	39
Kuharski tehnolog	34
Elektrotehničar - energetičar	30
Tehničar elektroničar	29
Turistički tehničar	28
Ugostiteljski tehničar (hotelijerski)	28
Profesor razredne nastave	26
Drvoprerađivač finalnog smjera	25
Diplomirani- strukovni ekonomist	25
Šumarski tehničar	24
Tesar	23
Elektroinstalater	22

Tekstilni tehničar - konfekcionar	22
Diplomirani pravnik	22
Zidar i fasader visokogradnje	20
Pomoćni zidar I i II	19
Obučar	18
Frizer za žene	17
Finansijski tehničar	17
Dipl.saobrać.inženjer za drumski saobraćaj	17
Hemičar - operator	16
Metaloglodač	15
Instalater vodovoda i kanalizacije	15
Mašinski mehaničar (mašinbravar)	15
Građevinski tehničar za visoku gradnju	15
Konfekcionar tekstila	14
Diplomirani inženjer saobraćaja	11
Hemijski tehničar - tehnolog termičke obrade	10

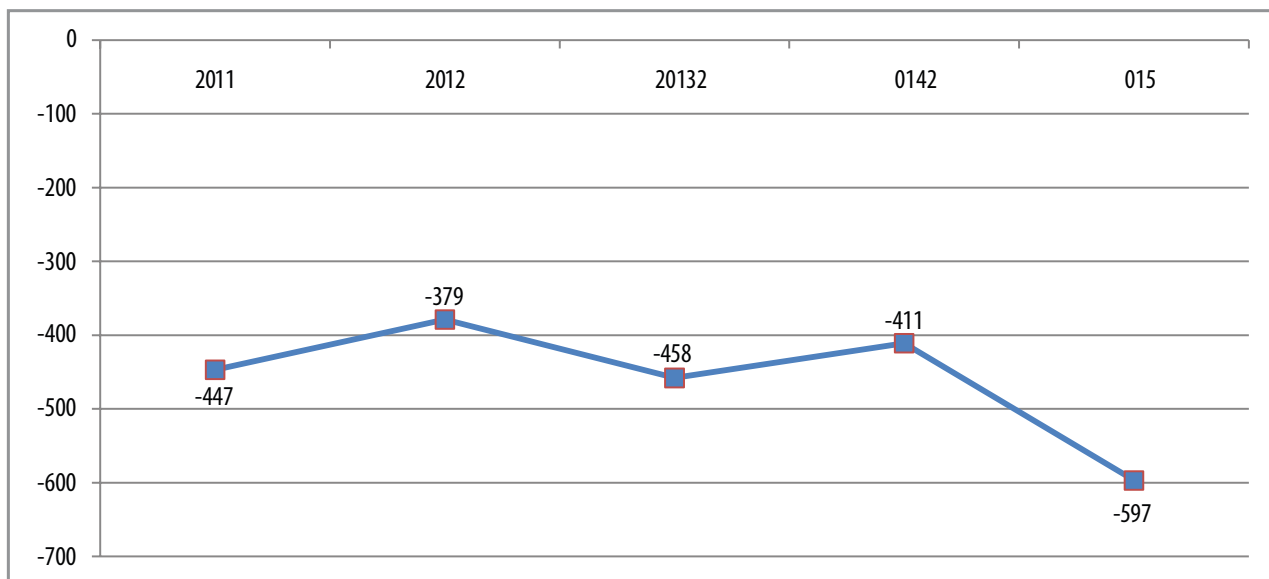
Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga što kvalifikacije velikog broja nezaposlenih na području opštine Teslić nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni.

5.6. Grad Prijedor

Grad Prijedor je grad na sjeverozapadu Republike Srpske, na obali rijeke Sane, te brežuljcima kojima se planina Kozara spušta u prijedorsko polje. Područje grada zauzima 834 km², a sam grad se nalazi na nadmorskoj visini od 135 m. Grad Prijedor je po veličini i po broju stanovnika drugi u Republici Srpskoj. Prema popisu iz 2013. godine u Prijedoru živi 80.916 stanovnika. Prosječna starost stanovnika je 42,3 godine i u skladu je sa prosjekom RS koji iznosi oko 42 godine.

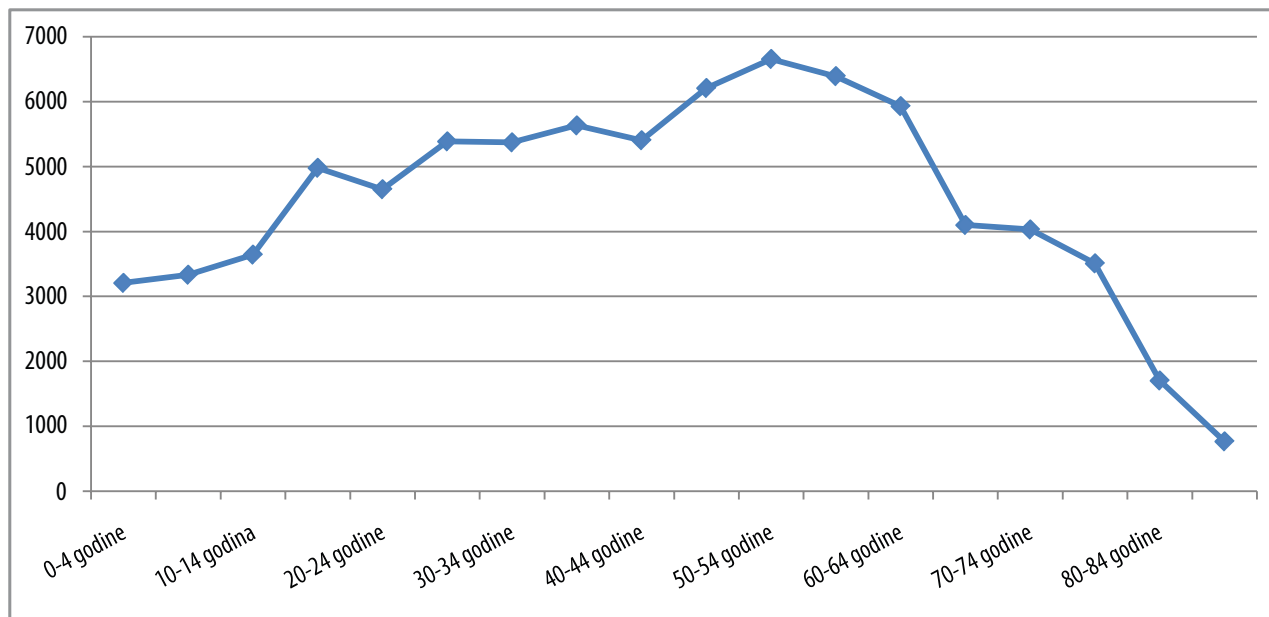
Grafikon 43. Prirodni priraštaj Grada Prijedora

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i cijela RS, i ovaj grad se suočava sa negativnim prirodnim priraštajem, koji ima trend pogoršavanja. Dakle, i ovdje možemo očekivati nepovoljne trendove po pitanju radno sposobnog stanovništva, kakve imamo i na nivou Republike Srpske.

Grafikon 44. Starosna struktura stanovništva Grada Prijedora, popis 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Starosna struktura stanovništva iz 2013. godine pokazuje da je najbrojniji kontigent radno sposobnih ljudi između 40 i 65 godina starosti, što znači da je radno sposobno stanovništvo na području ove opštine relativno starije dobi. Međutim, nivo zaposlenosti i nivo nezaposlenosti nam govore kako grad Prijedor koristi svoje ljudske resurse. Sljedeća tabela daje pregled zaposlenosti i nezaposlenosti, za grad Prijedor.

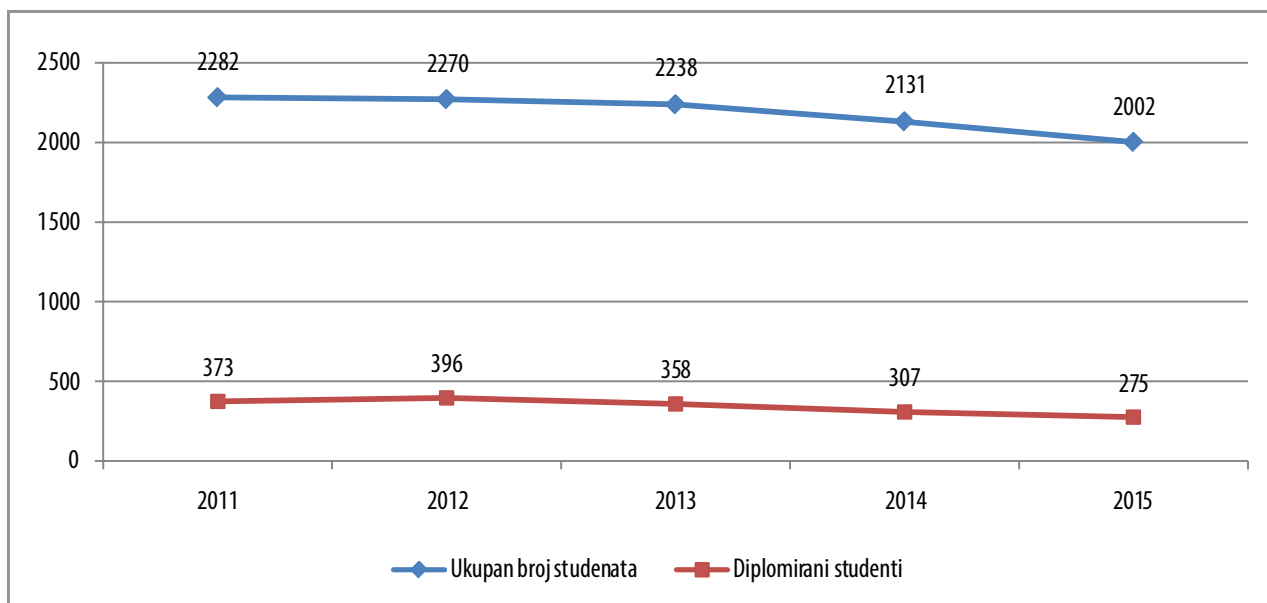
Tabela 44. Zaposlenost i nezaposlenost Grad Prijedor

	2011	2012	2013	2014	2015
Zaposleni	13200	12955	12851	12878	13251
Nezaposleni	13058	11903	10505	8513	7270
Stopa nezaposlenosti	49.7%	47.9%	45.0%	39.8%	35.4%

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U gornjoj tabeli vidimo da broj nezaposlenih mnogo više opada, nego što broj zaposlenih raste. Iako stopa nezaposlenosti od 35,4% u 2015. godini može izgledati kao unapređenje stanja u odnosu na ranije godine, taj pad nezaposlenosti je manje rezultat novih radnih mjesta na području grada, a više rezultat pronalaznja zaposlenja van teritorije grada.

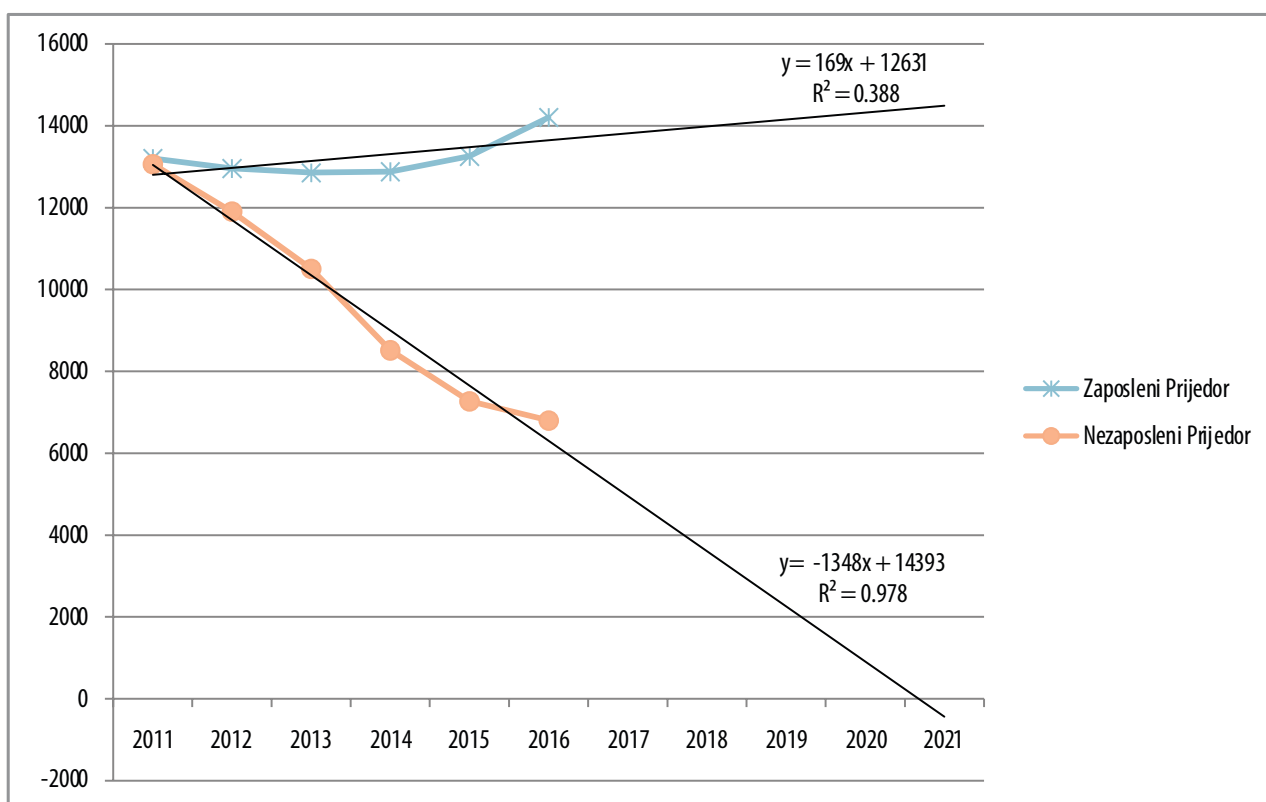
Ovo se pogotovo odnosi na mlade. Većina mladih koji odlaze da studiraju iz sredina kao što je Prijedor u Banjaluku ili druge gradove, teško se vraćaju da žive u rodnom gradu.

Grafikon 45. Broj upisanih i diplomiranih studenata, grad Prijedor, po godinama

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga, lokalna ekonomija najčešće ne može da računa na ovaj, često, najkvalitetniji kadar. Posljedice odliva mozgova imaju vrlo negativan pa čak i poguban učinak na lokalnu zajednicu u kojoj je ova pojava prisutna. Mladi i obrazovani ljudi svojim znanjem i radom pridonose povećanju stepena razvoja lokalne zajednice, njene privrede te standarda stanovništva. Stoga, njihov odlazak neizbježno uzrokuje usporavanje ili čak nazadovanje privrede lokalne zajednice. Ovi trendovi su mnogo jasnije vidljivi na grafikonu 46.

Grafikon 46. Projekcija tržišta radne snage Grada Prijedora

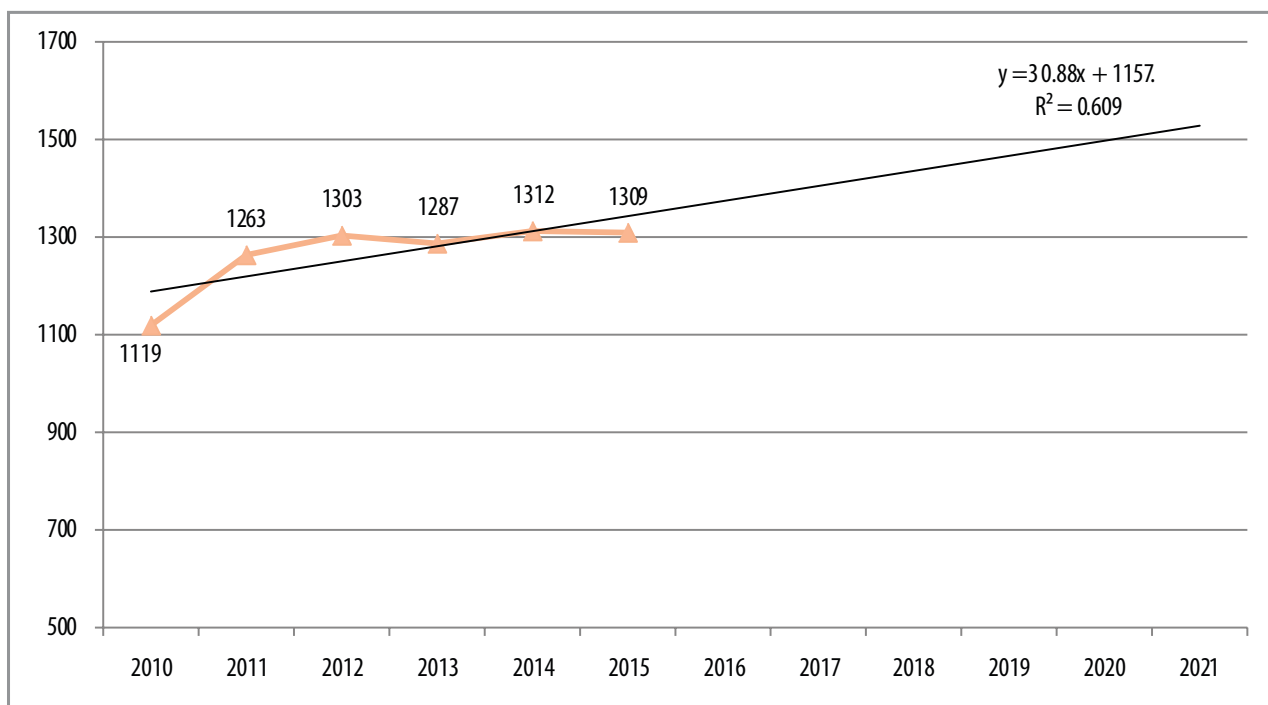
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

Kao što smo rekli, sadašnja i buduća situacija na tržištu rada na području Grada Prijedora se najbolje vidi na grafikonu 46. Dakle, već u dosadašnjem periodu je vidljiv drastičan pad nezaposlenosti u odnosu na jedva primjetan rast zaposlenosti, što nam govori da se vrlo malo nezaposlenih stanovnika zaposlilo na lokalnom tržištu, a da je najveći dio posao pronašao van granica grada.

Iako projekcija predviđa značajno smanjenje nezaposlenosti, ipak je posrijedi depopulacija prostora ovog grada. Očigledno je da se lokalna privreda ne razvija dovoljno, da bi mogla da zadrži sve stanovnike ovog grada. Ako se ovakva situacija nastavi u Prijedoru, uskoro bi grad mogao ostati bez dovoljno radne snage i to ne samo one kvalitetne i visokoobrazovane, nego i radne snage kvalifikovane za bilo koje poslove.

Na grafikonu 47 vidimo da postoji značajan trend povećanja plata na području Grada Prijedora. Naime, projekcija predviđa da će bruto plate rasti sa 1.119 na oko 1.510 u 2021. godini, što je, vjerovatno, rezultat smanjenja ponude radne snage. Dugoročno posmatrano, povećanje plata na području Prijedora može ublažiti depopulaciju grada, ali onda se postavlja pitanje konkurentnosti većine proizvođača na ovom području, jer većina njih svoju konkurentnost zasniva na jeftinoj radnoj snazi. Sa izraženim rastom plata, ovakve vrste proizvodnje biće ugrožene.

Grafikon 47. Projekcija bruto plata, Grad Prijedor

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i kalkulacije autora

U donjoj tabeli vidimo da prerađivačka industrija i trgovina na području ovog grada potpuno dominiraju i po broju zaposlenih i po povećanju broja zaposlenih. Međutim, potrebno je i dalje snažno stimulisati prerađivačku industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda na području grada. Na ovaj način bi ova lokalna privreda mogla da obezbijedi povećanje plata koje su danas dosta niske i ostvari uslove za ostanak stanovništva.

Tabela 45. Zaposlenost po sektorima Grad Prijedor

	2012	2013	2014	2015
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	217	262	263	256
Vađenje ruda i kamena	868	879	898	887
Prerađivačka industrija	2331	2667	2456	2477
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	228	232	236	239
Snabdijevanje vodom; kanalizacija, upravljanje otpadom i djelatnosti sanacije (remedijacije) životne sredine	308	309	307	316
Građevinarstvo	438	442	438	466
Trgovina na veliko i na malo; popravka motornih vozila i motocikala	1326	2306	2252	2382
Saobraćaj i skladištenje	393	483	572	622
Djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i posluživanja hrane; hotelijerstvo i ugostiteljstvo	81	869	851	839
Informacije i komunikacije	170	163	161	160
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	223	215	220	225
Poslovanje nekretninama	37	41	56	46
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	208	315	329	354
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	128	140	146	173

Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	822	826	893	929
Obrazovanje	1193	1228	1325	1374
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalnog rada	1157	1174	1142	1150
Umjetnost, zabava i rekreacija	68	63	73	86
Ostale uslužne djelatnosti	30	237	260	270

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovom gradu je nepovoljna za privredu, kao što možemo vidjeti u donjoj tabeli. Najveći broj nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok relativno malo ima ljudi koje prerađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Tabela 46. Nezaposleni po kvalifikacijama, Grad Prijedor, 2015. godina

Radnici bez zanimanja	3965	Kuharski tehnolog	82
Prodavač	718	Veterinarski tehničar	80
Vozač teretnih kola	428	Mehaničar	79
Ekonomski tehničar	409	Mašinski mehaničar (mašinbravar)	73
Automehaničar	355	Zidar	72
Konobar	322	Medicinska sestra - tehničar	67
Frizer za žene	305	Krojač muške odjeće	64
Bravar	266	Proizvođač papira	62
Proizvodnja kandiranih proizvoda	243	Tekstilni tehničar - konfektionar	62
Mašinski tehničar	228	Elektroničar-mehaničar za industr.mašine i uređaje	60
Kuhar	218	Zavarivač	55
Maturant gimnazije	211	Instalater centralnog grijanja	54
Poljoprivredni tehničar	192	Električar	53
Konfektionar tekstila	153	Frizer za muškarce	51
Metalostrugar	146	Tehničar za drumski saobraćaj	49
Autoelektričar	139	Autolimar	48
Mesar	136	Keramičar	47
Prehrambeni tehničar	121	Inženjer organizacije i menadžmenta	47
Elektroničar - tehničar za računsku tehniku	100	Elektrotehničar za jaku struju	43
Građevinski tehničar za visoku gradnju	98	Saradnik u nastavi	43
Elektrotehničar - energetičar	93	Ekonomski-komercijalni tehničar	42
Hemijski tehničar - analitičar	90	Limar	41
Tehničar elektroničar	88	Elektromehaničar	41
Upravni tehničar	88	Diplomirani inženjer menadžmenta	40
Pravni tehničar	83		

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Zbog toga što kvalifikacije nezaposlenih na području Grada Prijedora nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška lokalnoj privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni.

Zaključak

Kad se sagleda cjelokupna situacija, jasno je da je RS u veoma teškoj ekonomskoj situaciji. Kao što smo već rekli, RS je imala 3.200 evra BDP po glavi stanovnika, a Grčka, koja je u fokusu Evrope i svijeta zbog ekonomske krize, imala je 16.000 evra BDP po glavi stanovnika. U slučaju RS, u posljednjih pet godina smo imali recesiju i veoma niske stope rasta, tako da se i ukupna društveno-ekonomska situacija u takvim okolnostima pogoršala.

Međutim, mnogo veći problem su demografske promjene nastale u Republici Srpskoj u zadnjih 10 godina. One su izraz dugotrajnih tendencija koje je teško zaustaviti, a još teže preokrenuti. Ako posmatramo radno sposobno stanovništvo u zadnjih 10 godina, uočava se izražen trend pada, i to od oko 964.000 u 2006. godini na 867.000 u 2016, što je smanjenje za 97.000 osoba ili za 10,1%. Prema našim projekcijama, u narednih šest godina broj radno sposobnih stanovnika će se smanjiti za dodatnih 59.000 osoba, sa 867.000 na 808.000.

Od ukupnog radno sposobnog stanovništva, aktivno stanovništvo tj. radna snaga (zbir zaposlenih i nezaposlenih) se neće mijenjati u velikoj mjeri, dok će nivo neaktivnog stanovništva tj. radno sposobnog stanovništva koje ne traži zaposlenje, značajno opasti. Prema našoj projekciji, radna snaga bi trebalo da se u periodu 2017 - 2021 smanji u odnosu na 2016. godinu (3,2%), dok bi smanjenje neaktivnog stanovništva trebalo da iznosi čak 10%.

S druge strane, posljedice negativnog prirodnog priraštaja naročito se vide kod lica mlađih od 15 godina, gdje je zabilježen pad od oko 205.000 u 2006. godini na 135.000 u 2015, što je smanjenje za 70.000 djece ili za 38,53%. Na bazi naše projekcije broja djece do 15 godina, u Republici Srpskoj, možemo reći da je skoro alarmantan podatak da će se broj djece u tom uzrastu smanjiti za dodatnih 34.000 do 2021. Razlog za ovo je, prije svega, negativan prirodni priraštaj, ali i migracije.

Migracioni odliv stanovništva je sljedeći važan razlog depopulacije prostora Republike Srpske. Zbog migracionog odliva, Republika Srpska gubi značajan broj mlade, radno sposobne, populacije. Prema podacima Eurostata, u posmatranih šest godina, 92.638 ljudi se preselilo iz BiH, u neku od zemalja EU. Ono što posebno zabrinjava je to što broj onih koji se iseljavaju iz BiH iz godine u godinu raste. Na početku perioda, to je bilo oko 11.000 ljudi, a na kraju perioda oko 19.000. Prema našoj projekciji baziranoj na podacima Eurostata, od 2017. do 2021. godine, BiH će napustiti oko 140.000 ljudi.

Što se tiče tražnje za radnom snagom u periodu 2010 - 2015, primjetna je relativno mala razlika kada se poredi 2010. i 2015. godina (oko 245.000 zaposlenih). Važno je naglasiti da je zaposlenost u 2016. godini značajno narasla i to na nivo od 257.000 osoba, i to kao rezultat snažnog rasta prerađivačke industrije, posebno one izvezno orijentisane. Naša projekcija govori da će, čak i u uslovima smanjenja radno sposobnog stanovništva, tražnja za radnom snagom nastaviti da raste. Broj radnih mjesta će sa 257.000 u 2016. porasti na oko 268.000 u 2021. godini, što je razlika od oko 11.000 novih radnih mjesta, a najveći broj novih radnih mjesta biće kreiran u prerađivačkoj industriji. Ono što govori u prilog ovakvom razvoju događaja je, svakako, projekcija ekonomskog rasta. Naime, Međunarodni monetarni fond predviđa nastavak ekonomskog rasta u BiH, gdje se u cijelom periodu predviđaju stope rasta od 3-4%.

Nezaposlenost opada u RS u zadnjih pet godina. Svi pokazatelji govore tome u prilog. Stopa formalne nezaposlenosti je 2012. bila 39,3%, a 2016. godine 33,3%, što je razlika od cijelih šest procentnih poena. Stvarna nezaposlenost je, takođe, smanjena, ali u manjoj mjeri (npr. sa 27% u 2013. na 24,8% u 2016. godini). Prema dosadašnjem trendu do 2016. godine, broj nezaposlenih tj. višak ponude nad tražnjom radne snage će opadati i u periodu 2017 - 2021. godina. Projekcija predviđa pad sa oko 128.000 radnika u 2016, na 104.000 radnika u 2021. godini, što je ukupno 24.000 radnika manje. Od tih 24.000, vjerovatno će se njih oko 11.000 zaposliti na domaćem tržištu (prema projekciji rasta zaposlenosti), dok će ostatak od 13.000 vjerovatno posao naći u inostranstvu. Što se tiče strukture nezaposlenih po

sektorima-djelatnostima, najveće učešće u 2015. godini, nažalost, imaju nekvalifikovani radnici, ali projekcije govore da će najveće smanjenje broja nezaposlenih biti upravo u kategoriji nekvalifikovanih radnika.

Problem koji smo, takođe, dotakli u dijelu o zaposlenosti je problem velikih razlika između pojedinih dijelova Republike Srpske. Neke opštine imaju stopu nezaposlenosti preko 70%, dok najrazvijeniji dijelovi imaju i najmanju nezaposlenost. U nerazvijenim područjima dolazi do pojačanog procesa depopulacije i starenja stanovništva, stagnacije, pa čak i zaostajanja u privrednom i ukupnom razvoju. Na ovaj način, veliki i strateški važni prostori mogu ostati populaciono nepokriveni, a njihovi resursi neiskorišćeni. Istovremeno, u razvijenijim centrima dolazi do prekomjerne koncentracije stanovništva, što proizvodi negativne posljedice u ekonomskoj, socijalnoj, prostornoj i ekološkoj sferi.

Sve ovo neće ostati bez uticaja na nivo plata. Ukupan prosjek bruto plata će do 2021. narasti za oko 100 KM, ali rast plata u prerađivačkoj industriji će biti znatno izraženiji. Dakle, prosječna bruto plata u prerađivačkoj industriji će, u periodu 2017 - 2021. porasti za oko 300 KM. Ako u prerađivačkoj industriji ne bude barem takvog ili većeg rasta produktivnosti, ovo povećanje plata će znatno smanjiti njihovu konkurentnost, pogotovo na međunarodnom tržištu. Ovo se posebno odnosi na radno intenzivne sektore, kao što su koža i obuća, tekstil, te sva preduzeća koja obavljaju tzv. lohn poslove. Ključna konkurentna prednost takvih preduzeća je jeftina radna snaga, i kad ona poskupi, ova prednost se gubi. Zbog toga je od ključne važnosti povećanje produktivnosti i dodatne vrijednosti takvih, a i ostalih preduzeća, jer je to jedini način da se kompenzuje ovakav rast plata.

Što se tiče šest analiziranih opština, zaključci su različiti. U opštinama Bratunac i Kostajnica i, pogotovo, u Prijedoru, evidentno je smanjenje radne snage i depopulacija, dok u opštini Kotor Varoš i, u manjoj mjeri, Teslić, imamo povećanje i priliv radne snage iz drugih područja. U opštini Derventa zaposlenost je najviša i nema naznaka značajnijih migracionih tokova. U svim ovim lokalnim zajednicama značajan broj mladih ljudi starosti 19-26 godina studira i ne uključuje se na lokalno tržište rada. Sve navedeno dodatno umanjuje mogućnost angažovanja mladih lica na prostoru ovih opština.¹³ Takođe, ako i kad završe fakultete, struktura njihovih kvalifikacija je nepovoljna sa stanovišta privrede, jer je premalo diplomiranih inženjera i tehnologa, a evidentan je višak diplomiranih menadžera, ekonomista i pravnika.

Prerađivačka industrija na području svih ovih opština dominira i po broju zaposlenih i po povećanju broja zaposlenih. Dakle, potrebno je i dalje stimulisati ovu industriju na različite načine kako bi mogla da unaprijedi svoju konkurentnost, proširi poslovanje i poveća broj zaposlenih. Posebno je važno povećanje produktivnosti i povećanje nivoa dodatne vrijednosti koju stvara privreda u ovim opštinama. Na ovaj način bi lokalna privreda mogla da obezbijedi povećanje plata koje su danas dosta niske i ostvari uslove za ostanak stanovništva. Za one vrste proizvodnje koje učestvuju u evropskim lancima vrijednosti, povećanje produktivnosti je jedini način kako mogu smanjiti svoje troškove.

Kao i u većini opština u RS, struktura kvalifikacija nezaposlenih u ovih pet opština je nepovoljna za privredu. Daleko najveći dio nezaposlenih nema nikakve kvalifikacije, dok relativno malo ima ljudi koje prerađivačka industrija može zaposliti bez značajnije obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije. Zbog toga što kvalifikacije velikog broja nezaposlenih nisu odgovarajuće za ekspanziju prerađivačke industrije, sama obuka ovakvih ljudi zahtijeva velike troškove od strane preduzeća i veliko je pitanje koliko su firme sposobne da obave ovakvu doobuku za veći broj radnika. Zbog toga je od ključne važnosti podrška privredi u obuci, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji radnika, kako bi lakše mogli postići znanja i kvalifikacije koji su privredi potrebni.

13 U ovoj oblasti je potrebna dublja analiza u kom periodu mladi napuštaju studije(kao diplomirani ili ne), da li se vraćaju i u kojoj mjeri na lokalno tržište rada, u kojoj starosti (prosječno) i u kojem zvanju poslodavci mogu angažovati ova lica.

Literatura

- ▶ Centar civilnih inicijativa (CCI). 2013. Analiza politika zapošljavanja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: CCI.
- ▶ Centralna Banka Bosne i Hercegovine. Statistička baza podataka.
- ▶ Crnkovic-Pozaic, S. and Feiler, L. (2011), Activating the unemployed: optimising activation policies in the Western Balkans and Turkey, ETF working paper, Turin, 2011.
- ▶ de Zwager, Nicolaas and Wolfgang Gressmann (2009): Maximising the Development Impact of Migration-related Financial Flows and Investment from Austria to Bosnia and Herzegovina, IASCI and IOM Report, prepared for OeEB UNDP (2010)
- ▶ Dell'Anno, R. and Piirisild, M., 2004. Estimate of Non-Observed Economy in Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: USAID and FSVC.
- ▶ Domljan, V., 2013. Increasing Unemployment and Inactivity Stocks in Bosnia and Herzegovina. In: W. Bartlett and M. Uvalić. 2013. The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe. London: LSE –LSEE.
- ▶ Dumont, J.C., G. Spielvogel and S. Widmaier (2010), "International Migrants in Developed, Emerging and Developing Countries: An Extended Profile", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 113.
- ▶ ETF, 2007, Labour Markets in the Western Balkans. Challenges for the Future, available via internet at: www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf
- ▶ European Training Foundation. 2007. Labour markets in the Western Balkans challenges for the future. Torino.
- ▶ International Labour Office. 2011. Employment diagnostic analysis: Bosnia and Herzegovina. Geneva: ILO
- ▶ International Labour Office. 2014. Employment policy implementation mechanisms in Bosnia and Herzegovina. Geneva: ILO
- ▶ International Labour Organization (ILO). 2013. Measuring informality: A statistical manual on the informal sector and informal employment. Geneva: ILO.
- ▶ International Labour Organization 2011. A comparative Overview of Informal Employment in Albania, Bosnia and Herzegovina, Moldova and Montenegro.
- ▶ Khare, S., Ronnås, P. and Shamchiyeva, L. (2011) Employment diagnostic analysis: Bosnia and Herzegovina. Geneva: ILO.
- ▶ Miheš, C., Popova, N. and Roch, S. (2011), A comparative overview of informal employment in Albania, Bosnia and Herzegovina, Moldova and Montenegro, ILO, Budapest.32.
- ▶ Ministarstvo industrije, energije i rudarstva RS. Statistička baza podataka. Banja Luka. BiH.
- ▶ Prilika Plus. Izvještaji i publikacije. Sarajevo. BiH.
- ▶ Vidović, H. et al (2011). Developing Efficient Activation Approaches and Identifying Elements for Regional Cooperation in the Western Balkans-Research Reports No.374. Vienna: Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW).
- ▶ Zavod za statistiku RS. Statistička baza podataka.
- ▶ Zavod za zapošljavanje RS. Statistička baza podataka.

Analiza i projekcije tržišta rada u Republici Srpskoj

Autor:

doc.dr Stevo Pucar

Uredio:

doc.dr Stevo Pucar

Lektor:

Isidora Štrkić

Izdavač:

Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske

Za izdavača:

Saša Aćić

Grafički dizajn:

Predrag Živković

Banja Luka, juli 2017.

Ovaj projekt financira EU